

วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏ
ในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา

วิทยานิพนธ์
ของ
ดุสิต ศิริรักษ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๔๗

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

ISBN ๙๗๔-๔๕๑-๕๖๓-๕

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยประจำปี ๒๕๕๖
จากมหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์
ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร ด้านสกุล)

..... กรรมการ

(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

คณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร ด้านสกุล)

..... กรรมการ

(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์สมใจ ศรีนวล)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์)

มหาวิทยาลัยทักษิณอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

..... ประธานอนุกรรมการบัณฑิตศึกษา

(อาจารย์ ดร. สมศักดิ์ โชคนุกูล)

วันที่ เดือน พ.ศ.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความกรุณาและอนุเคราะห์ของผู้มีพระคุณหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร ด้านสกุล ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์จำเริญ แสงดวงแข กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้แนวคิดและให้คำแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาและปรารถนาดีมาตลอด

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์สมใจ ศรีนวล และอาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ กรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาไทยคดีศึกษาทุกท่าน ที่กรุณาถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย พร้อมทั้งห่วงใยไต่ถามถึงความคืบหน้างานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณคุณแสง ธรรมดา และคุณยิหาวา จักรทอง ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลเพลง ตลอดจนให้คำแนะนำและกำลังใจด้วยดี

ขอขอบพระคุณคุณวิมล วัฒนา ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสงขลา ผู้อำนวยการอัสสิยาภรณ์ อุ่นจิตต์ ผู้อำนวยการหลบ สุวรรณ และผู้อำนวยการวิเชียร โชติช่วง ตลอดจนเพื่อนร่วมงานที่ให้กำลังใจ และห่วงใยไต่ถามถึงความคืบหน้าอย่างสม่ำเสมอ

ขอขอบพระคุณคุณภาณุมาศ นนทพันธ์ กัลยาณมิตร ผู้ให้กำลังใจ ช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยตลอดเวลา คุณกัลยา ศิริรักษ์ และเด็กหญิงเพลงพนา ศิริรักษ์ ผู้เป็นกำลังใจและแรงบันดาลใจจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณเพื่อนนิสิตวิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ รุ่นปีการศึกษา ๒๕๔๒ ทุก ๆ คน โดยเฉพาะอาจารย์อุไรวรรณ สุภานิตย์ อาจารย์สิริพร ไพจิตจินดา และคุณแนนน้อย สุวรรณศรี ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษากำลังใจและความห่วงใย จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พอจะมีประโยชน์และคุณค่าต่อแวดวงวิชาการ ผู้วิจัยขอขอบเป็นกตัญญูตเวทิตา แต่คุณแม่พุดซ้อน สุวรรณรัตน์ และคุณแม่สุมาลี สุวรรณรัตน์ ให้ทุกสิ่งในชีวิต และผู้มีพระคุณทุกท่าน

ดุสิต ศิริรักษ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ ๑
	ภูมิหลัง ๑
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ๒๐
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า ๒๐
	ข้อตกลงเบื้องต้น ๒๑
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า ๒๒
	นิยามศัพท์เฉพาะ ๒๒
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า ๒๒
๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๒๔
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม ๒๘
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงเพื่อชีวิต ๓๙
๓	ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิต
	ของแสง ธรรมดา ๔๖
	ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ๔๗
	ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ๕๘
	ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง ๗๕
	ภาพสะท้อนด้านภาษา ๘๑
	ภาพสะท้อนด้านค่านิยม ๑๐๗
	ภาพสะท้อนด้านประเพณี ๑๑๖
๕	บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ๑๒๐
	บทย่อ ๑๒๐
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ๑๒๐
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า ๑๒๐

บทที่

หน้า

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	๑๒๑
สรุปผล	๑๒๑
อภิปรายผล	๑๒๖
ข้อเสนอแนะ	๑๒๘
บรรณานุกรม	๑๒๙
บุคลากร	๑๓๔
ภาคผนวก	๑๓๖
ภาคผนวก ก ชีวประวัติและผลงาน ของแสง ธรรมดา	๑๓๗
ภาคผนวก ข ตัวอย่างผลงานเพลงที่ประพันธ์ โดยแสง ธรรมดา	๑๕๙
บทคัดย่อ	๒๐๑
ประวัติของผู้วิจัย	๒๐๕

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
๑ แสง ธรรมดา	๑๔๑
๒ แสง ธรรมดา	๑๔๑
๓ แสง ธรรมดา แม่พิมพ์ พ่อสมชาย ด.ช.ต้นกล้า และพลเพลง ที่บ้านอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา	๑๔๒
๔ แสง ธรรมดา และยิวา จักรทอง ในห้องบันทึกเพลง “เสรีภาพ”	๑๔๓
๕ นักศึกษาสถาปัตยกรรมรุ่น ๓ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ สงขลา แสง ธรรมดา	๑๔๓
๖ แสง ธรรมดา การแสดงจำลองของหน่วยศิลป์ จรยุทธ์แห่งภูบรรทัด	๑๔๔
๗ แสง ธรรมดา อัลบั้มชุดไทยนิปปอนที่ T.V. ช่อง ๕	๑๔๔
๘ แสง ธรรมดา อ๊ะ อมตะ เอื้อย จรยุทธ์ เขียนเพลงชุดไทยนิปปอน ที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี	๑๔๕
๙ สองเส้นเสียงในญี่ปุ่น ยูโซโทโยดา และ แสง ธรรมดา ตระเวณแสดงดนตรีในญี่ปุ่น ปี ๑๙๘๙	๑๔๕
๑๐ สุรชัย จันทิมาธร แสง ธรรมดา พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ หลังเวทีคอนเสิร์ต พฤษภาคม ๒๕๓๕	๑๔๖
๑๑ แสง ธรรมดา และนิรุดี บริศวรงค์ หนึ่งในสมาชิกวงโลกที่สาม	๑๔๖
๑๒ แสง ธรรมดา และมงคล อุทก ในงานเปิดอนุสรณ์ “ภูพาน”	๑๔๗
๑๓ แสง ธรรมดา นำอัลบั้มแผ่นเสียงชุดนายหัวครกคารวะหนึ่งจูเลียม กิ่งทอง บนโรงหนังตะลุง ที่ดาวคะนอง กทม.	๑๔๗
๑๔ แสง ธรรมดา และระพีณ พุฒิชชาติ (ชูชู)	๑๔๘
๑๕ แอ๊ด คาราบาว และแสง ธรรมดา ในงาน ๓๐ ปี ๑๔ ตุลาคมภาคใต้ ที่ร้านบ้านนายหัว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	๑๔๙
๑๖ แสง ธรรมดา และเล็ก คาราบาว ในงานรำลึก ๓๐ ปี ๑๔ ตุลาคม ที่ร้านบ้านนายหัว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	๑๔๙
๑๗ แสง ธรรมดา ในขณะที่เขียนเพลงชุดนายหัวครก ที่เจมา แมนชั่น ห้อง ๓๓๓ ลำสาละ บางกะปิ กทม.	๑๕๐

๑๘	แสงธรรมดา ในห้องบันทึกเสียงเซ็นเตอร์สเตทของคาราบาว ในงานงานจิวชน-คนสู้	๑๕๐
๑๙	แสง ธรรมดา ชาลี จรรย์ฤทธิ์ (คัมคुरुชน) ขวัญ จรรย์ฤทธิ์ อุ่ม จรรย์ฤทธิ์ งานรำลึก “ถั่งแดง” พัทลุง ๒๕๔๕	๑๕๑
๒๐	“สอง ท.ป.ท. แห่งภูบรพทัด” ชาลี จรรย์ฤทธิ์ และแสง ธรรมดา ในคอนเสิร์ตซิมโฟนีออร์เคสตรา “สายลมเปลี่ยนทิศ ดวงจิตไม่เปลี่ยนเลย” ที่หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	๑๕๑
๒๑	ผู้วิจัย ร่วมแสดงดนตรีกับ แสง ธรรมดา และกลุ่มศิลปินเพื่อชีวิต กลางเมืองหาดใหญ่ เพื่อหาเงินช่วยเหลือกลุ่มชาวบ้านที่ต่อต้านโครงการ ท่าอากาศยานไทย-มาเลเซีย	๑๕๒
๒๒	แสง ธรรมดา กับผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร ด้านสกุล	๑๕๓
๒๓	ผู้วิจัย แสง ธรรมดา และผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร ด้านสกุล	๑๕๓

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานคือ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และ เครื่องนุ่งห่ม รองลงมาคือ การสืบพันธุ์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ใช้ มิได้ต้องการแต่เพียงให้ได้ ประโยชน์ หากแต่ยังต้องการให้ของที่ตนใช้มีความสุขยาม มีสุนทรีย์ภาพ นอกจากนั้นมนุษย์ยังไม่ พอใจเพียงแต่จะใช้สิ่งของ ยังอยากใช้ความคิด อยากเห็นในสิ่งที่ดวงตามองไม่เห็น อีกทั้งยังรู้จัก ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจจากประสบการณ์ชีวิต ออกมาเป็นเรื่องราวในรูปของวรรณกรรม และบทเพลง

เพลงเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งมนุษย์ได้สร้างสรรคขึ้นเป็นวัฒนธรรมเชิงศิลปะที่แตกย่อย แยกแขนงจากวัฒนธรรมการร้องรำทำเพลง มีการนำเสนอด้วยการขับร้องโดยใช้เสียงของมนุษย์ เป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งเพลงกล่อมเด็กนับว่าเป็นเพลงบทแรก เกิดจากการที่แม่ขับกล่อมลูกให้ นอนหลับอย่างเป็นสุข เนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กนอกจากเกี่ยวพันกันระหว่างแม่กับลูกแล้ว ยัง สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนโลกทัศน์ต่อสิ่งต่าง ๆ รอบข้างของมนุษย์ใน ท้องถิ่นนั้น ๆ ลำนำแห่งบทกลอนหรือเพลงจึงควบคู่มาด้วยกัน จึงนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ดังที่ สุภาคย์ อินทองคง ได้นำเสนอไว้ว่า “ลักษณะอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมคือเป็นมรดกทาง สังคม ถ้าได้สืบต่อก็จะคงอยู่ แต่ถ้าขาดการสืบต่อ ก็สูญสิ้นไป”^๑ วัฒนธรรมการร้องรำทำเพลง นั้นเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์โดยทั่วไปจนอาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ในทุกกลุ่มชน มีการยึดถือเป็นปัจเจก และแพร่กระจายจนเป็นที่ยอมรับที่จะใช้ร่วมกันตั้งแต่ในระดับกลุ่มเล็ก ๆ จนถึงกลุ่มใหญ่ ๆ และใน ระดับที่เป็นสากลมีการผสมผสานปรับปรุงแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบใหม่ในอันที่จะทำให้ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างร่วมสมัย ดังนั้นเองวัฒนธรรมการร้องรำทำเพลงจึงมีธรรมชาติของการ เคลื่อนเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏกรรม ในวัฒนธรรมการร้องรำทำเพลงบางส่วนปรากฏให้เห็นเค้ารอย ของต้นแบบดั้งเดิมในอันที่จะสะท้อนแสดงถึงรากเหง้าแห่งความเป็นเจ้าของในขณะที่หลาย ๆ ส่วนมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมตามยุคสมัย

^๑ สุภาคย์ อินทองคง. “ความคิดเห็นทางมานุษยวิทยากับการพัฒนาดนตรีไทย,” ใน ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้. ๒๕๒๗. หน้า ๑๐๕.

บทเพลงคืองานศิลปะอย่างหนึ่งที่บางครั้งได้กลายเป็นลมหายใจของชีวิตมนุษย์ ดังที่ นพพร ด้านสกุล ได้นำเสนอไว้ว่า

“มนุษย์ได้สร้างสรรค์งานเพลงขึ้นมาเพื่อตอบสนองอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐาน เช่น อารมณ์แห่งรัก สุข ทุกข์ ระทมใจ สนุกสนาน ตลก ขบขัน เพลิดเพลินเจริญใจ นอกจากนี้ยังสามารถใช้บทเพลงเป็นสื่อถ่ายทอดความงดงามของสรรพสิ่ง เช่น ความงดงามของป่าเขาลำเนาไพร หาดทราย สายน้ำ ใช้เป็นกระจกสะท้อนภาพชีวิต สังคม วัฒนธรรมและอื่น ๆ อีกมากมายหลายประการ แดกแขนงไปตามเงื่อนไข ความต้องการของมนุษย์”^๑

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์^๒ ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาของบทเพลงและดนตรีไว้พอที่จะสรุปความได้ว่า บทเพลงในยุคหินนั้นมีทำนองง่าย ๆ คำร้องสั้น ๆ ไม่ซับซ้อน เมื่อสังคมมนุษย์เจริญพัฒนาสู่ยุคอารยธรรมโบราณ (Ancient Civilization) บทเพลงก็มีบทบาทมากขึ้นและมีความเจริญพัฒนาจากลักษณะของความเป็นปัจเจกสู่ลักษณะที่เป็นสมบัติร่วมของสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อบทเพลงขยายบทบาทของตัวเองเพื่อที่จะรับใช้ ลัทธิ ความเชื่อ และศาสนา ซึ่งมีข้อมูลสำคัญ ๆ ให้ศึกษาสืบค้นตามแหล่งอารยธรรมโบราณต่าง ๆ เช่น อียิปต์ ฮีบรูว์ กรีก โรมัน จีน และอินเดีย เป็นต้น

บทเพลงและดนตรีที่มุ่งสร้างสรรค์เพื่อรับใช้ลัทธิ ความเชื่อ และศาสนานั้น ไม่เพียงแต่จะมีบทบาทในการสร้างความพึงใจในความไพเราะเหมาะสมจากการร่วมร้องเพลงสดเท่านั้น หากแต่ยังได้ผูกโยงเอาความเชื่อเกี่ยวกับความเมตตาของพระผู้เป็นเจ้าไว้อย่างชัดเจนโดยพิศดารอันเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บทเพลงและดนตรีดำรงอยู่ในโลกนี้ได้ด้วยบทบาทที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ ดังที่ ละเอียด เหาบบัตย์^๓ ได้นำเสนอไว้ซึ่งพอที่จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า นับเนื่องแต่สมัยอารยธรรมโบราณ มนุษย์มีความเชื่อว่าดนตรีเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถใช้ในการชำระล้างบาปมลทินทางใจและสามารถให้บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ดังประสงค์ ความเชื่อดัง

^๑ นพพร ด้านสกุล. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจุเลียม กิ่งทอง. ๒๕๓๘.

หน้า ๑.

^๒ ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์. ประวัติดนตรีตะวันตกโดยสังเขป. ๒๕๓๓. หน้า ๔.

^๓ ละเอียด เหาบบัตย์. วิวัฒนาการของดนตรีสากล. ๒๕๒๓. หน้า ๔.

กล่าวได้รับการปลูกฝังไว้อย่างแนบแน่นมั่นคง โดยเฉพาะในชนชาติทางภาคพื้นยุโรปตะวันออก ซึ่งยึดเอาดนตรีเป็นรากฐานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาคริสต์ในเวลาต่อมา และเชื่อกันว่าผู้ประพันธ์เพลงสวดนั้นประพันธ์ตามเสียงที่แว่วมาจากสวรรค์อันเป็นพระสุรเสียงแห่งองค์พระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นการที่จะกล่าวคำสวดอ่อนหวานให้ได้ยินจนถึงองค์พระผู้เป็นเจ้าจึงจำต้องกล่าวให้ถูกต้องตามวิธีการ โดยการร้องเพลงสวดจึงจะมีประสิทธิผล

จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคพื้นยุโรปตะวันออกอันเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก ไม่เพียงแต่จะมีพื้นฐานทางเจตคติที่ดีต่อเพลงและดนตรีเท่านั้น หากแต่ยังมีความศรัทธาเชื่อถืออย่างมั่นคงว่าเสียงเพลงเป็นเสียงแห่งสวรรค์ บทเพลงจึงกลายเป็นสื่อกลางระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับมนุษย์ทั้งหมด บทเพลงและดนตรีเพื่อศาสนาในภูมิภาคนี้จึงได้รับการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด มีผลทำให้บทเพลงและดนตรีพัฒนาตัวเองขึ้นมาโดยลำดับอย่างต่อเนื่องยาวนาน เป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พัฒนางานเพลงและดนตรีของโลก โดยเฉพาะในกรีก ซึ่งประสิทธิ์ เลียวสิริพงศ์^๑ ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบทเพลงและดนตรีของกรีกไว้พอที่จะสรุปความได้ว่า กรีกเป็นแหล่งอารยธรรมตะวันตกไว้แทบทุกด้าน เป็นรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมการร้องรำทำเพลงของโลกตะวันตก การขับร้องและดนตรีในกรีกจัดเป็นวิชาสำคัญของหลักสูตรตามอุดมคติในการพัฒนาพลเมืองของชนชาวกรีก บทเพลงและดนตรีในกรีกมีบทบาทสำคัญต่อ ลัทธิ ความเชื่อ และศาสนาเป็นอย่างมาก กรีกได้ริเริ่มวางรากฐานความคิดในเชิงวิชาการของบทเพลงและดนตรี โดยเริ่มจากหลักการของปีธาคอร์ส (Pithacoras) ที่ว่าด้วยระดับเสียงบนอัตราส่วนต่าง ๆ ของเส้นลวดเส้นหนึ่ง ที่ปรากฏความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ของระดับเสียงที่เรียกขานกันว่า Tetrachord ซึ่งจะนำไปประดิษฐ์บันไดเสียงในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้สร้างสรรคงานเพลงต่อไป โดยเฉพาะบทเพลงที่มุ่งหมายรับใช้ศาสนาซึ่งต่อมาเรียกขานกันว่า เพลงสวด ดังที่ นพพร ด้านสกุล ได้นำเสนอไว้ว่า

บทเพลงและดนตรี ได้พัฒนาตัวเองบนพื้นฐานของลัทธิและความเชื่ออย่างมั่นคง จากยุคอารยธรรมโบราณ (Ancient Civilization) สู่ยุคเพลงสวด (Plainsong) ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ.๒๐๐ ถึง ค.ศ.๘๐๐ บทเพลงและดนตรีได้แสดงบทบาทในการรับ

^๑ ประสิทธิ์ เลียวสิริพงศ์. ประวัติดนตรีตะวันตกโดยสังเขป. ๒๕๓๓. หน้า ๓-๑๑.

ใช้ศาสนาอย่างชัดเจนขึ้น จนได้รับการเชื่อถือศรัทธาอย่างมั่นคงว่าเสียงเพลงเป็นเสียงแห่งสวรรค์^๑

บทเพลงและดนตรีมีพัฒนาการในการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วอีกทั้งยังเกิดบทเพลงและดนตรีออกมาในหลายลักษณะต่าง ๆ กัน จนอาจกล่าวได้ว่ากำเนิดอยู่ทั่วทุกมุมโลก โดยศิลปินหรือนักประพันธ์เพลงซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมและอยู่ในอำนาจเงื่อนไขต่าง ๆ ทางสังคม แรงแบบดาลใจต่อสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดบทเพลงขึ้นมามากมายหลายลักษณะในอันจะสะท้อนถึงอารมณ์ของศิลปินนักประพันธ์เพลง ซึ่งต้องการนำเสนอให้กับผู้ฟังทั้งหลายที่สำคัญคือ ผลงานที่ศิลปินสร้างสรรค์ออกมานั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเอง หรือสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ อย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการค้าขายทาสจากแอฟริกา เพื่อมาเป็นแรงงานหลักในการทำเกษตร การกดขี่ทารุณแรงงานทาส การจำกัดสิทธิเสรีภาพ รวมถึงเหยียดสีผิว ซึ่งทาสเหล่านั้นเป็นชนผิวดำ ทำให้เกิดดนตรีขึ้นในหมู่มชนผิวดำ เช่น ดนตรีบลูส์หรือเพลงบลูส์ก็เพราะดนตรีนั้นส่งผลต่อผู้ฟังทางด้านจิตใจ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและสามารถปลุกความคิดของผู้ฟังโดยมีลักษณะทางดนตรีที่ไม่จำกัดรูปแบบ และไม่จำกัดตัวบุคคล (ศิลปิน) เพียงยึดถือเนื้อหาสาระ ลีลา ท่วงทำนองและเมื่อบรรยากาศทางการเมืองการปกครองตึงเครียด สิทธิมนุษยชนถูกริดรอนจากกลไกของอำนาจรัฐ นักประพันธ์เพลงผู้มีจิตสำนึกอันเต็มเปี่ยมไปด้วยความรู้สึกชอบธรรม ซึ่งสิเฮอร์ ได้นำเสนอไว้ว่า “ดนตรีในลักษณะที่มีเนื้อหาสาระ เพื่อปลดปล่อยอิสระแรงงานทาส มุ่งชี้ให้เห็นปัญหาของสังคม เรียกว่าดนตรีที่เปลี่ยนแปลงโลก หรือบางครั้งดนตรีประเภทนี้ยังถูกเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า **บทเพลงแห่งการปฏิวัติ (Song of Revolution)**”^๒

ดนตรีที่เปลี่ยนแปลงโลกหรือบทเพลงแห่งการปฏิวัติ ถือกำเนิดอยู่หลายที่หลายส่วนของโลก ซึ่งจะมีเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในประเทศสเปน โฮเซ่ มาร์ตี (Jose Marti) นักกวีเพื่อประชาชนโดยบทกวีที่ได้กลายมาเป็นบทเพลงซึ่ง พีท ซีเกอร์ (Pete Seeger) นำมาใช้ท่วงทำนองบทกวีที่กล่าวถึงนี่คือ กวนตานาเมรา (Guantanamo) และบทเพลงเราจะต้องได้รับชัยชนะหรือ We Shall overcome ของโจน บาเอซ (Joan Baez) ราชีนีเพลงประท้วง บนเส้นทางอหิงสา ดังที่

^๑ นพพร ด้านสกุล. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจุลเยี่ยม กิ่งทอง. ๒๕๓๘.

หน้า ๓.

^๒ จิรภัทร อังศุมาลี. ผีเพลงดนตรีขบถที่เปลี่ยนแปลงโลก. โดยสิเฮอร์ (นามแฝง).

๒๕๓๓. หน้า ๙-๑๐.

ลีห์เร่ กล่าวไว้ว่า “บทเพลงของเธอเป็นหัวหอกอันแหลมคมคอยทิ่มแทงอำนาจรัฐอยู่เสมอ และจากสิ่งเหล่านี้เองที่คนหนุ่มสาวต่างยกย่องให้เธอยืนอยู่บนตำแหน่งของราชินีเพลงประท้วงมาจนเท่าทุกวันนี้”^๑ บ็อบ ดีแลน (Bob Dylan) ก็เป็นศิลปินนักปฏิวัติสังคมด้วยเสียงเพลง เป็นผู้ที่มียุทธูปถัมภ์มากมายให้ผู้คนทั่วโลกได้รู้จักกับบทเพลงที่ต่อต้านสงครามอย่างถึงแก่นที่สุดเท่าที่เคยมีมา ตัวอย่างบทเพลงของบ็อบ ดีแลน ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางทั่วโลก คือ Blowin' in the wind หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า **คำตอบนั้นล่องลอยอยู่ตามสายลม** มีคำร้องที่เต็มไปด้วยลีลาเร่ร่อน รุกปลุกเร้าจิตสำนึก พร้อมตั้งคำถามได้อย่างชัดเจนแหลมคม และรวมถึงอิทธิพลของมหกรรมทางดนตรีที่สำคัญ เป็นวันที่หนุ่มสาวเรียกกันว่า ฤดูสต็อก (Woodstock) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ - ๒๓ สิงหาคม ๒๕๑๒ โดยคนหนุ่มสาวจากทั่วทุกสารทิศของอเมริกาประมาณ ๔๕๐,๐๐๐ คนได้มารวมกันที่ฟาร์มของ แม็ค ยาสเกอร์ เพื่อสันติภาพ ความรัก และเสียงเพลง โดยลีห์เร่^๒ นำเสนอไว้สรุปได้ว่า มหกรรมฤดูสต็อกได้สร้างวงดนตรีหลายวงให้ก้าวสู่ความสำเร็จ และยังมีศิลปิน ที่ยิ่งใหญ่อย่างโจน บาเอซ (Joan Baez) อาร์โล กูธรีย์ (Arlo Guthrie) โจ ค็อกเกอร์ (Joe Cocker) จิมมี่ เฮนดริกซ์ (Jimmi Hendrix) และครอสบี้ สติลล์ส แนช แอนด์ ยังก์ (Crosby Stills Nash and Young) เข้าร่วมงานในครั้งนี้

ในประเทศไทยบทเพลงและดนตรีที่มีเนื้อหาหมิ่นชู้ให้เห็นถึงปัญหาของสังคมในลักษณะที่ใกล้เคียงกันกับที่เปลี่ยนแปลงโลกหรือบทเพลงแห่งการปฏิวัติ ดูจะเป็นสิ่งแปลกและแตกต่างในสายวัฒนธรรม หากแต่วันเวลาผ่านไปกลับคลี่คลายให้เห็นว่าแท้จริงแล้วเคยมีบทเพลงในลักษณะดังกล่าวหยั่งรากลงในวัฒนธรรมแห่งการฟังเพลงของคนไทยมานานหลายทศวรรษ และยังมี ความใกล้เคียงกับเพลงลูกทุ่ง ดังที่ วัฒน์ วรรณยางกูร^๓ นำเสนอไว้สรุปได้ว่า ปฐมบทเพลงที่มีเนื้อหาสะท้อนชีวิตคนยากจนระทมทุกข์ตลอดจนวิจารณ์การเมืองเสียดสีสังคมได้เกิดขึ้น โดยมี แสงนภา บุญราศรี อดีตราชาละครร้องยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นผู้บุกเบิกประพันธ์เพลงไทยที่สะท้อนชีวิตชนชั้นล่างของสังคมเป็นครั้งแรก พร้อมทั้งบุกเบิกการแสดงรีวิวประกอบเพลง โดยเมื่อออกมาร้องเพลงก็จะแต่งตัวตามบทบาทในเนื้อหาของเพลงทุกเพลง เช่น เพลงคนป่าดาดาล เพลงคนลากรถขยะ เพลงกู่ลี้ท่าเรือ เพลงชีวิตศิลปิน เพลงคนจรหมอนหมิ่น ฯลฯ หาก

^๑ จิรภัทร อังศุมาลี. ผีเพลงดนตรีขบถที่เปลี่ยนแปลงโลก. โดยลีห์เร่ (นามแฝง).

๒๕๓๓. หน้า ๓๕.

^๒ แหล่งเดิม. หน้า ๘๑-๘๓.

^๓ วัฒน์ วรรณยางกูร. หอมดินเค็ล้ากลิ่นไอฟัน. ๒๕๔๔. หน้า ๑๙๙-๒๐๒.

แต่ทุกเพลงของแสงนภา บุญราศรี มีความยาวกว่า ๔ นาทีขึ้นไป จึงไม่สามารถบันทึกลงแผ่นเสียงแบบ ๗๘ รอบต่อ ๑ นาที หรือ "แผ่นครึ่ง" ซึ่งมีความยาวไม่เกิน ๓.๑๕ นาที แต่ทั้งนี้ แสงนภา บุญราศรี ก็ยังยืนหยัดที่จะประพันธ์เพลงยาวเช่นนี้โดยไม่คำนึงถึงการบันทึกแผ่นเสียง และด้วยแรงบันดาลใจจากบทเพลงของ แสงนภา บุญราศรี ได้ส่งผลต่อนักประพันธ์เพลงรุ่นไล่เรียงกัน แสงนภา ประพันธ์เพลงคนจรหมอนหมิ่น ไพบุลย์ บุตรขัน ประพันธ์เพลงคนจนคนจร และนักประพันธ์เพลงท่านอื่น ๆ รุ่นต่อมาก็ประพันธ์เพลงชีวิตผู้คนเช่นกัน เช่น เพลงเสื่อท่าบับ โดยพยงค์ มุกดา และคนเครื่องไฟ โดยสำเนียง ม่วงทอง เพลงชีวิตนักโทษการเมืองโดยคำรณ สัมบุณณานนท์ ฯลฯ ดังตัวอย่างเพลงที่ขับร้องโดยคำรณ สัมบุณณานนท์ ซึ่งประพันธ์คำร้องโดยไพบุลย์ บุตรขัน มีลักษณะตรงไปตรงมา ที่แสดงถึงความคิดของประชาชนที่ไม่พอใจการเมืองในยุคนั้น มีคำร้องตอนหนึ่งว่า

เพลงมนต์การเมือง

เสียงโฆษณาของนักการเมืองยกเอาแต่เรื่องที่ดี
งามมาพูดจาเอาหน้ามาขายให้ชาวไร่ชาวนาได้ดู
ได้ชมกันทั่วหน้าระรินตื่นตากันทั่วไป
จะสร้างไฉนจะสร้างไฉนที่ยังขาดแคลน
ทั่วทุกถิ่นทุกแดนฟังดูก็แสนจะชื่นใจ
ถนนหนทางจะสร้างให้มีมากมาย
เล็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควายจะซื้อรถให้มาไถนา

ฯลฯ

หรือเพลงกลั่นโคลนสาบควาย ซึ่งขับร้องโดย ชาญ เย็นแซ มีคำร้องที่เป็นอมตะด้วยเนื้อหา ด้วยวิญญูณแห่งอาชีพหลักของสังคมไทย เหนียวแน่นด้วยพุทธปรัชญา พอใจในชีวิตและการงานของตนเอง สมถะ อุดทน มีความใฝ่ฝัน และเป็นหลักเตือนว่าการจะเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมไทยไปอย่างไรก็อย่าได้ลืมมองข้ามความเป็นจริงของสังคมไทยที่ผ่านมา ดังมีคำร้องตอนหนึ่งว่า

เพลงกลิ้งโคลนสาบควาย

อย่าดูหมิ่นชาวนาเหมือนดังตาสี
 เอาฝันมาเป็นที่พำนักพักพิงร่างกาย
 ชีวิตเคยไม่เคยสบาย ฝ่าเปลวแดดแผดร้อนแทบตาย
 ไล่ควายไถนาป่าดอน
 เหยื่อรินหยดหลังรดแผ่นดินไทย
 จนผิวพรรณเกรียมไหม้ แดดเผามิได้อุทธรณ์
 เฝิงพักกายมีควายเคียงนอน สาบควายกลิ้งโคลนเคล้าหญ้าอ่อน
 ยามนอนหลับแล้วไผ่ฝัน
 ฯลฯ

บทเพลงนี้ยังเป็นแรงบันดาลใจให้กวีหนุ่มรุ่นหลังอย่าง จิตร ภูมิศักดิ์ นำทำนองไปใส่เนื้อร้องใหม่เป็นเพลง กลิ้งรวงทอง ดังคำร้องตอนหนึ่งดังนี้

เพลงกลิ้งรวงทอง

ท่ามกลางแดดแผดเปลวร้อนผ่าวตั้งไฟ
 กลางผืนดินนาไร่ ได้ฟ้ากว้างไกลสุดตา
 ไครหนอสู้นทำงานกลางนา
 ไล่ควายดุ่มกุ่มไถฟันฝ่า
 คราดนาล้าเมื่อยระบบ
 รุ่งจันคำปักดำชุ่มฉ่ำเหงื่อนอง
 แปลงผืนนางามผ่องเป็นทุ่งรวงทองนำชม
 ยามหนาวเย็นผืนสู้แรงลม
 จับเคียวเกี่ยวข้าวมัดก้อนกลม
 ระดมแรงนวดสุดใจ

ฯลฯ

บทเพลงที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดซึ่งนักประพันธ์เพลงได้นำเสนอต่อสังคมอันมีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบท สะท้อนภาพชีวิตที่จะต้องดิ้นรนต่อสู้กับความยากจน เรียกร้องถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ เรียกเพลงเหล่านี้ว่า เพลงชีวิต ดังที่ นพพร ด้านสกุล^๑ นำเสนอไว้สรุปได้ว่า บทเพลงที่บรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับชีวิตมนุษย์ โดยนักร้องผู้นำเสนองานเพลงชีวิตนั้นจะมีลีลาในการร้องชัดเจนเสียงดังฟังชัด ไม่นิยมการดัดแปลงเสแสร้งน้ำเสียงมีเสน่ห์ดึงดูดชวนฟัง ต่อมาเหตุการณ์ก็ผันเปลี่ยนทิศทางไป เมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ออกประกาศห้ามนำเอาเพลงชีวิตไปเผยแพร่ออกอากาศ ดังที่ เจนภาพ จบกระบวนวรรณ^๒ ได้นำเสนอพอสรุปความได้ ได้นำเสนอพอสรุปความได้ว่า รัฐบาลไทยในสมัยนั้นมีความเห็นว่าบางเพลงมีเนื้อร้องในทำนองต่อต้านรัฐบาล ประชดประเทียด เลียดสีนักการเมือง และยังเป็นปากเสียงให้กับกรรมกรผู้ใช้แรงงานต่าง ๆ เช่น กรรมกรสามล้อถีบซึ่งกำลังจะถูกรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม สั่งห้ามวิ่งในเขตกรุงเทพมหานคร เขตธนบุรี โดยมีอธิบดีกรมตำรวจอย่าง พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เจ้าของคำขวัญ “ไม่มีอะไรภายใต้ดวงอาทิตย์นี้ที่ตำรวจไทยจะทำได้” และยังมีฉายาว่า “ใครค่าน่านฆ่า” เป็นผู้รับคำสั่งและช่วงยุคสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งทำรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ แล้วปกครองด้วยระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ ขบวนการเพลงชีวิตที่เคยรุ่งเรืองก็ถูกทำให้แปรสภาพไป ดังที่ วัฒน์ วรรณยางกุล^๓ ได้เรียบเรียงไว้สรุปความได้ว่า เพลงกลืนโคลนสาบควาย ถูกสั่งห้ามเปิดในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จากคำบอกเล่าของเลิศชาย คชยุทธ ได้บันทึกไว้ในหนังสือไทยถูกทุ้งว่าเพลงกลืนโคลนสาบควาย ถูกห้ามเปิดเพราะสถานีวิทยุ สปท. ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้นำเพลงนี้ไปเปิดเป็นเพลงไตเติลรายการออกอากาศคลื่นสั้นใต้ดิน

เสน่ห์ โกมารชุน เป็นศิลปินเพลงอีกผู้หนึ่งที่ถูกคำสั่งห้ามร้องเพลง ห้ามประพันธ์เพลงในแนวเพลงชีวิตจากฝ่ายรัฐบาล จนห้องหันไปเล่นตลกและสร้างภาพยนตร์ “แม่นาคพระโขนง” ที่ส่งผลให้นางเอกดาวยั่ว ปรีญา รุ่งเรือง โด่งดังเป็นที่รู้จักในวงการภาพยนตร์ ตัวอย่างบทเพลงที่

^๑ นพพร ด้านสกุล. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจุลเยี่ยม กิ่งทอง. ๒๕๓๘.

หน้า ๗-๘.

^๒ เจนภาพ จบกระบวนวรรณ. “ไพบูลย์ บุตรขัน คนปิดทองหลังพระที่ไม่มีใครเสมอเหมือน,” ถนนคนตรี. ๒ (๑๑) : ๑๐ ; กันยายน ๒๕๓๑.

^๓ วัฒน์ วรรณยางกุล. ศึกวีลูกทุ่ง:ไพบูลย์ บุตรขัน. ๒๕๔๑. หน้า ๒๒๑-๒๒๓.

เสน่ห์ โกมารชุน ได้ประพันธ์ขึ้น เช่น เพลงสามล้อคัน โปลิสถือกระบอง และเพลงผู้แทนควาย โดยบทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของกลุ่มผู้มีอำนาจอย่างรุนแรง ดังคำร้องตอนหนึ่งว่า

เพลงผู้แทนควาย

บักซ์เหนือบักซ์ได้ไกลกันดาร
ไม่มีข้าวรับประทาน เพราะคอร์รัปชั่นมันโกงกิน
ควายมันอยากร้องให้พี่น้องได้ยิน ไปถึงสวรรค์ชั้นอินทร์
ให้พวกโกงกินมันวอดวาย
ฯลฯ

ด้วยเหตุดังนี้ เพลงชีวิตที่มีแนวเสียดสีสังคมจึงซบเซาลงไปอย่างรวดเร็ว เพลงชีวิตในแนวหวานจึงเป็นทางเลือกใหม่ของนักประพันธ์เพลงในยุคนี้ งานเพลงจึงได้เปลี่ยนแนวไปนำเสนอเนื้อหาในเรื่องของความรัก การพร่ำเพ้อหา รำพึงรำพันถึงคนรัก ชื่นชมความงามของธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร เช่น เพลงมนต์เมืองเหนือ เพลงเดือนด่ำดาวตก เพลงจากเหนือเมฆหนาว เพลงแม่ค้าตาคม เพลงน้ำตาลกันแก้ว เป็นต้น เพลงชีวิตแนวหวานได้ขยายบทบาทของตัวเองเพื่อรับใช้สังคมและได้รับการขานรับอย่างอบอุ่นจากปวงชนในเวลาต่อมา เพลงชีวิตแนวหวานก็ถูกเรียกขานว่า **เพลงลูกทุ่ง** ดังที่ นพพร ด้านสกุล^๑ นำเสนอไว้สรุปความว่า เพลงลูกทุ่งแพร่กระจายสู่ผู้ฟังอย่างรวดเร็ว และเมื่อ ผ่องศรี วรนุช กับสุรพล สมบัติเจริญ ซึ่งผู้ฟังเรียกขานกันจนติดปากว่านักร้องลูกทุ่ง มาร้องเพลงคู่กัน ทำให้เพลงชีวิตแนวหวานยิ่งได้รับความนิยมจากชาวกรุงเพิ่มมากขึ้นและต่อมาบทเพลงในแนวนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจนเป็นสมบัติของสังคม จึงถูกเรียกขานกันเป็นสากลว่า **เพลงลูกทุ่ง** เมื่อมีการขานรับเพลงลูกทุ่งกันอย่างกว้างขวาง การสร้างสรรค์งานเพลงลูกทุ่งก็ยิ่งมากขึ้น และเกิดขึ้นไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ภาคใต้ในอดีตที่ผ่านมาเป็นดินแดนที่ไม่เคยขาดแคลนนักคิดป็น นักประพันธ์ รวมทั้งผู้ที่สร้างสรรค์งานทางศิลปะทุกสาขาทั้งเพื่ออาชีพและอื่น ๆ ดังนั้นในภาคใต้จึงได้เกิดดนตรีลูกทุ่งขึ้นโดย จูเลียม กิ่งทอง ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกสร้างสรรค์วงการลูกทุ่งภาคใต้ที่สมบูรณ์คนแรก โดยมอบหมายให้ สาลิกา กิ่งทอง เป็นหัวหน้าวงดนตรี ให้ชื่อว่า **วงดนตรีลูกทุ่งกิ่งทอง** โดยจัดตั้งขึ้นช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๒ ต่อมาในภาคใต้ก็ได้มีศิลปินเพลงลูกทุ่งขึ้นมาอีกหลายคน เช่น โรม ศิริธรรมราช ฉัตรทอง มงคลทอง .

^๑ นพพร ด้านสกุล. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจูเลียม กิ่งทอง. ๒๕๓๘.

คม เมืองนคร รุ่งตะวันตก ขวัญกระบี่ ขณะที่วงดนตรีลูกทุ่งเหล่านี้กำลังมีชื่อเสียงอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ ก็ได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งใหญ่ขึ้น มีการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ ของประชาชนต่อรัฐบาล และในการเดินขบวนครั้งนั้น ก็เกิดบทเพลงขึ้นอีก ลักษณะหนึ่งในประเทศไทย เป็นบทเพลงแห่งการปฏิวัติหรือใช้เพื่อเดินขบวนโดยเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งได้ประพันธ์เพลง “สู้ไม่ถอย ทั้งนี้ทางกลุ่มศิลปินวัฒนธรรมเพื่อชีวิต”^๑ ได้เรียบเรียงไว้สรุปได้ว่า บทเพลงประวัติศาสตร์ เพลงนี้ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้ประพันธ์ขึ้นระหว่างการชุมนุมประท้วงคัดค้านกรณีลอบซื้อ ๙ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงจากเหตุการณ์กรณีทุ่งใหญ่ ที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ใช้เฮลิคอปเตอร์ของราชการพาดาราไปล่าสัตว์ในป่าสงวนทุ่งใหญ่ จังหวัดกาญจนบุรี แล้วประสูติเหตุตกจนเป็นข่าวดังในชวงนั้น สื่อมวลชนและนักศึกษาจึงออกมาตีแผ่ และกล่าวโจมตีจนเป็นเหตุให้นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ๙ คน ถูกสอบสวนและตัดสินให้ลอบซื้อออก ซึ่งนักศึกษาและประชาชนจำนวนมากเห็นว่าไม่เป็นการยุติธรรม จึงพากันรวมถนัดประท้วงที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นจำนวนมากเป็นประวัติการณ์ ฝ่ายนักศึกษาเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีจึงใช้พลังในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จึงยื่นข้อเสนอไม่ให้ลอบซื้อนักศึกษาทั้ง ๙ คน อีกทั้งขอให้ร่างรัฐธรรมนูญภายใน ๖ เดือน และในท่ามกลางบรรยากาศการประท้วงดังกล่าว ทำให้บทเพลง “สู้ไม่ถอย ถูกจัดให้เป็นต้นสกุลของบทเพลงเพื่อชีวิต และในเวลาไล่เลี่ยกัน สุรชัย จันทิมาธร ก็ได้ประพันธ์เพลง “सानแสงทอง” โดยนำทำนองมาจากเพลง Find The cost of freedom ของวงดนตรี คลอส์บี สติลล์ส แนซ แอนด์ ยังก์ ดังที่ กลุ่มศิลปินวัฒนธรรมเพื่อชีวิต^๒ เรียบเรียงไว้สรุปได้ว่า เพลงสู้ไม่ถอย แรกทีเดียวเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้แต่งขึ้นเพียงท่อนเดียวในคืนวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๖ ก่อนเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และในปลายวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้แต่งเนื้อร้องเพิ่มขึ้นอีกสองท่อน โดยเพลง สู้ไม่ถอยนั้นเป็นเพลงมาร์ชปลุกใจที่ใช้ในการรวมพลังประท้วง ส่วนเพลง สานแสงทอง เกิดจากความคิดคำนึงถึงเสรีภาพของประชาชน แต่ทั้งนี้คือจุดกำเนิดของบทเพลงเพื่อชีวิตนั่นเองทั้งนี้ ภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เพลงเพื่อชีวิตก็ได้เกิดขึ้นมาอีกมากมาย เช่น วงคาราวาน ครูชุน กงล้อ โคมฉาย กรรมาชน รุ่งอรุณ ไดอะแลคติก ต้นกล้า และลูกทุ่งสวรรค์ ฯลฯ จึงนับว่าวงดนตรีเหล่านี้เป็นผู้สร้างตำนานเพลงอีกรูปแบบหนึ่งของเมืองไทย ที่เรียกว่า “เพลงเพื่อชีวิต”

^๑ กลุ่มศิลปินวัฒนธรรมเพื่อชีวิต. เส้นทางเพลงเพื่อชีวิตจาก พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึงปัจจุบัน.

๒๕๔๑. หน้า ๑๐-๑๒.

^๒ แหล่งเดิม. หน้า ๑๖-๓๒.

เพลงเพื่อชีวิตเป็นวรรณกรรมเพลงที่มีวิวัฒนาการมาจาก สภาพความเป็นจริงของสังคม มีลักษณะเนื้อหาเพลงที่ดีแก้ปัญหา พยายามชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดและพยายามชักจูงใจให้ผู้ฟัง ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามความคิดเห็นที่เหมาะสม ซึ่งความพยายามในการที่จะแก้ปัญหาเพื่อส่วนร่วมนั้น อุดม รุ่งเรืองศรี ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “วรรณกรรมเพื่อชีวิตนั้น คือวรรณกรรมที่ส่งผลกระทบต่ออันมีคุณประโยชน์ ไปยังชีวิตของสังคมของมวลประชา เบื้องเห็นทางออกของชีวิตที่ดีกว่า”^๑ สำหรับเรื่องผลสะท้อนของเพลงนั้น นศินี วิทธีรศานต์ ได้สรุปลักษณะคิโปงให้ประชาชนมองเห็นถึงต้นตอของความเลวร้ายของชีวิตให้สังคมชี้แนะให้ประชาชนมอสำหรับของวรรณกรรมเพื่อชีวิตดังนี้ คือ “ต้องมีเนื้อหาเพื่อชีวิตที่มุ่งชี้แนะประชาชน ไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่า และต้องพร้อมด้วยรูปแบบศิลปะประชาชนซึ่งเป็นตัวลื่อนำประชาชน ให้สามารถมองเห็นเนื้อหาเพื่อชีวิตอย่างชัดเจน”^๒

จุดเริ่มต้นของเพลงเพื่อชีวิต เกิดจากแนวความคิดของนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีพื้นฐานความเข้าใจและลึกซึ้งในวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ไม่พอใจในการทำงานของรัฐบาล จึงเกิดการรวมตัวกับกลุ่มวรรณกรรมต่าง ๆ เสนอบทความเพื่อโจมตีและตีแผ่ปัญหาต่าง ๆ ให้ประชาชนได้ล่วงรู้และสามารถมองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับประเทศด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรมในลักษณะของการเปิดเผยนั้น จะมุ่งเน้นที่การปลุกใจให้ลุกขึ้นมาต่อสู้ ดังที่ สายทิพย์ นุกูลกิจ ได้ให้ความเห็นว่า “จะต้องเป็นการสะท้อนที่สามารถชี้ทางออกที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน และพร้อมกันนี้ต้องสามารถปลุกเร้าจิตใจประชาชน ให้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งความเป็นคนว่าอยู่ที่คุณค่าแห่งการทำงานด้วย”^๓

ลักษณะเนื้อหาของเพลงเพื่อชีวิตในความหมายทางวรรณกรรม หมายความว่า เพื่อชีวิตที่ดีกว่าของประชาชน มุ่งชี้แนะประชาชนไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่า นั่นคือการสะท้อนปัญหาของชนชั้นแรงงาน ซึ่งมีความทุกข์ยากถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม และสภาพท้องถิ่นที่ขาดการสนใจในการพัฒนาความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นในสังคมที่เกิดขึ้น จึงนับว่าเพลงเพื่อชีวิต ก็คือศิลปะสาขาหนึ่งในงานวรรณกรรม ดังที่ บรรจง บรรเจิดศิลป์^๔ ให้ความเห็นสรุปว่า ศิลปะกับชีวิตนั้นย่อมมีความสัมพันธ์กัน ศิลปะดำรงอยู่ได้โดยชีวิตของมนุษย์ในสังคมย่อมจะ ต้องหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะ

^๑ อุดม รุ่งเรืองศรี. สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน. ๒๕๑๕. หน้า ๑๓๕.

^๒ นศินี วิทธีรศานต์. วิเคราะห์วรรณกรรมไทยแนวประชาชน. ๒๕๑๕. หน้า ๔.

^๓ สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณคดีวิจารณ์. ๒๕๒๕. หน้า ๑๔๗.

^๔ บรรจง บรรเจิดศิลป์. ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต. ๒๕๑๗. หน้า ๖.

ต้องประกอบด้วยปัญหาเศรษฐกิจ การเมืองวัฒนธรรม ศิลปะเป็นเพียงผลสะท้อนของชีวิตดังกล่าว ชีวิตความสับสนเพียงใด ศิลปะย่อมมีความสับสนเพียงนั้น คุณค่า ของศิลปะที่อยู่ได้ ก็โดยความหมายของศิลปะที่มีต่อมนุษย์นั่นเอง หากไร้ ความหมายที่มีต่อ มนุษย์แล้ว ศิลปะก็จะไร้ค่าด้วยประการทั้งปวง ศิลปะดังกล่าวก็อาจจะไม่มีและไม่อยู่ในโลกนี้ได้ จิตร ภูมิศักดิ์^๑ ได้เขียนบทวิจารณ์ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชนสรุปความได้ว่าศิลปะเพื่อชีวิต หมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ส่งผลสะท้อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ไปยังประชาชนผู้อ่าน ผู้ฟังผู้ดู คือศิลปะที่มีบทบาทอันสำคัญต่อชีวิตของประชาชนผู้เสพศิลปะคือศิลปะที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตทางสังคมของมวลประชาชน คือ ศิลปะที่เปิดโปงให้ประชาชนมองเห็นต้นตอของความเลวร้ายของชีวิตอันถูกต้องและพร้อมกันนั้นก็ยกยู่ให้มวลประชาชนต่อสู้และ เคลื่อนไหวไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตอันดีกว่า และถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อมีบทบาทอันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของประชาชนส่วนรวม หรือคือศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้ชีวิตทางสังคมของมวลชน มิใช่สร้างขึ้นเพื่อที่จะให้เป็นศิลปะเฉย ๆ ใดอยู่เหมือนหัวตอ อันไม่ยอมมีบทบาทใด ๆ ในสังคม หรือคือศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้ชีวิตทางสังคมของมวลชน มิใช่สร้างขึ้นเพื่อที่จะให้เป็นศิลปะเฉย ๆ ใดอยู่เหมือนหัวตอ อันไม่ยอมมีบทบาทใด ๆ ในสังคม

นอกจากนี้ เพลงเพื่อชีวิตยังมีเนื้อหาสาระที่มุ่งเน้นในเรื่องวิถีชีวิตของประชาชน ตามสภาพสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังที่ สุกรี เจริญสุข ได้กล่าวถึงเนื้อหาสาระของเพลงเพื่อชีวิตไว้ว่า “เพลงเพื่อชีวิตเป็นเพลงที่บรรยายถึงธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและเป็นเพลงที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางความคิดของชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย รวมทั้งยังเป็นเพลงที่เกิดขึ้นจากสงคราม ความผันผวนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม”^๒

เพลงเพื่อชีวิตในภาคใต้ได้เกิดขึ้น โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว นักประพันธ์เพลงได้สอดแทรกนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ เช่น หนังตะลุง โนรา เพลงบอก และรองเง็ง เข้ามาผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีพื้นบ้านกับเครื่องดนตรีสากล รวมทั้งการนำเอาภาษาถิ่นใต้เข้าไปใช้ในเนื้อร้องทำให้เกิดความงดงามทั้งทางด้านภาษาและลีลาของดนตรี ซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบในการนำเสนอของศิลปินนักประพันธ์เพลงโดยนักประพันธ์เพลงเพื่อชีวิตในภาคใต้ผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลและผล

^๑ จิตร ภูมิศักดิ์. ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน. โดยทีปกร (นามแฝง).

๒๕๔๑. หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^๒ สุกรี เจริญสุข. "เพลงเพื่อชีวิต," ภาษาและวัฒนธรรม. ๒๕๓๒. หน้า ๑๑.

พวงของเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งใหญ่จากกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ รวมทั้งอิทธิพลในด้านเสียงเพลงของวงดนตรีคาราวาน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผู้เปิดประตูสู่โลกของดนตรีเพื่อชีวิต ดังนั้นภาคใต้จึงได้มีปรากฏศิลปินนักประพันธ์ผู้สร้างงานศิลปะบนเส้นสายแห่งเสียงเพลงเกิดขึ้น **แสง ธรรมดา** เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงขึ้นและได้นำผลงานบันทึกเสียงออกเผยแพร่ทั่วประเทศ ซึ่งบทเพลงที่ประพันธ์บางเพลง ได้มอบให้ศิลปินอื่น ๆ นำไปขับร้อง เช่น มงคล อุทก อดีตสมาชิกวงคาราวาน วงแฮมเมอร์ วงฟ้าสว่าง วงชูชู วิสา คัญทัพ ไพจิตร อักษรณรงค์ ศิรินทรา นิยากร วงคีตาญชลี วงคนด่านเกวียน และวงแกละใต้ดิน ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเยี่ยมเยียนพร้อมทั้งพูดคุยสนทนาเพื่อขอความกระจ่างถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับการก่อเกิดงานเพลงเพื่อชีวิต อันเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาแขนงหนึ่งของชาวภาคใต้และรวมถึงประวัติส่วนตัว ซึ่งแสง ธรรมดา^๑ ก็ได้กรุณาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้รับฟังพอที่จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า แสง ธรรมดา มีชื่อจริงว่า แสงธรรมดา กิติเสถียรพร ซึ่งเป็นชื่อจริงนามสกุลจริง ในปัจจุบันโดยที่ผ่านมาแสง ธรรมดาได้เปลี่ยนชื่อมาแล้ว 3 ครั้ง จากเหตุผลทางการเมือง ในวัยเด็กมีชื่อจริงว่า จรูญ กิติเสถียรพร จากนั้นก็มีชื่อจัดตั้งในป่าเขาว่าสหายแสง จรยุทธ หลังออกป่าก็ใช้ชื่อวิษณุ กิติเสถียรพร และเปลี่ยน เป็นแสงธรรมดาในปัจจุบัน แสง ธรรมดาเกิดเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2497 ณ หมู่บ้านเชิงเขาสันกาลาศีรี (เขาน้ำค้าง) อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ครอบครัวมีอาชีพทำสวนยางพารา จนถึงวัยใกล้จะเข้าโรงเรียนครอบครัวจึงย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองหาดใหญ่ เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนแสงทองวิทยา และศึกษาต่อวิชาเอกสถาปัตยกรรม ที่วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ จังหวัดสงขลา (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตภาคใต้) และขณะที่กำลังศึกษาที่สถาบันแห่งนี้ แสง ธรรมดา ได้มีโอกาสชมการแสดงดนตรีเพื่อชีวิตของวงคาราวาน ซึ่งได้มาทำการแสดงที่มหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ทำให้เกิดภาพประทับใจ ประกอบกับได้ติดตามและสนใจในสถานการณ์ของบ้านเมือง ทำให้เริ่มจับกลุ่มกับเพื่อน ๆ เล่นดนตรีแนวเพื่อชีวิต โดยมีสมาชิก ๕ คน จากวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ ๓ คน จากวิทยาลัยเกษตร อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ๒ คน ภายใต้ชื่อบน “โลกที่สาม” ซึ่งจัดได้ว่าเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตภาคใต้ในยุคแรก โดยนำเสนอบทเพลงของวงคาราวาน เช่น เพลงจิตวิญญาณศักดิ์ เพลงข้าวคอยฝน เพลงกระต่ายกับเต่าและนกแสงตะวัน เพลงนกสีเหลือง เป็นต้น ซึ่งวงโลกที่สามก็ได้ตระเวนแสดงดนตรีตามสถาบันต่าง ๆ ในภาคใต้ อาทิ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต

^๑ แสง ธรรมดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุลิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านบ้านนายหัว ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

หาดใหญ่ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ (มหาวิทยาลัยทักษิณ) วิทยาลัยครูสงขลา (สถาบันราชภัฏสงขลา) วิทยาลัยเกษตรกรรมสงขลา วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ และวิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ ซึ่งช่วงเวลานี้ก็ได้เริ่มแต่งเพลงขึ้นเป็นเพลงแรกชื่อเพลง **คนกับตะเกียง** โดยนำทำนองเพลงต้นหยง หรือเพลงหล่อแห้ง เข้ามาผสมกับเครื่องดนตรีสากล บันทึกเสียงส่งเปิดตามสถานีวิทยุ สปท. ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยมีเนื้อร้องที่สะท้อนถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชนชาวนักสู้ได้กับอาชีพการทำสวนยางพารา ดังมีคำร้องว่า

เพลงคนกับตะเกียง

คนผู้ตื่นรนฝันทนฟันฝ่าเรื่อยมา
 กรีดยางพารานานมาในความมืดดำ
 มีตะเกียงส่องแสงแจ้งตามพอเห็นร่องยาง
 ใ้อว่าหนทางมันกลางเดือนคืนย่ำป่าดง
 อดหลับอดนอนมิได้พักผ่อนร่างกายโรยรา
 กรีดยางพาราเสดสาในคืนหนาวเย็น
 พออย่างหน้าฝน ทุกข์ทนจนสุดระอา
 พอหน้าแล้งมาเวทนาสวนยางผลัดใบ
 ใ้อว่าราคายางพารามันต่ำเหลือทน
 สังคมกินคนสูบเสียดจนต้องล้มละลาย
 ดาวแดงสาดแสงแจ้งนำไปสู่หนทาง
 ปลุกชาวสวนยางพาไปล้างโลกทุนนิยม

แสง ธรรมดา

เนื้อหาของเพลงสะท้อนภาพหลายด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ การทำอาชีพสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ทางภาคใต้ และยังคงกล่าวถึงปัญหาราคายางพาราตกต่ำด้านการเมืองการปกครอง สะท้อนถึงการคอร์รัปชันใช้อำนาจเผด็จการในการปกครอง จนทำให้ต้องหันเข้าป่าเพื่อร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเคลื่อนไหวทางการเมือง การปกครองและเพลงนี้ยังมีลักษณะเด่นที่ท่วงทำนอง เป็นศิลปะพื้นเมืองของภาคใต้ คือ เพลงต้นหยง หรือหล่อแห้ง ดังที่ สถาพร ศรีสังข์ กล่าวไว้ว่า “หล่อแห้ง ร้องแจ้งต้นหยงเพลงต้นหยงก็ว่า เป็น

การละเล่นพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวบ้านภาคใต้ แถบฝั่งทะเลตะวันตก เช่น จังหวัดตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต เป็นต้น การละเล่นชนิดนี้นิยมเล่นทั้งในหมู่ชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม^๑

และในช่วงเวลานั้นในเขตพื้นที่บ้านนา คลองหมวย เขาคราม กงหรา จังหวัดพัทลุง ได้เกิดกรณี ถีบลงเขาเผาหลงถึงแดง แสง ธรรมดาจึงได้ประพันธ์เพลงถึงแดงขึ้นดังมีคำร้องว่า

เพลงถึงแดง

บั้ง ๆ โวยวายเสียงเจ้านายรบกวน คำมีดลมหวนเสียงมันชวนครางครัน
 กระโดดลงใต้ถุนหลบกระสุนนายกคลื่นความตายไซโยมา
 เขาว่าพัทลุงสบายฉันว่าอันตรายแท้เชียว
 จะไปทางไหนให้หวาดเสียว มันโกรธเจานิดเดียวเราก็ตาย
 จับไปลงถังรดน้ำมันแล้วจุดไฟซ้อหาคอมมิวนิสต์มันคิดไป
 จับเราใส่เตาแล้วเผาไฟแล้วมันก็ป้ายสีแดง
 บ้างเมียก็เสียตัวถูกตัดหัวเสียบประจาน
 มันชี้หูก ลูกหลานว่าสันดานเป็นคอมฯ
 แท้จริงมันคือเจ้านายหัวหน้าตัวร้ายไอ้สอพลอ
 มึงต้องออกไป ไอ้หัวหมอไอ้พวกหัวคอตต้องออกไป
 ชีวิตคนไทยมันขายเป็นทาสรับใช้ไอ้กัน
 พรากลูกเมียเขาเพื่อเอาเงินแร่ไทยมันชนกัน
 สุดประเมินแล้วยังสรรเสริญเยินยอ

แสง ธรรมดา

เนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงเหตุการณ์การต่อสู้ของขบวนการประชาชนในภาคใต้ในสถานการณ์ไฟลามทุ่งอันเป็นสงครามแย่งชิงประชาชนระหว่างฝ่ายรัฐบาล ซึ่งเป็นตัวแทนของอำนาจเผด็จการในคราบของนักประชาธิปไตย ภายใต้การบงการของประเทศมหาอำนาจสหรัฐอเมริกา กับฝ่ายประชาชนผู้เชิดชูอุดมการณ์ต่อสู้ชาติเพื่อเอกราชและประชาธิปไตย ภายใต้ธงนำของลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นแกนนำ

^๑ สถาพร ศรีสังข์. "หล่อแห่งใจ," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.๒๕๒๙
 เล่ม ๑๐. ๒๕๒๙. หน้า ๔๐๐๑.

กรณีนี้ถึงลงเขาเผาถังแดง จรูญ หยุทอง^๑ นำเสนอไว้สรุปความได้ว่า “ถังแดง” เป็นวิธีการโหดร้ายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ปราบปรามผู้ที่ต้องสงสัยว่าอาจมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หรือแม้แต่ผู้ที่ไม่ชอบหน้าหรือไม่พอใจก็สามารถที่จะถูกยึดเยียดว่าเป็นคอมมิวนิสต์ได้ วิธีการทรมานแบบถังแดงเริ่มจากการสอบเค้นเอาความจริงให้มากที่สุด หากผู้ต้องสงสัยไม่พูดก็จะถูกซ้อมอย่างทารุณ จากนั้นก็จะถูกจับมายัดใส่ถังน้ำมันขนาด ๒๐๐ ลิตร ที่ทาดีแดงในถังน้ำมันจะมีตะแกรงเหล็กยาววางอยู่ในถังน้ำมันจะมีตะแกรงเหล็กยาววางอยู่ชั้นหนึ่ง ที่ก้นถังจะมีน้ำมันบรรจุอยู่ในปริมาณพอสมควร เมื่อจุดไฟความร้อนประจุไฟบรรลัยกัลป์ ผู้ถูกเผาจะส่งเสียงร้องอย่างโหยหวน ซึ่งนอกจากการจับใส่ถังเผาทั้งเป็นแล้วยังมีการจับยัดใส่ถังขึ้นเฮลิคอปเตอร์ บินขึ้นสู่อยอดเขาสูงแล้วถีบถังให้หล่นลงสู่เบื้องล่าง

วงดนตรีโลกที่สามภายใต้การนำของ แสง ธรรมดา ได้ถูกทางการติดตามการเคลื่อนไหว ทำให้แสง ธรรมดา รู้สึกไม่ปลอดภัยจึงผันชีวิตตัวเองเข้าป่า บริเวณพื้นที่ตำบลบ้านนา อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๙ โดยเข้าไปเป็นศิลปินพเนจรโดยมี กิตติ์ เป็นเครื่องดนตรีตระเวนแสดงดนตรีตามพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บ้านนา บ้านงหรา บ้านลำสินธุ์ บ้านนาท่อม บ้านโคกชะงาย จังหวัดพัทลุง ขณะอยู่ในเขตป่าก็ได้รวบรวมสหาย (ค่านำหน้าชื่อคนของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) ๔ คน ตั้งวงดนตรีแนวเพื่อชีวิต มีสหายกรีก ซึ่งเป็นลูกชายของหนึ่ง ตะลุงที่มีชื่อเสียงของจังหวัดตรังคือหนึ่งหมูน อ่อนน้อม เข้าร่วมเป็นสมาชิก พร้อมทั้งสหายชาวนา ๓ คน ภายใต้ชื่อวงดนตรีใหม่ว่า “วงจรรยาธิ์”

วงจรรยาธิ์ เปิดตัวทำการแสดงครั้งแรกในป่า บริเวณค่ายสูง อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ในงาน **๗ สิงหาคมบนทางปิ่น** ในงานนี้มีวงดนตรีคาราวานขึ้นมาร่วมงานและได้มอบเครื่องดนตรีจำนวนหนึ่งให้กับวงจรรยาธิ์พร้อมทั้งให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจกับวงจรรยาธิ์ในการขับเคลื่อนงานดนตรีเพื่อมวลชนด้วย

ภายหลังเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ มีการล้อมปราบนักศึกษาประชาชนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในข้อหาก่อความไม่สงบและกระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้เหล่านักศึกษาประชาชนได้หลั่งไหลเข้าสู่เขตป่าเขาเป็นจำนวนมาก ซึ่งในภาคใต้มีเขตงานใหญ่ ๆ อยู่สองเขตคือ ป่าเขาบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี กับเขตจังหวัดพัทลุง เวลานั้นจำนวนสมาชิกในเขตป่าเพิ่มมากขึ้นซึ่งมาจากทุกภาค โดยกลุ่มศิลปินก็มีวงดนตรีครูชน กงล้อ กลุ่มละครแจกดาว กลุ่มละครตะวันเพลิงจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งได้จัดตั้งเป็นหน่วยใหม่ขึ้นมาเรียกว่า หน่วยศิลปิน

^๑ จรูญ หยุทอง. สมรภูมิใต้สงครามประชาชน. ๒๕๔๔. หน้า ๑๐-๑๑.

มีดนตรี ละครและนาฏศิลป์ เป็นสามหน่วยย่อย มีหน้าที่หลักคือการฝึกการแสดงสามอย่างคือ ดนตรี ละคร และนาฏศิลป์ เพื่อสนับสนุนงานมวลชนในพื้นที่ราบ แสง ธรรมดา รับหน้าที่หัวหน้าวง ร้องนำ และประพันธ์เพลงออกตระเวนแสดงตามหมู่บ้านป่าเขาสี่จังหวัด คือ พัทลุง ตรัง สตูล และบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช ภายใต้ชื่อวงดนตรีจรยุทธ์ มีเพลงที่บันทึกเสียงเผยแพร่หนึ่งชุด ชื่อชุดฝากใจสู่นาคร ประกอบด้วยเพลงเสื่อกระดาศ ภูบรพัตตปฏิวัติ ไม่รบนายไม่หายจน ความเป็นธรรมอยู่ที่ไหน ปักชำได้แดนทอง และเพลงฝากใจสู่นาคร ซึ่ง แคน สาริกา^๑ เขียนถึงเพลงนี้ไว้สรุปความได้ว่า เพลงฝากใจสู่นาครสร้างความประทับใจให้กับคนป่าที่มาจากเมืองเป็นอย่างมาก เพราะมันเป็นเสมือนสื่อทางใจจากวนาถึงนครในพ.ศ.นั้น และแสง ธรรมดา นักประพันธ์เพลงก็เล่าว่า “หลัง ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ สุธรรม แสงประทุม อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ได้ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงผู้รักชาติ รักความเป็นธรรมทั่วโลก จึงอยากตอบจดหมายเพื่อน ไม่รู้จะทำอย่างไร จึงเขียนเพลงเพื่อบันทึกเสียง แล้วส่งไปออกอากาศทางสถานีวิทยุ สปท.”^๒ เนื้อเพลงฝากใจสู่นาครเป็นเพลงที่สะท้อนถึงสภาพแวดล้อมในป่าเขา ยึดมั่นในอุดมการณ์และความรัก ปลูกปลูกบขวัณุกำลังใจในการต่อสู้ ดังมีคำร้องว่า

เพลงฝากใจสู่นาคร

ขอฝากเสียงเพลงจากใจไปสู่นาคร
 ข้ามเทือกสิงขรห้วงน้ำทะเลกว้างใหญ่
 ถึงไกลกันสุดขอบฟ้าภูผาพนาหรือมาขวางกัน
 สายใยสัมพันธ์ผูกพันแน่นแฟ้น
 เพราะเรามีรักผูกพันด้วยอุดมการณ์
 ร่วมใจฝ่าฟันมั่นในศรัทธายิ่งใหญ่
 อุทิศชีวิตเลือดเนื้อเพื่อมวลประชาชนไทย
 นี่คือรักอันยิ่งใหญ่ศัตรูใด ๆ ไม่อาจทำลาย
 ไม่เคยลืมหันเลือนย้ายเตือนสัมพันธ์
 มั่นใจฝ่าฟันสักวันคงได้กลับคืน
 มุ่งไปเถิดหนาฝ่าผองภัยด้วยใจระรื่น

^๑ แคน สาริกา. เสียงเพลงจากภูพาน. ๒๕๓๔. หน้า ๑๗.

^๒ แสง ธรรมดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านบ้านนายหัว ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

ยิ้มเย้ยกับความขมขื่นหยัดเย็นทำทนายทมิฬ

ขอให้ศรัทธาเราเป็นเหมือนดั่งดวงดาว

ทอแสงสกาฟพร่างพราวพลั่งยิ่งใหญ่

โหมเพลิงแห่งความคับแค้นที่ยังฝังแน่นอยู่ในดวงใจ

ประสานเสียงเพลงแห่งชัยมุ่งสู่ไทยเสรี

แสง ธรรมดา และปกรณ์ ระวีวรรณ

วงจรรยาท์หน่วยศิลป์แห่งภูบรพัต (เขตพัทลุง – ตรัง – สตูล และบางส่วนของจังหวัด นครศรีธรรมราช) สัญจรตระเวนแสดงดนตรี ปลูกระดมประชาชนและสร้างความเป็นหนึ่งใจกัน สนุกสนาน ปลูกเร้าจิตใจเหล่าสหายท่ามกลางการต่อสู้ที่ยากลำบากทั้งบนกองทัพอากาศและเขตเคลื่อนไหวนิว ของหน่วยงานมวลชน ซึ่งคุณขวัญ^๑ ได้กล่าวถึงไว้สรุปความได้ว่าอุปสรรคการแต่งทั้งหลายของ วงจรรยาท์ค่อนข้างมากพอสมควร ต้องแบกกีตาร์ด้วยความทุลักทุเลเดินมุดพงไม้ก็มีเสียงกริ่งกริ่ง กริ่งกริ่ง มาตลอดทาง และพร้อมเสมอที่จะหยุดพักและทำงานแสดง ซึ่งประชาชนได้กล่าวขวัญถึง วงดนตรีจรรยาท์เป็นอย่างมาก และเพลงไม่รบนายไม่หายจนของวงจึงยึดไปถึงทางราชการทำให้ ทางราชการขนกำลังทหารมาดักซ้อมโจมตีของวงจรรยาท์และเตรียมมอบรางวัลให้ด้วยระเบิดและ กระสุนปืน

ในปี พ.ศ.๒๕๒๓ เกิดปัญหาขึ้นภายในวงจรรยาท์ และได้ทำการพักวง เหล่าศิลปินก็แยก ย้ายกันไปทำหน้าที่อื่น ๆ เช่น หน่วยการผลิต (เสปียง) งานประชาสัมพันธ์มวลชน แสง ธรรมดา ไปทำหน้าที่สื่อตะวันตก ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ปฏิวัติรายเดือนของเขตป่า โดยมีสมพงษ์ สระกวี เป็น บรรณาธิการ จนถึงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ ก็ได้ลงจากเขตป่า ด้วยเพราะสถานการณ์ทาง การเมืองคลี่คลายลง ประกอบกับความขัดแย้งกันเองภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

เริ่มชีวิตบนพื้นราบที่กรุงเทพมหานคร โดยเริ่มแรก แสง ธรรมดา ได้เข้าไปร่วมทำหนังสือ พิมพ์มติชน ยุคที่ เสถียร จันทิมาธร เป็นบรรณาธิการและในระหว่างนั้นก็มีความว่างเขียนบท เพลงต่าง ๆ เก็บไว้ เมื่อโอกาสอำนวยให้จึงได้รวบรวมสมาชิกก่อตั้งวงดนตรีชื่อ วงธรรมดา ขึ้น พร้อมทั้งบันทึกเทปออกวางจำหน่ายในสังกัด AZONA Promotion ชื่อชุด ไทยนิปอน ซึ่งแสง ธรรมดาเป็นผู้ประพันธ์คำร้อง-ทำนองและร้องนำ รวมทั้งเป็น Producer ในงานเพลงชิ้นนี้ ในปี

^๑ คุณขวัญ. “กว่าจะถึงโรงเรียนอนุชน,” บนเส้นทางภูบรพัต. ๒๕๔๔.

พ.ศ.๒๕๒๘ ต่อมาวงกรรมดาก็มีผลงานออกมาอีก ๑ ชุด ชื่อชุด **เพลงเถื่อน** ซึ่งแสง ธรรมดา ยังคงรับหน้าที่ต่าง ๆ ในการทำงานเพลงเหมือนชุดแรก ผลงานชุดที่ ๒ ออกจำหน่ายประมาณปี พ.ศ.๒๕๒๙ และในปีนี้วงแฮมเมอร์ซึ่งมีชื่อเสียงมากในระดับประเทศ จากเพลงบินหลา เพลงปักข์ ได้บ้านเรา ก็ได้นำผลงานเพลงของแสง ธรรมดาไปบันทึกเสียงในชุด “โรงงาน” ชื่อเพลงคนกับตะเกียง

ปี พ.ศ.๒๕๓๐ แสง ธรรมดา ได้เข้าทำงานกับหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน โดยเป็นการทุนนิสต์ประจำหนังสือ ซึ่งใช้นามปากกาว่า “ชด อิศรา” พร้อมทั้งนี้ก็เขียนบทละครโทรทัศน์ชุด “บ้านทุ่งพัฒนา” ของช่อง ๗ สีไปด้วย

ปี พ.ศ.๒๕๓๒ รัฐบาลญี่ปุ่นได้เชิญให้ไปแสดงดนตรีร่วมกับ Yozo Toyoda ซึ่งเป็นศิลปินเพื่อชีวิตที่มีชื่อเสียงของประเทศญี่ปุ่น การตระเวนแสดงดนตรีในครั้งนี้มีวงดนตรีจากประเทศไทยร่วมด้วยเช่น วงคาราวาน วงคีตาญชลี เป็นต้น ซึ่งเมื่อกลับมาจากประเทศญี่ปุ่น แสง ธรรมดา ก็ยังคงย้ายถิ่นอยู่บนถนนสายดนตรี และ ปี พ.ศ.๒๕๓๕ ก็รับหน้าที่เป็น Co - Producer ให้กับวงชูชู พร้อมทั้งประพันธ์คำร้อง-ทำนอง เพลงจุมเจียด เพลงกะไหลกะลา เพลงกระบอกไม้ไผ่ เพลงลองดูเดะ ในผลงานชุด **ดอกไม้พฤษชา**

ปีถัดมาวงชูชูก้ออกผลงานใหม่อีก ๑ ชุด ซึ่งแสง ธรรมดา ก็รับหน้าที่เป็นผู้ Co - Producer และประพันธ์คำร้อง-ทำนอง ให้กับวงชูชูเช่นเคย มีเพลง มาริเกะ เพลงยางขาวหลุย และเพลงวัวร์น ซึ่งอยู่ในชุด **เทิดเทิง โทงเทง แท็กซี่** ในปีเดียวกันนี้ ก็ได้เรียบเรียงบทเพลงเก่าสี่เพลงของวงจรรยาธิ์ ซึ่งประพันธ์คำร้อง-ทำนอง โดย แสงธรรมดา มาบันทึกเสียงใหม่ในชุด **บทเพลงจากภูมา** มีเพลงฝากใจสู่นาคกร เพลงปักข์ใต้แดนทอง เพลงไม่รบนายไม่หายจน เพลงความเป็นธรรมอยู่ที่ไหน พร้อมทั้งนั้นเพลงคนกับตะเกียง ซึ่งขับร้องโดยวงฟ้าสว่าง เพลงกาเหว่า เป็นอีกบทเพลงหนึ่งของแสง ธรรมดา ที่มีเนื้อหาซาบซึ้งกินใจ ก็ได้มอบให้มงคล อุทก สมาชิกวงคาราวาน นำไปบันทึกเสียงออกวางจำหน่ายในปีเดียวกัน

ปี พ.ศ.๒๕๓๗ แสง ธรรมดา ได้ทำผลงานเพลงเดี่ยวออกวางจำหน่าย ๑ ชุด ชื่อชุด **นายหัวครก** ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากผู้ฟัง และในปี พ.ศ.๒๕๓๘ ก็มีผลงานเดี่ยวอีก ๑ ชุด ชื่อชุด **จัวชนคนสู้** ปี พ.ศ.๒๕๓๙ อีก ๑ ชุด ชื่อชุด **อ้อร้ออ้อรัก** ทั้งนี้ยังมีผลงานที่แสง ธรรมดาได้บันทึกเสียงเฉพาะกิจอันเนื่องจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมเช่น **ตุลาการ ๑๔ เพลง ต้องห้าม ๑๔ ศิลปิน** ในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม และรวมงานเพลงของวงจรรยาธิ์บนเส้นทางภูบรรทัด ในโอกาสครบ ๒๕ ปี ๖ ตุลาคมและชุด **ใส่ที่เป็นพັນนี้ !** ซึ่งเป็นงานเพลงของวงจรรยาธิ์ ชุดที่ 2 ในโอกาสครบรอบ 30 ปี 14 ตุลาคม หรือบันทึกเสียงร่วมกับสหพันธ์

ศิลปินเพื่อประชาธิปไตยในชุด **บันทึกพฤษภา** และร่วมกับสหพันธ์ศิลปินเพื่อประชาชนภาคใต้ในชุด **หยุดท้อเก้าซ**

แสง ธรรมดา นับเป็นศิลปินและนักประพันธ์เพลงที่สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ ในแนวเพื่อชีวิต มีเนื้อหาชัดเจนตรงไปตรงมาตั้งนั้นหากจะกล่าวโดยรวมแล้ว นับว่ามีความสำคัญมีเรื่องราวชวนให้ศึกษาเพราะเป็นเสมือนผู้บุกเบิกงานศิลปะประเภทดนตรี บทเพลงซึ่งมีเนื้อหาสาระสะท้อนภาพวิถีชีวิตของชนชาวภาคใต้ ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีปรากฏให้เห็นอยู่ในผลงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อีกทั้งมีถ้อยคำ ปรัชญา ชาวภาคใต้ ท่วงทำนองของการละเล่นพื้นบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปผสมผสาน ซึ่งเป็นวิธีการในการนำเสนอ เพื่อเผยแพร่ออกสู่สาธารณชนให้ได้รับรู้เรื่องราวของชาวภาคใต้ได้มากขึ้น โดยผ่านทางงานวรรณกรรมประเภทดนตรี บทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งเปรียบเสมือนคำร้องเรียน บันทึกเหตุการณ์ และบรรยายความรู้สึกนึกคิด จินตนาการให้แก่เพื่อนร่วมสังคมได้รับรู้ ตื่นตัว และตระหนักในสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการปรับตัวยับยั้งป้องกันแก้ไข ตลอดจนดูแลรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเอาไว้ ซึ่งในทุกสิ่งทีกล่าวมานี้ได้ปรากฏอยู่ในผลงานเพลงของแสง ธรรมดา คีตกวีท้องถิ่นภาคใต้

ผู้ศึกษาเห็นว่าเพลงเพื่อชีวิตภาคใต้ที่ขับร้องและประพันธ์โดยแสง ธรรมดา มีคุณค่าโดยเฉพาะในด้านภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการส่งเสริมคุณค่าที่มีอยู่ในผลงานให้โดดเด่นขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเชิงวิชาการ ในอันที่จะเอื้อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและอื่น ๆ ต่อไป ด้วยเหตุผลดังนี้ผู้ศึกษาจึงเลือกที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา มีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ทำให้เข้าใจถึงสภาพของสังคมและวัฒนธรรมไทย อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยต่อไป

๒. ทำให้ผู้สนใจสามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้ เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนางานเพลงเพื่อชีวิตให้สอดคล้องกับยุคสมัยตามความเป็นจริง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

๓. เป็นการขยายขอบเขตของการศึกษาวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตร่วมสมัย ที่สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๔. สามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง

๕. ทำให้ชาวไทยภาคใต้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และสำนึกตระหนักถึงคุณค่าของบทเพลงเพื่อชีวิตของนักประพันธ์เพลงภาคใต้ยิ่งขึ้น

๖. เป็นข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องทำนองเดียวกันนี้จากข้อมูลเพลงอื่น ๆ ต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดาในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะมีวิธีบอกชื่อเพลงที่นำมาอ้างอิง

๑. กรณีเป็นเพลงที่แสง ธรรมดาประพันธ์เพื่อขับร้องเอง จะบอกชื่อเพลงไว้ในวงเล็บใต้คำร้องของเพลงดังตัวอย่าง

"เรามันจนสังคมไม่เหลียวแล
กราบลาพ่อแม่ไปแก้ไขความจน
สังคมเมืองไทยมีแต่จะแยลง
ชีวิตเราคงมีแต่จะแยตาม
โถ้ยไม่รบนายก็ไม่หายจน..."

(ไม่รบนายไม่หายจน)

๒. กรณีเป็นเพลงที่แสง ธรรมดาประพันธ์คำร้องโดยมีศิลปินนักร้องคนอื่นขับร้องจะบอกชื่อผู้ขับร้องและชื่อเพลงไว้ในวงเล็บใต้คำร้องของเพลง ดังตัวอย่าง

"ฟังเคยฟังเสียงนกกาเหว่าร้อง
เมื่อตอนรุ่งสางฟ้าจวนสว่าง
ฟังเสียงโหยหาหว่าเหว่าอ้างว้าง
สั่งถึงนวลนางสาวอันดามัน..."

(วงคาราวาน กาเหว่า)

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดา ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านข้อมูล ประกอบด้วย

๑.๑ ข้อมูลที่เป็นเอกสาร เช่น หนังสือ เพลง แผ่นเสียง แอบบันทึกเสียง แผ่นซีดีที่เกี่ยวข้องกับเพลงที่ประพันธ์คำร้องหรือขับร้องโดยแสงธรรมดา จำนวน ๗๒ เพลง

๑.๒ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสงธรรมดา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงบางคน เช่น ผู้เรียบเรียงดนตรี เรียบเรียงเสียงประสานผู้ที่นำเพลงของแสงธรรมดาไปบันทึกเสียงขับร้อง นักคิด นักเขียน ผู้ร่วมวงดนตรี ตลอดจนผู้ฟังเพลง จำนวน ๑๐ คน

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในประเด็นต่อไปนี้

๒.๑ ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

๒.๒ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

๒.๓ ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

๒.๔ ภาพสะท้อนด้านภาษา

๒.๕ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

๒.๖ ภาพสะท้อนด้านประเพณี

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ยังบอกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านภาษา ด้านค่านิยม และด้านประเพณี เป็นต้น

๒. เพลงเพื่อชีวิต หมายถึง บทเพลงที่มีเนื้อหาสาระสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในแง่เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ใจมตีคัดค้านการทำผิดศีลธรรม ต่อต้านการเอาัดเอาเปรียบ แนวความคิดความรู้สึก ตลอดจนความเป็นอยู่เพื่อให้มีชีวิตที่ดีกว่า ซึ่งประพันธ์ และหรือขับร้องโดย แสงธรรมดา

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดา ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

๑.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑.๑.๑ เอกสารที่เกี่ยวกับ การวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม

๑.๑.๒ เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเพลงเพื่อชีวิต

๑.๑.๓ เอกสารที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม

๑.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น ๒ ลักษณะดังนี้

๑.๒.๑ การเก็บรวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือเพลง แผ่นเสียง แถบบันทึกเสียง แผ่นซีดีที่เกี่ยวข้องกับเพลงของแสงธรรมดา จำนวน ๗๒ เพลง

๑.๒.๒ เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์โดยสัมภาษณ์แสงธรรมดา ผู้เรียบเรียงดนตรี เรียบเรียงเสียงประสาน ผู้นำเพลงของแสง ธรรมดาไปบันทึกเสียงขับร้อง นักคิด นักเขียน ผู้ร่วมวงดนตรี ตลอดจนผู้ฟังเพลงจำนวน ๑๐ คน

๒. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

๒.๑ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียงมาถอดความด้วยวิธีสุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

๒.๒ นำข้อมูลที่เป็นแถบบันทึกเสียง แผ่นเสียงและแผ่นซีดี มาถอดความคัดลอกคำร้องของเพลงทุกเพลง

๒.๓ จำแนกข้อมูลที่เป็นคำร้องของเพลง เรียงลำดับตัวอักษร โดยยึดชื่อเพลงเป็นหลัก

๓. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

๔. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดา ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม
๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงเพื่อชีวิต
๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม

๑.๑ ความหมายของสังคม

คำว่าสังคมโดยทั่วไปแล้ว เป็นคำที่มีความหมายช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของการรวมกลุ่มของคนที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือกระทำระหว่างกันในการดำเนินชีวิตของสมาชิก นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของสังคมไว้อย่างหลากหลาย เช่น

ประดิษฐ์ มัชฌิมา กล่าวว่า "สังคม (Society) หมายถึง "สมาคม" หรือการที่บุคคลหลาย ๆ คนมารวมกันเป็นกลุ่มสังคมเพื่อดำรงชีวิต หรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันและต่างตระหนักดีว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น"^๑

จรัญ พรหมอยู่ ได้ให้ความหมายของสังคมไว้ในลักษณะเดียวกันว่า "สังคม คือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งเป็นระยะเวลาพอสมควร โดยที่ผู้คนในกลุ่มมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีลักษณะหลายสิ่งหลายอย่างคล้าย ๆ หรือเหมือนกัน"^๒

ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์ ได้กล่าวสอดคล้องกับนักวิชาการสองท่านแรกว่า "สังคมเป็นกลุ่มชนิตหนึ่งที่ย่อมจะมีลักษณะเหมือนกับกลุ่มต่าง ๆ โดยทั่วไป คือคนในกลุ่มต้องมีความสัมพันธ์กันโดยตรงหรือทางอ้อม มีระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน เพื่อให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นไปได้ด้วยดี และสมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม"^๓

^๑ ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. ๒๕๒๒. หน้า ๑๘.

^๒ จรัญ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. ๒๕๒๖. หน้า ๗๒.

^๓ ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์. มโนทัศน์ทางสังคมวิทยา. ๒๕๒๙. หน้า ๘.

ส่วนสมยศ พุ่มหว่า ให้ความหมายสังคมไว้ว่า "สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ในบริเวณเดียวกันเป็นหมู่คณะเดียวกัน มีการกระทำต่อกันเป็นการเสนอสนองประโยชน์ของกัน และกัน มีความสนใจร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน โดยการใช้สถาบันวัฒนธรรม ร่วมกันและรู้สึกมีความผูกพันที่จะดำรงรักษาความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันนั้นไว้"^๑

พรรณนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า สังคม หมายถึง กลุ่มของคนที่มาารวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่งซึ่งนานพอสมควร โดยสมาชิกในกลุ่มมีจุดประสงค์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน มีการใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน และสมาชิกแต่ละคนมีความรู้สึกที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

๑.๒ ลักษณะของสังคม

นักวิชาการได้อธิบายถึงลักษณะของสังคมไว้หลายพรรณนะ ดังนี้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา^๒ ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมพอจะประมวลความได้ว่า สังคม ใดก็ตามต่างมีลักษณะ ๕ ประการ ดังนี้

๑. อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group living) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงชอบอยู่รวมกันเป็น กลุ่มก้อนทำให้สมาชิกของกลุ่มมีความรู้สึกนึกคิดและวิถีทางดำเนินชีวิตคล้ายกัน

๒. รู้ว่าใครเป็นพวกหรือไม่ใช่พวก (Discrimination) หมายถึง สมาชิกสังคมสามารถรู้ ได้ว่าใครเป็นพวกเดียวและไม่ใช่

๓. มีการติดต่อสื่อสารกัน (Communication) ซึ่งทำได้โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ

๔. มีการแบ่งหน้าที่กัน (Specialization)

๕. มีการร่วมมือกัน (Cooperation)

ณรงค์ เส็งประชา^๓ ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ว่า มีลักษณะสำคัญ ๗ ประการพอสรุปได้ดังนี้

๑. สังคมมนุษย์ย่อมดำรงอยู่ในอาณาบริเวณที่ผู้คนตั้งหลักแหล่งทำมาหากินรวมกัน

๒. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มคนที่ผูกพัน สัมพันธ์ และมีการกระทำต่อกัน

๓. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน

^๑ สมยศ พุ่มหว่า. สังคมวิทยาชนบทกับการพัฒนา. ๒๕๓๔. หน้า ๑.

^๒ ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. ๒๕๒๒. หน้า ๑๘-๑๙.

^๓ ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. ๒๕๓๘. หน้า ๒๖-๒๗.

๔. สมาชิกของสังคมนีมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน และมีสถาบันทางสังคมรองรับ

๕. สมาชิกมีลักษณะคุณสมบัติทางประชากร (Demography)

๖. ต่างสังคมก็ต่างวัฒนธรรม

๗. แต่ละสังคมนวมตัวกันเพราะมีจุดประสงค์ร่วมกัน

จรัญ พรหมอยู่^๑ ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมได้ว่ามีลักษณะ ๗ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑. สังคมแต่ละแห่งย่อมดำรงอยู่ในเขตภูมิศาสตร์

๒. สังคมประกอบด้วยผู้คนจำนวนหนึ่ง

๓. สังคมย่อมมีการจัดระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตของสมาชิก ให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน

๔. เป็นการรวมตัวกันเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิก

๕. ประชากรที่เป็นองค์ประกอบของสังคม ย่อมมีลักษณะทางประชากร คือ มีการเกิด ตาย ย้ายถิ่น และลักษณะอื่น ๆ

๖. สมาชิกในสังคมนีย่อมมีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบกัน

๗. สังคมต้องมีการสืบแทนต่อ ๆ กัน

ทรรศนะของนักวิชาการสรุปได้ว่า สังคมมีลักษณะที่สำคัญอย่างน้อย ๓ ประการ ได้แก่

๑. ลักษณะของคน คือ สมาชิกของสังคมที่รวมกันเพราะจุดประสงค์ร่วมกัน มีวิถีชีวิตเหมือนหรืออยู่ในรูปแบบเดียวกัน

๒. ลักษณะของความสัมพันธ์สมาชิกในสังคม ต้องมีการกระทำทางสังคมด้วยกันมีความสัมพันธ์กัน มีบทบาทและหน้าที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน

๓. มีลักษณะทางประชากร คือ มีการเกิด ตาย ย้ายถิ่น มีการเปลี่ยนแปลง

๑.๓ โครงสร้างของสังคม

นักวิชาการได้กล่าวถึงโครงสร้างของสังคมไว้หลายทรรศนะ ดังต่อไปนี้

สนธิ สมัครการ ได้ให้คำจำกัดความของโครงสร้างของสังคมไว้ว่า

คือแนวความคิดที่นักสังคมศาสตร์สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สังคม โดยยึดโยงอยู่กับแนวความคิดด้านโครงสร้าง - หน้าที่ อย่างไม่อาจแยกออกจากกัน นักวิเคราะห์กลุ่มนี้มองเห็นสังคมเป็นระบบ กระทำการชนิดหนึ่งซึ่งมีระบบย่อยต่าง ๆ

^๑ จรัญ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. ๒๕๒๖. หน้า ๘๘.

ทำหน้าที่ของตนและประสานกับระบบย่อยอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอดและเจริญก้าวหน้า
ของแต่ละสังคม" ^๑

อุทัย หิรัญโต ^๒ ได้กล่าวถึงโครงสร้างของสังคมไว้ พอสรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคมประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องค้ำจุนให้สังคมดำรงสภาพอยู่ได้ ส่วนประกอบดังกล่าวได้แก่

๑. ปทัสถาน (Norms)
๒. สถานภาพของบุคคล (Status)
๓. บทบาทของบุคคล (Roles)
๔. การควบคุมโดยสังคม (Social Control)
๕. ค่านิยมของบุคคลและค่านิยมของสังคม (Social Values)

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคม คือ แนวคิดที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาสังคม อันประกอบไปด้วยกลุ่มคนซึ่งมีสถานภาพ บทบาทและมีสถาบันทางสังคมรองรับ

๑.๔ ประเภทของสังคม

ปัจจุบันมักได้ยินคำที่เรียกสังคมประเภทต่าง ๆ หลายรูปแบบ เช่น สังคมด้อยพัฒนา สังคมกำลังพัฒนา สังคมพื้นบ้าน เพื่อแสดงความแตกต่างของแต่ละสังคม นักวิชาการหลายคนได้เสนอทรรศนะเกี่ยวกับประเภทของสังคมไว้หลากหลาย ดังนี้

รพีพรรณ สุวรรณณัฐชาติ ^๓ ได้แบ่งประเภทของสังคมตามแนวนักมานุษยวิทยาว่า มี ๒ ประเภท ดังสรุปได้ต่อไปนี้

๑. สังคมพื้นบ้าน (Folk Society) ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเล็ก อยู่โดดเดี่ยวห่างไกล มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง และมีความเหมือนกันของประชากรแทบทุกด้าน
๒. สังคมเมือง (Urban Society) มีลักษณะตรงกันข้ามกับสังคมพื้นบ้าน

^๑ สนิท สมัครการ. "การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมในยุคเศรษฐกิจกำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว : ประเทศไทยในทศวรรษหน้า (๑๙๙๑ - ๒๐๐๐)," พัฒนบริหารศาสตร์. ๓๑ (๒) เมษายน - มิถุนายน ๒๕๓๔. หน้า ๑๐๔.

^๒ อุทัย หิรัญโต. หลักสังคมวิทยา. ๒๕๒๒. หน้า ๔๘-๕๘.

^๓ รพีพรรณ สุวรรณณัฐชาติ. สังคมวิทยา. ๒๕๓๐. หน้า ๒๖-๒๘.

จำนง อติวิฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ^๑ ได้แบ่งประเภทของสังคมตามลักษณะของการทำมาหากินได้เป็น ๕ ประเภท

๑. สังคมล่าสัตว์และเก็บอาหาร (Hunting and gathering Society) เป็นสังคมที่สมาชิกมีวิธีการดำรงชีพอย่างง่าย ๆ คือ ล่าสัตว์ เก็บหาพืชผักตามธรรมชาติ

๒. สังคมเลี้ยงสัตว์ (Herding Society) เป็นสังคมของคนที่มีชีวิตอยู่กับฝูงสัตว์เลี้ยง มักมีความชำนาญในการรบบฟุ้งเพื่อป้องกันฝูงสัตว์

๓. สังคมทำไร่ (Horticultural Society) หรือสังคมกสิกรรมพืชสวน ทำมาหากินโดยการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม

๔. สังคมกสิกรรม (Agrarian Society) เป็นสังคมแบบสังคมรัฐ

๕. สังคมอุตสาหกรรม (Industrial Society) มีการใช้เครื่องมือการผลิตที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องจักรแทนแรงคนและสัตว์

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า การจำแนกประเภทของสังคมทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการศึกษา อาจแบ่งตามระดับการพัฒนาเป็นสังคมพื้นบ้านหรือสังคมเมือง หรือแบ่งตามทฤษฎีวิวัฒนาการของสังคมก็ได้

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

๒.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า "วัฒนธรรม" มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต วิเคราะห์ให้เห็นได้ดังนี้

คำว่า "วัฒนธรรม" มาจากภาษาบาลีว่า "วฒฺสน" แปลว่า เจริญออกงาม คำว่า "ธรรม" มาจากภาษาสันสกฤตว่า "ธรม" แปลว่า สภาพที่เป็นอยู่ ดังนั้นความหมายของวัฒนธรรมที่ตรงตามตัว คือ สภาพความเจริญออกงาม แต่ยังมีผู้ให้ความหมายคำว่า "วัฒนธรรม" ไว้ค่อนข้างสนใจหลายท่าน ดังเช่น

บุญยงค์ เกตุเทศ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้อย่างสนใจว่า

วัฒนธรรม หมายถึง การปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ลงในสังคมมนุษย์ และเมื่อปลูกฝังแล้วก็มี การถ่ายทอดต่อกันไป มนุษย์เราแต่เดิมเกิดมาในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ที่มีอยู่ในโลก เหมือนสัตว์อื่น ๆ ทั้งหลาย แต่มนุษย์สามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทาง

^๑ จำนง อติวิฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ. สังคมวิทยา. ๒๕๓๒. หน้า ๓๗-๓๘.

ธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเชื่อ โดยจดจำไว้แล้วก็ถ่ายทอด ต่อ ๆ กันมา อันทำให้เกิดผลทางวัตถุและก่อให้เกิดสิ่งปลูกฝังทางสติปัญญาอีกด้วย^๑

อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมว่า "วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้น วัฒนธรรม ก็คือระบบในสังคมมนุษย์ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมิใช่ระบบที่เกิดตามธรรมชาติ"^๒

สมบัติ อารังธัญวงศ์ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมในความหมายสากลว่า

"หมายถึง แบบแผนชีวิตและความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่ง ไม่ว่าจะในทัศนะของผู้อื่นจะเห็นเป็นความเจริญงอกงามหรือเลวทรามต่ำช้า ไม่ว่าจะแบบวิถีของการดำรงนั้นจะยืนยงอยู่มาช้านานหรือเพิ่มเกิดมีขึ้นก็ตาม ถ้าตราบใดคนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มนั้นเห็นชอบที่จะดำรงชีวิตในแบบเช่นนั้นแล้วนั้นก็คือ วัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้น"^๓

สุพัตรา สุภาพ ยังได้ให้คำจำกัดความของวัฒนธรรมไว้ว่า

"วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติการจัดระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ"^๔

^๑ บุญยงค์ เกตุเทศ. วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์. ๒๕๓๖. หน้า ๑๘.

^๒ อมรา พงศาพิชญ์. สังคมและวัฒนธรรม. ๒๕๓๗. หน้า ๒๕.

^๓ สมบัติ อารังธัญวงศ์. วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในสังคมไทย. ๒๕๓๘.

หน้า ๘.

^๔ สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี.

๒๕๓๖. หน้า ๙๙.

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความหมายหลากหลายครอบคลุมทุกแง่มุมของวิถีชีวิตมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ทั้งที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้และที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้

๒.๒ ลักษณะของวัฒนธรรม

ลักษณะของวัฒนธรรม มีนักวิชาการหลายคนได้อธิบายถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้หลายทรรศนะ ดังต่อไปนี้

สุภาคย์ อินทองคง^๑ และสุพัตรา สุภาพ^๒ ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้
๒. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง
๓. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนของการดำรงชีวิต
๔. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการ วิวัฒนาการให้

เหมาะสมตามยุคสมัย ตามเหตุการณ์

ส่วนจรัญ พรหมอยู่^๓ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมว่ามีลักษณะ ๕ ประการพอสรุปได้ว่า

๑. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้กันได้และรับช่วงสืบทอด ๆ กันไป
๒. วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและมีการปรับตัว
๓. วัฒนธรรมมิใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นของส่วนรวม
๔. วัฒนธรรมแต่ละสังคมย่อมแสดงลักษณะเฉพาะออกมาให้ปรากฏ
๕. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น

ยศ สันตสมบัติ^๔ ได้สรุปถึงพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๖ ลักษณะ ดังนี้

๑. เป็นความคิดร่วม (Share ideas) และค่านิยมทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนด

มาตรฐานของพฤติกรรม

^๑ สุภาคย์ อินทองคง. มานุษยวิทยาวัฒนธรรม. ม.ป.ป. หน้า ๔๓-๔๔.

^๒ สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. ๒๕๓๖. หน้า ๙๙.

^๓ จรัญ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. ๒๕๒๖. หน้า ๗๒.

^๔ ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. ๒๕๔๐. หน้า ๑๑-๑๒.

๒. เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ทีละเล็กทีละน้อย จากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง
วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์

๔. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา

๕. วัฒนธรรม คือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

๖. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ณรงค์ เส็งประชา^๑ ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไว้พอสรุปได้ว่า มีลักษณะ
ดังต่อไปนี้

๑. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นองค์ประกอบช่วยในการดำรงชีวิต

๒. เป็นผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความเชื่อ ฯลฯ

๓. เป็นมรดกแห่งสังคม เป็นผลของการถ่ายทอดและเรียนรู้กันมามีขาดสาย

๔. เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่สัญชาตญาณ

๕. เป็น Super Organic

๖. เป็นวิถีชีวิต

๗. เป็นผลจากการช่วยกันสรรค์สร้างของมนุษย์

๘. เป็นผลของส่วนรวม ไม่ใช่ปัจเจกชน

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับบริบททางสิ่งแวดล้อมของแต่ละสังคมมนุษย์เป็นผู้สร้างและ
ดำรงรักษาวัฒนธรรมไว้

๒.๓ องค์ประกอบของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้หลายทรรศนะ ดังนี้

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ^๒ ได้จำแนกองค์ประกอบของวัฒนธรรมได้ความโดยสรุป

ดังนี้

^๑ ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. ๒๕๓๘. หน้า ๔๗-๔๘.

^๒ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย
หน่วยที่ ๑-๗. ๒๕๓๓. หน้า ๑๓.

๑. ระบบความคิดและความเชื่อ (Ideological Component)
๒. ระบบสังคม (Sociological Component)
๓. ระบบความรู้สึก อารมณ์และท่าที (Sentemental Component)
๔. ระบบเทคโนโลยี (Technological Sector Component)

สุพัตรา สุภาพ^๑ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ สรุปความได้ดังต่อไปนี้

๑. วัตถุ (Instrumental and Symbolic object) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงงาน ฯลฯ

๒. องค์การ (Association Or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดอย่างมีระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เช่น ครอบครัว สหประชาชาติ ฯลฯ

๓. องค์กรพิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย

๔. องค์กรคติ (Concept) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า แต่ละวัฒนธรรมมีองค์ประกอบหลัก ๒ ประการ คือ วัตถุซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่จับต้องสัมผัสได้ และเรื่องของความคิด ความเชื่อ ความเห็น ความเข้าใจ ความรู้สึกและค่านิยม

๒.๔ ประเภทของวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรมไว้หลายทฤษฎี ดังนี้

อมรา พงศาพิชญ์^๒ ได้แบ่งวัฒนธรรมเป็น ๒ ประเภท พอจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า

๑. วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี

๒. วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น อาคารบ้านเรือน ศิลปกรรม ประติมากรรม ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

^๑ สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. ๒๕๓๗. หน้า ๙๙-๑๐๐.

^๒ อมรา พงศาพิชญ์. สังคมและวัฒนธรรม. ๒๕๓๗. หน้า ๒๕.

ประดิษฐ์ มัชฌิมา^๑ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามแนวของนักสังคมวิทยาได้เป็น ๓ ประเภท ซึ่งจะกล่าวพอสังเขปได้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางแนวความคิด (Ideas-Thinking) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้

๒. วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms - Doing) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือหรือกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย วิถีประชา (Folkways) หรือระเบียบแบบแผนที่ประชาชนในสังคมควรปฏิบัติ ใครไม่ปฏิบัติตามจะถูกติฉินนินทา จารีต (Mores) หรือระเบียบแบบแผนที่ประชาชนในสังคมต้องปฏิบัติตาม ใครไม่ปฏิบัติจะถูกสังคมรังเกียจ และระเบียบแบบแผนสุดท้ายคือ กฎหมาย (Laws) ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษทางกฎหมาย

๓. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material-Having) ได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น

ณรงค์ เส็งประชา^๒ ยังได้กล่าวถึงวัฒนธรรมตามแนวความคิดว่า จากการประชุมระหว่างชาติ เรื่องนโยบายวัฒนธรรม ซึ่งยูเนสโก (UNESCO) จัดขึ้นที่กรุงเวนิส เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๓ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สรุปได้ว่ามี ๕ สาขาใหญ่ ดังนี้

๑. ศิลปกรรม (The arts) ได้แก่ ภาษา วรรณกรรม การละคร นาฏศิลป์ ดนตรี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปะการแสดง ฯลฯ

๒. มนุษยศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย การปกครอง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี

๓. การช่างฝีมือ (Practical craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอ การสาน การทำเครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องทอง

๔. กีฬาและนันทนาการ (Sport and Recreation) ได้แก่ มวยไทย กระบี่ กระบอง ตะกร้อ และการละเล่นพื้นเมือง

๕. คหกรรม (Domestic arts) ได้แก่ ระเบียบในการกินอยู่ มารยาทในสังคม การแต่งกาย การตกแต่งเคหสถาน การดูแลเด็ก ฯลฯ

^๑ ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. ๒๕๒๒. หน้า ๑๔-๑๖.

^๒ ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. ๒๕๓๘. หน้า ๕๑-๕๒.

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของวัฒนธรรม แบ่งตาม วัตถุประสงค์ของเรื่อง ที่จะศึกษาว่าต้องการเน้นทิศทางใด ภาพรวมจะแบ่งอย่างไรก็ตาม ยังคง มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับส่วนอื่นอยู่เสมอ โดยไม่สามารถที่จะแบ่งแยกออกจากกันได้โดย เด็ดขาด

๓. ทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคนได้นำเสนอทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมไว้หลายทฤษฎี ซึ่งทฤษฎี สำคัญ ๆ และสามารถนำมาเปรียบเทียบศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของไทยได้มีดังนี้

๓.๑ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism)

ณัจฉลดา พิชิตบัญญัติ^๑ ได้กล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการ สรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้เริ่ม ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โลกในยุคนั้นมีการตื่นตัวทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม ทฤษฎีนี้ได้เสนอกฎแห่งวิวัฒนาการทั่วโลก ว่าเป็นวิวัฒนาการของวัฒนธรรมตามธรรมชาติ เชื่อว่า ทุกวัฒนธรรมต้องผ่านขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. สังคมป่า มนุษย์อยู่ตามร่มไม้ ดำรงชีพอยู่ด้วยการเก็บของป่า ล่าสัตว์ รวมตัว กันอยู่เป็นครอบครัว

๒. สังคมบ้าน มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ผลิตอาหารเพื่อยังชีพ เป็นสังคมเกษตร กรรม

๓. สังคมเมือง ประชากรมากขึ้น เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการใช้เครื่องจักรแทน แรงงานคน

ยศ สันตสมบัติ^๒ กล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการของนักมานุษยวิทยาอเมริกัน ชื่อ ลิวอิส เฮนรี มอร์แกน (Lewis Henry Morgan) ที่ใช้ทฤษฎีนี้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ว่าวิวัฒนาการขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเทคโนโลยี ซึ่งมี ๗ขั้นตอน ดังนี้

๑. Lower Status of Savagery. มนุษย์ดำรงชีพอยู่ด้วยการเก็บของป่า

๒. Middle Status of Savagery. มนุษย์รู้จักหาปลา ใช้ไฟ

๓. Upper Status of Savagery. มนุษย์รู้จักคิดเครื่องมือล่าสัตว์

๔. Lower Status of barbarism. มนุษย์รู้จักทำเครื่องปั้นดินเผา

๕. Middle Status of barbarism. มนุษย์รู้จักเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก

^๑ ณัจฉลดา พิชิตบัญญัติ. มานุษยวิทยาประยุกต์. ๒๕๒๙. หน้า ๑๗-๑๙.

^๒ ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. ๒๕๔๐. หน้า ๒๓.

๖. Upper Status of barbarism. มนุษย์สามารถหลอมโลหะ ประดิษฐ์เครื่องใช้ จากเหล็ก

๗. Status of Civilization. มนุษย์รู้จักใช้ตัวอักษร

๓.๒ ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์^๑ ได้กล่าวถึงทฤษฎีหน้าที่นิยม สรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้มาจาก ความคิดของสเปนเซอร์ (Spencer) โดยมองสังคมว่ามีลักษณะเหมือนอินทรีย์ (Organism) ซึ่ง ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ให้อินทรีย์นั้นดำรงชีวิตอยู่ได้ การดำรงอยู่ของสังคมขึ้นอยู่กับ การทำหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ที่ต้องประสานสอดคล้องกันเหมือนการทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย แนวการศึกษาสังคมตามทฤษฎีหน้าที่คือ การเริ่มด้วยการพิจารณาส่วนต่าง ๆ ของสังคมแต่ละส่วน เช่น ครอบครัว การศึกษา ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ แล้ว ศึกษาถึงหน้าที่ส่วนต่าง ๆ นั้นตลอดจนพิจารณาว่าส่วนต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็น สังคมทั้งหมดอย่างไร สำหรับข้อสมมติพื้นฐานของทฤษฎีหน้าที่ในยุคใหม่ สรุปได้ดังนี้

๑. สังคมเป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ประสานสอดคล้องกัน

๒. ระบบต่าง ๆ ของสังคมมีแนวโน้มที่จะอยู่ได้อย่างมั่นคง เพราะว่าแต่ละระบบมี กลไกสำหรับควบคุมสมาชิกอยู่ภายในตัวของตัวมันเอง

๓. ส่วนต่าง ๆ ของสังคมอาจมีหน้าที่ในทางลบหรือผลเสียทางสังคม แต่สังคมจะมีการปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาได้เองในระยะยาว

๔. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม เกิดจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม มีค่านิยมร่วมกัน ระบบค่านิยมเป็นส่วนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงที่สุดในระบบสังคม

งามพิศ สัตย์สงวน^๒ ได้กล่าวถึงทฤษฎีหน้าที่ของนักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์สรุป ได้ว่าความคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่นิยม คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจก บุคคล มาลินอฟสกี บอกว่า วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น ๓ ประการของมนุษย์ คือ ความต้องการจำเป็นพื้นฐาน ความต้องการจำเป็นขั้นต่อมาคือ ความต้องการด้านสังคมและ ความต้องการด้านจิตใจ... ความคิดของมาลินอฟสกีที่ว่าส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อ ตอบสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกชนในสังคมนั้น กลายเป็นหลักการสำคัญในการใช้

^๑ จำนง อดิวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยา. ๒๕๓๐. หน้า ๙-๑๐.

^๒ งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. ๒๕๓๗. หน้า ๓๒-๓๓.

วิเคราะห์พฤติกรรมของคนทั้งหมด แต่เพราะว่าความต้องการจำเป็นของมนุษย์ที่มาสนองฟล็กก็พูดถึงมีลักษณะเป็นสากล ทฤษฎีของมาลีโนฟสกีจึงไม่ได้อธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรม

๓.๓ ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม (Structural - Functional Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^๑ กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สรุปได้ว่าทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมเหมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

๑. สังคมทุกสังคมต้องมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ

๒. แต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่ประสานกัน

๓. แต่ละหน่วยต่างปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม

๔. แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยม เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่หน่วยย่อยสำคัญที่แต่ละสังคมมีอยู่และขาดไม่ได้คือ หน่วยครอบครัว เครือญาติ การศึกษา เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง และความเชื่อ ฯลฯ ฉะนั้น โครงสร้างสังคมจึงอาจสังเกตเห็นได้จากพฤติกรรมของมนุษย์ที่กระทำไปตามความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในหน่วยย่อยดังกล่าวมาแล้ว

สนิท สมัครการ^๒ ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาสังคมตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ว่า ตรงกันข้ามกับวิธีการศึกษาตามแนววิวัฒนาการ ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นวิธีการศึกษาที่สมมุติว่าสังคมอยู่ในสภาพนิ่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง มุ่งศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของส่วนต่าง ๆ ซึ่งประกอบเข้าเป็นสังคมโดยรวม หรือเรียกว่าโครงสร้างของสังคม โดยมีความเชื่อว่าภายในสังคมมีการทำหน้าที่ (Function) อย่างเป็นระบบ (System) เพื่อความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ในการนี้ระบบย่อยต่าง ๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเอง สอดประสานกันเพื่อจุดมุ่งหมายสุดท้าย (goal) ของสังคม หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนหนึ่งส่วนใดจะกระทบถึงส่วนอื่นด้วย

^๑ สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.

๒๕๓๖. หน้า ๒๖-๒๗.

^๒ สนิท สมัครการ. วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย. ๒๕๑๘.

หน้า ๒๕-๓๖.

๓.๔ ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์^๑ ได้กล่าวถึงทฤษฎีความขัดแย้งสรุปได้ว่า เป็นความคิดที่พัฒนา มาจากความคิดของ มาร์กซ์ ซึ่งมองสังคมว่าประกอบด้วยสมาชิกที่มีการแบ่งเป็นชนชั้นต่าง ๆ ชนชั้นเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเอาวัดเอาเปรียบกัน สังคมจึงเกิดความขัดแย้งอยู่ ตลอดเวลา มองความขัดแย้งว่าเป็นหลักสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีความขัดแย้งสมัยใหม่ มีข้อสมมติสรุปได้ ดังนี้

๑. ลักษณะสำคัญของสังคมคือ การเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้ง และการบังคับ
๒. สังคมดำรงอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของคนบางกลุ่มที่อยู่เหนือคนอื่น ๆ ในสังคม
๓. คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมแต่ละกลุ่มมีผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตน
๔. เมื่อคนในกลุ่มมีความสำนึกในผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มตน กลุ่มนั้น ๆ ก็ จะกลายเป็นชนชั้น
๕. ความขัดแย้งทางสังคมจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการเมืองและ ทางสังคม ลักษณะของการกระจายอำนาจและผลประโยชน์และโอกาสในการเปลี่ยนฐานะทาง ชนชั้นของสมาชิกสังคม

๓.๕ ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^๒ ได้กล่าวถึงทฤษฎีทางจิตวิทยา สรุปได้ว่า สังคมจะมีความเจริญหรือพัฒนาได้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจเจกชนเป็นสำคัญ ลักษณะของปัจเจกชนที่จะก่อให้เกิด สังคมมีความเจริญคือ มีแรงจูงใจ (Motivation) หรือมีจิตใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement) สูง เป็นนักการค้า (Entrepreneurs) เป็นผู้ถือหลักสากลนิยม (Universalism) มีหน้าที่รับผิดชอบ เจาะจง (Specificity) และมีความเป็นปัจเจกชนนิยม ทฤษฎีทางจิตวิทยาชี้ให้เห็นว่า การศึกษา สังคมจะต้องศึกษาถึงคนด้วย

๓.๖ ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (Culture and Personality)

ฉัตรจลดา พิธิตบัญชาการ^๓ ได้กล่าวถึงทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ สรุปว่า บุคลิกภาพมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม เพราะในการดำเนินชีวิตในสังคมนั้นวัฒนธรรมจะเป็นผู้

^๑ จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยา. ๒๕๓๐. หน้า ๑๐.

^๒ สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. ๒๕๒๖. หน้า ๔๘-๔๙.

^๓ ฉัตรจลดา พิธิตบัญชาการ. การพัฒนาชุมชน. ๒๕๒๖. หน้า ๔๘-๔๙.

กำหนดแนวทางและระเบียบปฏิบัติ วัฒนธรรมของชาติเกิดจากบุคลิกภาพและทัศนคติของคนในชาติ ซึ่งเรียกว่า ลักษณะรวมหรือตัวแบบ (Configuralism) ในทุกสังคมจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง เมื่อเอาลักษณะแต่ละส่วนมารวมกันจะได้ภาพพจน์ที่สมบูรณ์ของสังคมนั้น ลักษณะวัฒนธรรมของชาติจะสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพของคนในสังคมนั้น ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมจะทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคลิกภาพและความสัมพันธ์ในสังคม

๓.๗ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Cultural Diffusion Theory)

ยศ สันตสมบัติ^๑ กล่าวถึงทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสรุปได้ว่า ในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ มีนักมานุษยวิทยา ๒ กลุ่ม ที่เน้นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มที่ ๑ เสนอว่าอารยธรรมสูงสุดอยู่ที่อียิปต์ แล้วแพร่กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกที่มีการติดต่อกับอียิปต์ ส่วนกลุ่มที่ ๒ เสนอว่า ศูนย์กลางของวัฒนธรรมไม่ได้อยู่ที่จุดเดียว แต่มีหลายจุดแล้วแพร่กระจายไปเป็นวงกลม

ธีรวัฒน์ นิจนตร^๒ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการแพร่กระจายของนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันชื่อ เดเนียล เลินเนอร์ (Daniel Lerner) ที่กล่าวถึงลักษณะของการแพร่กระจายสรุปได้ดังนี้

๑. เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน
๒. เป็นกระบวนการสองทางไป - กลับ
๓. เป็นกระบวนการคัดเลือก
๔. มีการคัดเลือกให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น และตรงกับความต้องการของตนเอง

จากความคิดหลักของทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอธิบายถึงสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อค้นหาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา

^๑ ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. ๒๕๔๐. หน้า ๒๕-๒๗.

^๒ ธีรวัฒน์ นิจนตร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. ๒๕๒๘. หน้า ๖๒-๖๕.

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงเพื่อชีวิต

ลือชัย จิรวินิจนันท์^๑ ศึกษาเพลงเพื่อชีวิตในลักษณะอุดมการณ์ทางการเมือง พบว่าสามารถสะท้อนเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นเครื่องสะท้อนปัญหาของชาติ ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา การกดขี่ข่มเหง ปัญหาแรงงาน ความไม่เสมอภาค เป็นต้น

๒. เป็นการเสนอแนวความคิดหรืออุดมการณ์ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ เช่น การไปสู่ความหวังใหม่ เสรีภาพทางการเมือง

๓. แสดงถึงวิถีทางที่จะทำให้อุดมการณ์นั้นบรรลุผล ได้แก่ การเรียกร้องการชุมนุมต่อต้านอำนาจรัฐ การต่อสู้โดยใช้อาวุธ เป็นต้น

๔. ย้ำถึงอุดมการณ์หรือเจตนารมณ์ต่าง ๆ เช่น การเสียสละ การอุทิศชีวิต

๕. กล่าวสดุดีหรือยกย่อง ไม่ว่าจะบุคคลหรือการกระทำที่ดี เช่น ผู้เสียชีวิตทางการเมือง ชาวนา กรรมกร ครู เป็นต้น

๖. เป็นเรื่องด้านอื่น ๆ เช่น ความรัก ความท้อแท้ เป็นต้น

นิพนธ์ อินสิน^๒ ได้จำแนกเพลงลักษณะต่อสู้และประท้วง โดยพิจารณาเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

๑. เพลงชาวนา เป็นเพลงที่มีเนื้อหากล่าวถึงชีวิตของชาวนา ความลำบากตรากตรำในอาชีพ เพลงที่มีการพูดถึงคุณค่าของชาวนา ความต่ำต้อยไม่เสมอภาคในสังคม เป็นต้น

๒. เพลงกรรมกร เพลงประเภทนี้มีเนื้อหาที่พูดถึงวิถีชีวิตของกรรมกร คุณค่าของแรงงาน และการปลุกเร้าให้เกิดการต่อสู้ หรือเป็นการกล่าวถึงทุกข์ยากลำบาก ความต่ำต้อยของกรรมกร เป็นต้น

๓. เพลงวีรชน คือ เพลงที่มีเนื้อหากล่าวถึงชีวิตของนักรู้เพื่อประชาชน ชีวิตของนักรู้เพื่อประชาธิปไตยที่ต้องเสียไป โดยแสดงความอาลัย อารมณ์ต่อการจากไป กล่าวถึงเกียรติและวีรกรรมที่ได้สร้างเอาไว้ เป็นต้น

^๑ ลือชัย จิรวินิจนันท์. เพลงเพื่อชีวิต : การนำเสนออุดมการณ์ใหม่ (ศึกษาเฉพาะช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖-๖ ตุลาคม ๒๕๑๙). ๒๕๓๒. หน้า ๒๓.

^๒ นิพนธ์ อินสิน. "วิเคราะห์เพลงต่อสู้และประท้วง," ใน คติชนวิทยา. ๒๕๑๙. หน้า ๒๓๙.

๔. เพลงอีสาน มีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์และผู้คนทางอีสานเป็นจุดสำคัญ โดยเน้นหนักให้รายละเอียดของบ้านเมือง และความทุกข์ยากของผู้คน

๕. เพลงต่อต้านจักรวรรดินิยม เป็นเพลงที่มีเนื้อหาต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกาโดยตรง โดยกล่าวโจมตีการเข้ามาตั้งฐานทัพ การเข้ามาครอบงำประเทศไทย

๖. เพลงปฏิวัติ เพลงกลุ่มนี้เป็นเพลงรวมเนื้อหาของเพลงหลายลักษณะ ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่พูดถึงความไม่เป็นธรรมทั่ว ๆ ไป พูดถึงอุดมคติ ความใฝ่ฝัน การต่อสู้โดยไม่เน้นกลุ่มใดเป็นพิเศษ โดยเนื้อเพลงเน้นการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ การเสียสละ การอุทิศให้กับมวลชน พูดถึงความใฝ่ฝันและอุดมคติลักษณะที่ใฝ่ฝันในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นต้น

๗. เพลงผู้หญิง เพลงกลุ่มนี้เนื้อหาส่วนใหญ่จะกล่าวถึงสิทธิความเสมอภาคของสตรี โดยเน้นให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของสตรี เป็นต้น

๘. เพลงเยาวชน เพลงกลุ่มนี้กล่าวถึงสภาพของปัญหาของเยาวชน ทั้งในด้านสังคม การศึกษา โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของเยาวชน เป็นต้น

สุกรี เจริญสุข^๑ ได้จำแนกเนื้อหาของเพลงเพื่อชีวิต สรุปได้ว่า

๑. เพลงเพื่อชีวิตเป็นเพลงที่บรรยายถึงธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต

๒. เพลงเพื่อชีวิตเป็นเพลงที่เกิดความขัดแย้งทางความคิดในชีวิต

๓. เพลงเพื่อชีวิตเป็นเพลงที่เกิดจากสงครามและสันติภาพ

๔. เพลงเพื่อชีวิตเป็นเพลงที่เกิดจากการขาดปัจจัยของชีวิต

๕. เพลงเพื่อชีวิตเป็นเพลงที่เกิดจากความผันผวนทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

๖. เพลงเพื่อชีวิตเป็นอุดมการณ์ของนักเขียนเอง

จรรยา สุวรรณภูลิทธิ^๒ ได้ศึกษาเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ ได้จัดประเภทเนื้อหาเพลงไว้ สรุปได้ดังนี้

๑. แนวคิดสะท้อนปัญหาด้านต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่น ปัญหากรรมกร ชาวนา ปัญหาความแร้นแค้น ปัญหาชาวนากับการศึกษา ปัญหาความรัก การกดขี่ทางเพศ ปัญหาความยากจน ไม่เท่าเทียมกันในสังคม

^๑ สุกรี เจริญสุข. "เพลงเพื่อชีวิต," ภาษาและวัฒนธรรม. ๒๕๓๒. หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

^๒ จรรยา สุวรรณภูลิทธิ. การศึกษาเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษาช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙. หน้า ๑๘๘-๒๓๑.

๒. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ของนักศึกษาปัญญาชนในการสร้างสังคมใหม่ เพื่อได้พลังอำนาจรัฐด้วยวิธีการซึ่งนำไปต่อสู้เพื่ออุดมการณ์สังคมนิยม ซึ่งเป็นอุดมการณ์ใหม่ที่นักศึกษาคิดว่าจะแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน ความยุ่งยากทางสังคมการเมืองในขณะนั้น โดยใช้หลักของระบบสังคมนิยมเข้ามาแก้ไข เป็นเพลงที่กล่าวถึงการต่อต้านจักรวรรดินิยมและปลุกใจให้ร่วมมือกันต่อสู้ด้วยอาวุธ

๓. แนวคิดสตุติวีรชนและบุคคลสำคัญในขบวนการต่อสู้ เช่น บุคคลที่ถึงแก่ความตายจากการถูกปราบปรามของรัฐ ซึ่งเป็นการตอกย้ำในความเสียเปรียบของพวกนักศึกษาที่ถูกอำนาจรัฐกดขี่

๔. แนวเพลงที่เป็นประวัติศาสตร์ของคนธรรมดาหรือชาวบ้าน ที่มีบทบาทของสังคมเป็นคนในประวัติศาสตร์ ซึ่งเปลี่ยนจากค่านิยมเก่า ที่ประวัติศาสตร์ต้องจารึกแต่เรื่องราวของคนชั้นสูง แต่ค่านิยมของนักศึกษาจารึกเรื่องราวของเหตุการณ์ที่เกิดจากประชาชน

สุรชัย จันทิมาธร^๑ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดแนวเพลงเพื่อชีวิต สรุปได้ว่าเกิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมบุพกาล ด้วยเหตุที่ชีวิตมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เมื่อเกิดปฏิกิริยาใด ๆ ก็จะมีเสียงออกมา เช่น เพลงกล่อมลูก คือ ตัวอย่างเพลงธรรมชาติที่เกิดจากความรักที่เป็นธรรมชาติ โดยไม่มีประโยชน์แอบแฝง ชีวิตแต่ละชีวิตล้วนมีเหตุผล เพลงแต่ละเพลงที่เกิดจากธรรมชาติเช่นนี้ล้วนเป็นรากเหง้าของเพลงเพื่อชีวิตทั้งสิ้น

วรุฒ ฮอลลิ้งก์^๒ ได้สรุปผลการศึกษาเนื้อหาเพลงเพื่อชีวิต ว่าเนื้อหาของเพลงเพื่อชีวิตสามารถจำแนกเนื้อหาได้เป็น ๒ ช่วง คือ

ช่วง พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๑๙ เป็นช่วงที่เนื้อหาของเพลงเพื่อชีวิตมีลักษณะการชี้้นำทางการเมือง ได้แก่ การปลุกจิตสำนึกให้คนมีความรัก ความสามัคคีและเสียสละเพื่อสังคม มีการตอกย้ำแนวความคิดเกี่ยวกับการเสียชีวิตในการต่อสู้ทางการเมือง ปัญหาความยากจนของชาวนาและผู้ใช้แรงงาน

ช่วง พ.ศ.๒๕๑๙-๒๕๓๔ ลักษณะเนื้อหาของเพลงมีความหลากหลายกว่าในช่วงแรก คือ การสะท้อนภาพความจริง ปัญหาของประชาชนและแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ร่องลงมาจะเป็นการให้ข้อคิดด้านต่าง ๆ เช่น การทำงาน การดำเนินชีวิต เป็นต้น

^๑ สุรชัย จันทิมาธร. คือคนกล้าเคียด ดนตรีคาราวาน. ๒๕๓๒. หน้า ๑-๒.

^๒ วรุฒ ฮอลลิ้งก์. การวิเคราะห์เพลงเพื่อชีวิต ระหว่าง พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๓๔. หน้า ๔๒๓.

สุกรี เจริญสุข^๑ ได้กล่าวถึงหัวใจของเพลงเพื่อชีวิตสรุปได้ว่า

๑. เพลงเพื่อชีวิต เป็นเพลงที่เกี่ยวข้องทุกอารมณ์ของชีวิต รัก โกรธ หลง อาลัย แค้น เคือง เจ็บใจ ต่อสู้ อุดมคติ แล้วจึงถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเป็นเพลงที่ได้กลิ่นกรองออกมาเป็นความไพเราะ

๒. เพลงเพื่อชีวิต เป็นเรื่องของวิญญูณ เป็นเรื่องของชีวิตจริง ๆ ที่สะท้อนออกมาเป็นเพลง เขียนเพลง ร้องเพลง บรรเลงดนตรีด้วยวิญญูณที่เข้าถึงความรู้สึก ไม่ใช่การเสแสร้งสมมติตัวเองว่าเป็นคนจน ร้องเพลงของคนจนเพื่อคนจน โดยไม่มีความประทับใจเรื่องความจนเลย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมมีดังนี้

อัมพร จิตรรักษา^๒ ได้ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยเอกชัย ศรีวิชัย ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อไว้ สรุปได้ดังนี้ ด้านเนื้อหาประกอบด้วยภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ ๖ ประการ คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านภาษา ด้านค่านิยม และด้านประเพณี ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

๑.๑ การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว เช่น การเกี่ยวพาราตี การนัดพบ และการเลือกคู่

๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว

๑.๓ ปัญหาครอบครัว เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวสามีภรรยาเอง ปัญหาที่เกิดจากบุคคลภายนอก และปัญหาที่มีผลกระทบมาจากปัญหาสังคมต่าง ๆ

๒. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

๒.๑ การประกอบอาชีพ เช่น อาชีพเกษตรกรรม อาชีพการให้บริการสังคม และอาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและการบันเทิง

^๑ สุกรี เจริญสุข. "เพลงเพื่อชีวิต." ภาษาวัฒนธรรม. ๒๕๓๒. หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

^๒ อัมพร จิตรรักษา. ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย. ๒๕๔๓. หน้า ๒๔๐-๒๕๑.

๒.๒ ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาความยากจน ปัญหาเกี่ยวกับแรงงานและปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจตามกระแสเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก

๓. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

๓.๑ สถาบันหลักกับการเมืองการปกครอง เช่น สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์

๓.๒ การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น รัฐบาล ทักษะคติของคนไทยที่มีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และบทบาทและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองของไทย

๓.๓ ระเบียบกฎหมายทางสังคมกับการเมืองการปกครอง เช่น กฎศีลธรรม จารีต ประเพณี และกฎหมาย

๔. ภาพสะท้อนด้านภาษา

๔.๑ ศิลปะการใช้คำ เช่น การใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมา การใช้คำสองแง่สองงาม การใช้คำพวน และการใช้ปฏิพจน์

๕. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

๕.๑ ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สิน และค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล

๕.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ค่านิยมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามจริยธรรม ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อ และค่านิยมในวัฒนธรรมบริโภค

๖. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

๖.๑ ประเพณีในรอบชีวิต เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการบวช และประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน

๖.๒ ประเพณีในรอบปี เช่น ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และประเพณีในเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ

สุนันท์ อินทนิล^๑ ได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยศึกษาในด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยแบ่งการ

^๑ สุนันท์ อินทนิล. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ๒๕๔๔. หน้า ๒๓๘-๒๔๘.

ศึกษาแต่ละด้านออกเป็น ๓ ช่วงเวลา คือ ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ช่วงหลังการสร้างทางรถไฟสาย สงขลา-หาดใหญ่จนถึงประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๔๕๗-๒๕๐๓) และช่วงหลังประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๔๓) ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นการ ปกครอง พบว่า ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ผู้ปกครองท้องถิ่นมาจากคนที่เจ้าเมืองเลือก ช่วง พ.ศ.๒๔๕๗-๒๕๐๓ ผู้ปกครองท้องถิ่นที่เจ้าเมืองเลือกยังมีอิทธิพลอยู่ จนถึงสมัยเลือกตั้งกำหนด ผู้ใหญ่บ้านในสมัยรัชกาลที่ ๗ ช่วง พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๔๓ ประชาชนมีความเข้าใจการเมืองการ ปกครองดีขึ้น มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๐ หมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ ประเด็นการ คมนาคม ผู้วิจัยพบว่าช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ใช้การคมนาคมทางเรือเป็นหลัก ช่วง พ.ศ.๒๔๕๗- ๒๕๐๓ หลังจากมีเส้นทางรถไฟขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ชาวบ้านได้ใช้เส้นทางคมนาคมทั้งทางรถไฟ และทางน้ำ ช่วง พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๔๓ ชาวบ้านได้ใช้การคมนาคม ๓ เส้นทาง ในระยะเริ่มแรกทั้ง ทางเรือ ทางรถยนต์ และทางรถไฟ แต่ปัจจุบันการรถไฟเลิกบริการเส้นทางสาย หาดใหญ่- สงขลา ประชาชนจึงเดินทางด้วยรถยนต์เป็นหลัก มีคมนาคมทางน้ำเฉพาะท่าเรือใกล้ ๆ ประเด็น การศึกษา พบว่าช่วงต้นรัตนโกสินทร์ เป็นการศึกษาอนุระบบ มีการเรียนการสอนกันในวัด ช่วง พ.ศ.๒๔๕๗-๒๕๐๓ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลในระบบการศึกษาของรัฐ ๔ โรงเรียน ช่วง พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๔๓ มีโรงเรียนในชุมชน ๔ โรงเท่าเดิม ได้เปิดถึงประถมศึกษาตอนปลาย ๒ โรง และขยายโอกาสถึงระดับมัธยมศึกษา ๒ โรง ประเด็นศาสนา ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ พบว่าศาสน สถานในชุมชนเป็นพุทธศาสนาทั้งสิ้นมีวัด ๘ วัดช่วง พ.ศ.๒๔๕๗-๒๕๐๓ พบว่า ประชาชนยังคงนับถือพุทธศาสนาทั้งหมด แต่วัดมีเพียง ๕ วัด ช่วง พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๔๓ พบว่าประชาชนยังคงนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีวัดอยู่ ๕ วัดเท่าเดิม ส่วนประเด็นประเพณีพิธีกรรมและความ เชื่อ ช่วงต้น รัตนโกสินทร์ พบว่า มีทั้งประเพณีรอบปีและรอบชีวิต ตามหลักพุทธศาสนา และมีความเชื่อ ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ช่วง พ.ศ.๒๔๕๗ - ๒๕๐๓ พบว่า ช่วง พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๔๓ การปฏิบัติมีพิธีกรรมคล้ายช่วงแรกอยู่มาก พบว่า ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๔๓ พบว่า ประเพณี พิธีกรรมดั้งเดิมจะปรากฏให้เห็นในหมู่ผู้สูงอายุส่วนหนุ่มสาว จะรับประเพณีสากล วัฒนธรรม ตะวันตก

สุมาลี หวังพุมิ^๑ ได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยศึกษาในด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นการปกครอง การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ในประเด็นการปกครอง พบทั้งสภาพการปกครองและผลการปกครองโดยใช้กฎหมาย สภาพการปกครองและผลการปกครองโดยใช้จารีตประเพณี การปกครองโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติ การปกครองโดยใช้ระบบผู้นำชุมชน ในประเด็นการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร พบว่ามีการคมนาคมขนส่งทางบก การคมนาคมขนส่งทางน้ำ โทรคมนาคม และไปรษณีย์ ในประเด็นการศึกษา พบว่ามีครบทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในประเด็นศาสนา มีสภาพศาสนาพุทธและการปฏิบัติ สภาพศาสนาอิสลามและการปฏิบัติ ในประเด็นความเชื่อ พบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเกี่ยวกับทิศและตำแหน่ง ส่วนในประเด็นประเพณี ได้ศึกษาประเพณีในรอบปี ประเพณีในรอบชีวิต รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตระหว่างด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวางขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัย

^๑ สุมาลี หวังพุมิ. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา.

บทที่ ๓

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา

แสง ธรรมดา ผู้ประพันธ์เพลงได้หยิบยกเอาสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานโดยมีเนื้อหาสาระที่มุ่งเน้นในเรื่องวิถีชีวิตของประชาชน ความสัมพันธ์ของธรรมชาติกับชีวิตรวมถึงความขัดแย้งทางความคิดของชีวิตและปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย หรือปัจจัยแห่งสังคม ความผันผวนทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม มาสรรค์แต่งเรียงร้อยเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตออกสู่สังคม บทเพลงที่สอดคล้องกับคำกล่าวนี้มีมากมาย อาทิเพลง “ สันกาลาคีรี ” ที่มีเนื้อหาบางตอนว่า

ต้นยางถูกรุมล้อมไฟไหม้ทุกไพรไร่ไร่ร้าง
ทุ่งนาอันเหลือแต่ซึ่งหมดหวังเซาท์เทิร์นซีบอร์ด
โรงงานมาแทนโรงนาแล้วหมู่ปลาในเลสุญสิ้น
ไม่รู้ทางท่ามาหากินหมดสิ้นทั้งภูมิปัญญา
(สันกาลาคีรี)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นว่า แสง ธรรมดา ได้นำเอาความสัมพันธ์ของธรรมชาติกับวิถีชีวิต ได้แก่ ทุ่งนา ทะเล นก ปลา มาเป็นข้อมูลและหยิบเอาความผันแปรทางสังคมและวัฒนธรรมอันได้แก่ โครงการเซาท์เทิร์นซีบอร์ด โรงงาน และภูมิปัญญามาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวของบทเพลง

จากคำกล่าวข้างต้นนี้ทำให้เห็นว่าเพลงเพื่อชีวิตสามารถใช้เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ทำหน้าที่ดูจกระจกเงาสะท้อนภาพทางสังคมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เพลงเพื่อชีวิตที่ประพันธ์โดย แสง ธรรมดา ก็เป็นงานเพลงที่มีความหลากหลายในสาระมีท่วงทำนองที่สะท้อนภาพทางสังคมและวัฒนธรรมหลายด้านซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ ๖ ด้าน ดังนี้

๑. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว
๒. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ
๓. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง
๔. ภาพสะท้อนด้านภาษา

๕. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

๖. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมทั้ง ๖ ด้าน ที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดา จำนวนเพลงนั้นผู้วิจัยจะขอนำเสนอเป็นลำดับไปดังนี้

๑. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานของทุกสังคม ดังที่ ณรงค์ เสงี่ยมประชา ได้กล่าวถึงครอบครัวไว้ว่า

ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมขนาดเล็กที่ประกอบด้วยคนต่างเพศ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการสมรสและสืบสายโลหิต ครอบครัวเป็นสถาบันเก่าแก่ที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์ เป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ก่อให้เกิดความผูกพัน สร้างบรรทัดฐานทั้งในการอยู่ร่วมกัน การทำมาหาเลี้ยงชีพ สร้างสมาชิกใหม่ อบรมให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม ซึ่งทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไป นอกจากนี้การรู้จักลักษณะของครอบครัวจะช่วยให้เรารู้จักจุดเด่นจุดด้อยของบรรทัดฐานที่ใช้ อันจะเป็นแนวทางในการช่วยปรับปรุงสถาบันครอบครัวให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมได้ดียิ่งขึ้น^๑

ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า “ครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วยสามี ภรรยา และบุตร อย่างน้อยต้องมีช่วงเวลาหนึ่งที่ได้อยู่ร่วมกันและต่างมีสัมพันธ์ภาพต่อกันในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องตามกฎหมายและหรือประเพณีสังคมนั้น ๆ”^๒

นอกจากนี้ อัมพร จิตรรักษา^๓ ได้ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยเอกชัย ศรีวิชัย ได้กล่าวถึงด้านครอบครัวไว้สรุปได้ว่า การเข้าสู่สภาวะความเป็นครอบครัว มีการเกี่ยวพาราสี การนัดพบ และการเลื้อยคู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวอันประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา

^๑ ณรงค์ เสงี่ยมประชา. มนุษย์กับสังคม. 2538. หน้า 87.

^๒ ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม. 2539. หน้า 59.

^๓ อัมพร จิตรรักษา. ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย. 2543. หน้า 240-243.

และบุตร ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว ปัญหาครอบครัวอาจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวสามีภรรยาเอง ปัญหาที่เกิดจากบุคคลภายนอก และปัญหาที่มีผลกระทบมาจากปัญหาสังคมต่าง ๆ

จากทฤษฎีทุกประเด็นที่กล่าวมาพอจะประมวลได้ว่าครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร โดยมีจุดเริ่มต้นจากภาวะความเป็นครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ตลอดจนปัญหาครอบครัวและยังมีเรื่องของเวลาและกฎระเบียบของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพด้านครอบครัวไว้หลายประการที่โดดเด่นคือ

- ๑.๑ การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว
- ๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว
- ๑.๓ ปัญหาครอบครัว

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๑ การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว เมื่อมนุษย์เข้าสู่วัยหนุ่มสาวก็เริ่มมีความสนใจในเพศตรงข้ามและอาจมีความสัมพันธ์สานต่ออย่างลึกซึ้งอันนำไปสู่การสร้างครอบครัวในที่สุด ในสังคมไทยได้ให้ความสำคัญของการเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัวค่อนข้างมาก โดยบุคคลที่เห็นว่าสมควรเข้าสู่สภาวะนี้ได้ต้องมีคุณสมบัติหลายประการโดยเฉพาะทั้งคู่ต้องมีวุฒิภาวะพร้อมที่จะรับผิดชอบครอบครัวใหม่ได้

เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ได้สะท้อนภาพการเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัวดังต่อไปนี้

๑.๑.๑ การเกี่ยวพาราตี เป็นวิธีการหนึ่งที่หนุ่มสาวใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการทำความรู้จักกัน เป็นวิธีการแสวงหาบุคคลที่ถูกใจมาเป็นคู่ครองในอนาคต ในปัจจุบันการเกี่ยวพาราตีมีหลายวิธี ดังนี้

๑.๑.๑.๑ การใช้สื่อในการเกี่ยวพาราตี อาทิ ใช้เสียงเพลง ใช้การละเล่นพื้นบ้าน เช่น การเต้นรอกเงี้ยว เป็นต้น ซึ่งในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่สะท้อนให้เห็นการเกี่ยวพาราตีโดยการใช้สื่อมีอยู่ด้วยกัน ๔ เพลง เช่น เพลง น.ส.จุมเจี๊ยต เพลงสาวพุ่มเรียง เพลงน้องนางผมหยิก และเพลงยกให้น้อง ดังตัวอย่าง

รักน้องนางผมหยิกสวยอย่างคลาสสิคดงามนัยตา

รอยยิ้มเธองามสง่าดังปะติมาน่ารักอ่อนโยน

รักเพราะงามดวงจิตเธอมีความคิดเป็นของตัวเอง
บอกรักเธอด้วยเสียงเพลงจะเต้นรองแรงแยกเล่นกับน้อง

...

เราสองคนช่วยกันสองแรงน้องชายข้าวแกง
 พี่ชายข้าวหมกพอดตกค้ำลงเราก็อำตลก
ยกรูปนางขับหนังตะลุงว่า อ้อ..อ้อ..หรือยใหม่.
 (น้องนางผมหยิก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพการเกี่ยวพาราตีโดยใช้เพลง ใช้การละเล่นพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง การเต้นรองแรงแห่งที่ สถาพร ศรีสังข์^๑ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า รองแรงแล่หรือหรือรองแรงแห่งต้นหยงก็ได้ เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวบ้านภาคใต้ฝั่งตะวันตก เป็นการผสมผสานระหว่างท่าเต้นกับบทร้อง บทร้องส่วนใหญ่มีเป้าหมายอยู่ที่เรื่องราวเกี่ยวกับความรักและการเกี่ยวพาราตีของหนุ่มสาว ในที่นี้เนื้อเพลงกล่าวถึงการบอกรักด้วยเสียงเพลงและนำเพลงรองแรงแมาพร้อมการเต้นประกอบในการเกี่ยวพาราตี หรือใช้รูปนางในหนังตะลุง ใช้บทกลอนหนังตะลุงมาขับกล่อมให้เธอได้สบายใจมีความสุข นั้นหมายถึงว่ารักกับคนใดมีความสุขแน่ ๆ

หรือใช้การแต่งบทกวีเขียนกลอนโนราและดีดกีตาร์ในการเกี่ยวพาราตีดังเพลง

กลืนแกมน้องหอมกุหลาบหอม
 ปลุกกระท่อมใต้ต้นฉำฉา
แต่งกวีเขียนกลอนโนรา
ดีดกีตาร์ให้น้องเต้นรำ
 (ยกให้น้อง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ในการเขียนกลอนโนราหรือใช้กีตาร์ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีตะวันตกรวมถึงการแต่งบทกวีเพื่อเป็นสื่อในการเกี่ยวพาราตี

^๑ สถาพร ศรีสังข์. “หล่อแรงแห่ง,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙ เล่ม ๑๐. ๒๕๒๙. หน้า ๔๐๐๑-๔๐๐๔.

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า การเกี่ยวพาราสิโดยใช้สื่อ นั้น ในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปรากฏว่ามีการใช้บทกวี ใช้กลอนหนึ่งตะลุง กลอนโนรา เพลงรองเง็งและใช้ดนตรีกีตาร์เป็นสื่อ

๑.๑.๑.๒ การใช้คารมในการเกี่ยวพาราสิ มีสุภาสิตไทยที่เห็นความสำคัญของการใช้คารมบทหนึ่งที่ว่า “ คารมเป็นต่อ รูปหล่อเป็นรอง ” ซึ่งเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏถึงการใช้คารมเกี่ยวพาราสิมีจำนวน ๙ เพลง เช่น เพลงอ้อรักอ้อรัก เพลงสาวพุ่มเรียง เพลงน้องนางผมหยิก และเพลง น.ส. จุมเจี๊ยต เป็นต้น ดังตัวอย่าง

โอ้จุมเจี๊ยตน้องพี่ต้องเฝ้ารอถึงไหน
ต่อให้เดือนฉายดาวดับทั่วทั้งนภา
บอกสักคำยังมั่นในสัญญา
ให้สิ้นฟ้าสิ้นทะเลก็ยิ่งรักเธอ

(น.ส. จุมเจี๊ยต)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการใช้คารมให้ฝ่ายหญิงเห็นใจ เชื่อใจในความรักของเขามากมายและมั่นคงตราบนสิ้นฟ้าสิ้นทะเลความรักยังคงอยู่

บางเพลงมีการใช้คารมเพื่อให้ฝ่ายหญิงเชื่อใจและเห็นว่า แท้จริงแล้วเราสองคนเป็นเนื้อคู่กัน

รักน้องนางผมหยิกพี่ไม่หลุกหลิกรักน้องจริงใจ
ดอกยางกลืนหอมสาวไต่อย่าปล่อยให้ใครมาเด็ดมาดอม
รักของเราดีมีด่าเหมือนดังข้าวย่าน้ำบูดู
ขนมครกก็ยังมีคู่ เรามาชวนสูร่วมสันนิวาส

(น้องนางผมหยิก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนถึงการใช้คารม เพื่อให้ฝ่ายหญิงรู้ว่าเราสองคนเหมาะสมกันเป็นเนื้อคู่แท้กัน รักจริงมิใช่มาหลอกลวงขออย่าได้ผันแปรเป็นอื่น

บางเพลงสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ความอดทนอดอ้อนฝ่ายหญิงให้เห็นใจแม้จะไม่หล่อแต่ขยันทำมาหากินดังเพลง

อยู่โบล๊ะน้องว่าอยู่โบล๊ะอยู่โบล๊ะที่เร่งชี้เพ่ง

อยู่โบล๊ะก็โหละยางเก่งทำงานแม่งแข็ง

ไม่แพ้เพื่อนอยู่หรือไม่ต้องอยู่หล่อ

(สาวพุ่มเรียง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการใช้คารมออกฉ้อฉลให้ฝ่ายหญิงเห็นว่าถึงแม้ว่ารูปไม่หล่อเหมือนดังที่เธอว่าแต่ก็มีข้อดีอยู่ที่ขยันทำมาหากินโดยเฉพาะมีความชำนาญในการกรีดยางพาราซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวภาคใต้

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าการใช้คารมในการเกี้ยวพาราสีที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา มีการใช้คารมออกฉ้อฉลขอความรักให้ฝ่ายหญิงเห็นใจ เชื่อใจ มั่นใจในความรักและยังใช้คารมยืนยันความรักความจริงใจ

๑.๑.๑.๓ การใช้วัตถุสิ่งของเป็นเครื่องมือในการเกี้ยวพาราสี ได้แก่ การใช้วัตถุสิ่งของมาเป็นเครื่องจูงใจให้ฝ่ายตรงกันข้ามสนใจและมั่นใจตน

เพลงที่ปรากฏการเกี้ยวพาราสีด้วยการใช้วัตถุสิ่งของเป็นเครื่องมือ มีจำนวน ๔ เพลง เช่น เพลงน้องนางผมหยิก เพลงยกให้น้อง และเพลงอ้อร้ออ้อรัก เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ยกให้น้องมีเงินเป็นกองมีทองก็ยกให้หมด

มีบ้านมีรถทั้งหมดพี่ยกให้หนู

ไซ่พี่คุยพี่ยกให้หมด ยกให้น้องทั้งไร่ทั้งสวน

ยกแก้มนวลเป็นคู่ชีวิต

(ยกให้น้อง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามใช้ทรัพย์สินเงินทองที่มีค่าต่างๆ ทั้งรถทั้งบ้าน เรือกสวนไ้ร่นาที่มีอยู่จะยกให้เธอหากเธอยอมเป็นคู่ชีวิต

บางเพลงพยายามโน้มน้าวใจฝ่ายหญิงหากตกลงปลงใจแต่งงานกัน จะจัดงานแต่งงานอย่างยิ่งใหญ่ดังเพลง

หยุดอ้อร้อน้องพอหรือยังอย่าไปหวังสังคัมบางกอก

ไม่จริงจังเหมือนคนบ้านนอกที่จะบอกให้น้องตาแจ้ง

หากตกลงปลงใจว่าแต่งพี่จะแกงวัวตัวอ้วนพี

หนังโนรา ประจันกับคนตรีสมศักดิ์ศรี อ้อร้ออ้อรัก

(อ้อร้อ อ้อรัก)

จากเนื้อเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามโน้มน้าวใจฝ่ายหญิงว่า หยุดสนุกกับสังคมกรุงเทพฯ สังคมที่ขาดความจริงใจ และหากยอมตกลงแต่งงานกันจะจัดงานแต่งงานให้ยิ่งใหญ่ โดยมีมหรสพในงานอย่างมากมาย อาทิ หนังสต๊ะสูง โนรา วงดนตรี รวมถึงแกว้วตัวใหญ่ ๆ เลี้ยงแขกหรือที่มาในงาน ทั้งยังเป็นการบ่งบอกถึงฐานะว่าเป็นผู้มีอันจะกิน มีหน้ามีตาในสังคม

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า การใช้วัตถุสิ่งของเป็นเครื่องมือในการเกี้ยวพาราสีที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา นั้นมีการใช้ทรัพย์สินเงินทอง บ้าน ที่ดิน รถยนต์ และจัดงานแต่งงานอย่างยิ่งใหญ่โดยมีการฆ่าวัวตัวใหญ่ ๆ มีมหรสพมากมาย

๑.๑.๒ การเลือกคู่ครอง เป็นกระบวนการทางสังคม ในหลายวัฒนธรรมยอมรับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เป็นกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญที่สุดในชีวิต ปัจจุบันการเลือกคู่ครองจะเป็นการเริ่มต้นจากการที่ฝ่ายหนุ่มสาวมาปฏิสัมพันธ์กันและฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ใช้รูปแบบการเกี้ยวพาราสีจนเข้าสู่การชอบพอ โดยมีความรักเป็นพื้นฐานนำไปสู่การหมั้นและแต่งงาน หลักเกณฑ์ในการเลือกคู่ครองมักมีเกี่ยวกับเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ บุคลิกภาพ พื้นฐานทางสังคมและสุขภาพ เป็นต้น ภาพสะท้อนของการเลือกคู่ครองที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มักใช้ความพึงพอใจเป็นเกณฑ์ มีจำนวน ๔ เพลง เช่น เพลงนายหัวครก เพลงน้องนางผมหยิก และเพลงสาวผมเรียง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

รักเพราะงามดวงจิต เธอมีความคิดเป็นของตัวเอง

(น้องนางผมหยิก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกคู่ครองที่มีจิตใจดีและฉลาดมีความคิดดี เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นความงดงามภายใน

บางเพลงกล่าวถึงความสวยงามภายนอกดังตัวอย่าง

สาวผมเรียงสวยจริงต้งต้งเอบางเหมือนนางโนรา

คมขำโฉมงามโสภาสเน่ห์ไชยาดวงยิหวาผมมัด

ช่างพริ้วที่สวยเอาหนัด หัวใจตึกตักรักสาวตาปี

(สาวผมเรียง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกคู่ครองที่ใช้เกณฑ์ความพอใจในความสวยงามภายนอก คือพิจารณาผู้หญิงที่สวย หุ่นดี ผมหยิก เป็นต้น

บางเพลงกล่าวถึงการเลือกคู่ครองโดยใช้ศาสนาเป็นเกณฑ์ในการเลือกคู่ดังกล่าว

ยังมีเพลงลาชูควอเป็นคำขอรักน้องยาหยี
 บุหลันน้องเป็นรานี้คู่กับพี่ราชารองเงิง
 มีคำสอนให้ทำความดีจากคำภีร์อัลกรุอ่าน
 เราอยู่ร่วมเป็นสายธารเพื่อสืบสานอารยธรรม
 (สันกาลาคีรี)

จากเนื้อหาของเพลงกล่าวถึงความเหมาะสมดังราชกับรา ซินี โดยมีคำสอนจากคำภีร์อัลกรุอ่าน ซึ่งเป็นคำสอนในศาสนาอิสลาม ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงนับถือศาสนาเดียวกัน ซึ่งผู้นับถือศาสนาอิสลามมักจะเลือกคู่ที่เป็นคนนับถือศาสนาเดียวกัน

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าการเลือกคู่โดยใช้ความพึงพอใจเป็นเกณฑ์ที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา นั้นมักพิจารณาในเรื่องความสวยงาม ความมีน้ำใจงาม มีความคิดดี และเป็นคนที่นับถือศาสนาเดียวกัน

๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัว นอกจากบุคคลภายในครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กันโดยการสมรสแล้ว ยังมีความผูกพันกันในรูปแบบอื่นได้แก่ การปฏิบัติตนต่อกันเพื่อความอยู่รอดและความสุขของครอบครัวนั้นๆ การปฏิบัติตนต่อบุคคลภายนอกครอบครัวเพื่อครอบครัวนั้นจะอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวอย่างน่าสนใจดังจะแยกการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา สามีภรรยาถือเป็นบุคคลเดียวกันในทางกฎหมาย การที่หญิงชายมาจากต่างครอบครัวกัน ต้องมาใช้ชีวิตร่วมกันภายใต้ครอบครัวใหม่ จำต้องมีปัจจัยหลายอย่างค้ำชู เสริมหนุนให้ครอบครัวอยู่ได้นานที่สุด ปัจจัยดังกล่าวมีมากมาย เช่น ความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย ความซื่อสัตย์ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเป็นปียมิตร มีปียวาจาต่อกัน เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา พบประเด็นในการศึกษาดังนี้

การมอบความรักความเข้าใจให้กันและกัน ความรักความเข้าใจระหว่างคู่สามีภรรยาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว เพลงที่กล่าวถึงเรื่องราวดังกล่าวนี้มี ๕ เพลง เช่น เพลงดอกยาง เพลงลำพูน และเพลงกาเหว่า เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ป่าเอ๋ยเลอเอ๋ยเหม็ดแล้วละน่อง

ด้ามขวานแดนทองหมองเศร้่าพิลาป

จากนางจำจรรลาค่อนที่รัก

ไปใช้แรงหนักเป็นกรรมกร

(คาราวาน : กาเหว่า)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพความรักที่มั่นคงผูกพัน แม้วัวสามีจะไปทำงาน
ในที่ห่างไกลภรรยา แต่ยังโหยหาถึงภรรยาอันเป็นที่รัก

บางเพลงกล่าวถึงการแยกกันทำงานเพื่อครอบครัวดังตัวอย่าง

หลังคาดินเผาบ้านเก่าที่เราหลับนอน

โลกหรือโลกถอนชุดทอนเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง

จากไปแล้วน่องแก้วไปอยู่ห้องเย็น

จากชายเลนมาเป็นสาวอยู่โรงงาน

จาเหอลำพูทั้งรู้ว่าไม่หลบบ้าน

คิดถึงน้องจ้านนั่งคอยอยู่ใจหวังหวาย

(ลำพู)

จากเนื้อหาของฝ่ายสามีได้แต่คิดถึงภรรยาอันเหตุมาจากการแยกกันไปทำงานโดยภรรยา
ต้องไปทำงานโรงงานฝ่ายสามีก็พรั่แต่คิดถึงเฝ้าคอย

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา สะท้อนภาพ
การมอบความรักความโหยหาห่วงใยผูกพันมีความรักมั่นคงต่อกันอย่างชัดเจน

๑.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร เป็นความผูกพันแน่นแฟ้นกัน
โดยสายเลือด สังคมไทยให้ความสำคัญระหว่างบุคคลดังกล่าวมาก ดังจะเห็นได้จากสังคมได้
กำหนดบทบาทและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรออกมาในรูปของวิถีประชาจารีตประเพณี กฎ
ศีลธรรมและกฎหมาย เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
บิดามารดา กับบุตรมีเพียงความสัมพันธ์ตามบทบาทและหน้าที่ของบิดามารดามีจำนวน ๒ เพลง
ดังตัวอย่าง

เซ็งหนักหนาหางานไม่มี
 โดนแม่บ่นเป็นคนเกียจคร้าน
 ทนรำคาญชาวบ้านินทา
 (โก๋ไม้ตี)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความรักความหวังดีของมารดาที่อยากให้ลูก
 มีงานทำ จึงได้แต่พร่ำบ่นอย่าให้ลูกเป็นคนขี้เกียจ มีงานมีการทำเพื่อตัวลูกเอง
 บางเพลงสะท้อนถึงความห่วงใยต่อบุตรว่า หากพ่อไม่มีงานทำ ลูกเมียจะอยู่อย่างไร ดัง
 ตัวอย่าง

ตกงาน ตางงาน ตกงาน ทำมาตั้งนานไม่น่าลอยแพ
 ลูกเมียคงหิวจะแย่ ไฉยหิวจะแย่ หมาแก่ไล่เนื้อ
 (ตกงาน)

จากเนื้อหาของเพลง สะท้อนถึงความห่วงใยต่อบุตรและภรรยาว่า เมื่อบิดาตกงานไม่มี
 งานทำ ทั้งลูกและเมียจะเอาอะไรกิน

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่กล่าวถึง
 ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาที่มีต่อบุตรนั้นเป็นเรื่องของการให้ความรักความหวังดีต่อบุตร
 และห่วงใยต่อสุขภาพอาหารการกินของบุตรและภรรยา

๑.๓ ปัญหาครอบครัว ปัญหาครอบครัวในชีวิตย่อมเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และต้องมีการ
 ปรับตัวในชีวิตสมรสอยู่เสมอตลอดชีวิตสมรส ครั้นเมื่อคู่สมรสได้ตกลงใช้ชีวิตร่วมกันเป็นสามี
 ภรรยาแล้ว นั่นเป็นสัญญาณของการเริ่มต้นปัญหาครอบครัวนั่นเอง ปัญหาครอบครัวที่ปรากฏใน
 สังคมมีหลายแบบ ดังที่ เฉลียว บุญยงค์^๑ กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน
 ครอบครัว และมีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่งความแตกแยกในครอบครัว ได้แก่

๑. ปัญหาทางเศรษฐกิจ คือการมีสมดุระหว่างรายรับรายจ่าย เป็นเหตุให้ต้อง
 เป็นหนี้สิน คู่สมรสจึงอาจมีอารมณ์เสีย อันนำไปสู่ปัญหาครอบครัว

๒. ปัญหาทางอารมณ์ คู่สมรสที่ไม่บรรลุภาวะทางอารมณ์ ควบคุมอารมณ์ไว้ไม่
 ได้ ชอบเอาแต่ใจตนเองย่อมนำไปสู่ปัญหาครอบครัว

^๑ เฉลียว บุญยงค์. การศึกษาชีวิตครอบครัว. ๒๕๒๘. หน้า ๒๓๕-๒๓๗.

๓. ปัญหาความสนใจและค่านิยมต่างกัน อาจเนื่องมาจากพื้นฐานการศึกษา และสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกัน ในที่สุดความขัดแย้งก็ตามมาและนำไปสู่ปัญหาครอบครัว

๔. ปัญหาการขาดความรับผิดชอบ การรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ นับว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญ ถ้าคู่สามีภรรยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายขาดคุณธรรมข้อนี้ ปัญหาครอบครัวก็จะตามมา

๕. ปัญหาการขาดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่น่ามาซึ่งปัญหาครอบครัว

๖. ปัญหาการมีบุคลิกภาพเข้ากันไม่ได้ อาจเกิดมาจากคู่สามีภรรยาที่มีการศึกษากันและกันน้อยเกินไป

๗. ปัญหาการหึงหวง ความหึงหวงถือเป็นเรื่องธรรมดาถ้าใช้ให้แต่พอดี การแสดงความหึงหวงมากหรือน้อยเกินไป ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวได้

๘. ปัญหาความนอกใจ มักพบกันได้บ่อย ๆ ในสังคมปัจจุบัน

๙. ปัญหาความไม่ซื่อตรงต่อกัน นำมาซึ่งความไม่ไว้วางใจ เป็นเหตุหนึ่งทำให้เกิดปัญหาครอบครัว

๑๐. ปัญหาเครือญาติ เครือญาติทั้งสองฝ่ายถือเป็นมือที่สามที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวได้

๑๑. ปัญหาการปรับตัวทางเพศ ต้องปรับตัวให้เกิดความสมดุลกัน

๑๒. ปัญหาการไม่มีบุตร อาจเป็นปัญหาของบางครอบครัวได้

จากทรรศนะดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าปัญหาของครอบครัว มี ๓ ลักษณะคือ

๑. ปัญหาที่เกิดจากตัวสามีภรรยาเอง ได้แก่ เรื่องของ อารมณ์ ค่านิยม ความรับผิดชอบ ขาดความเข้าใจความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน การมีบุคลิกภาพต่างกัน ความหึงหวง ความขาดความซื่อตรง การปรับตัวในทางเพศ การไม่มีบุตรด้วยกัน

๒. ปัญหาที่เกิดจากบุคคลภายนอก ได้แก่ เครือญาติของทั้งสองฝ่าย

๓. ปัญหาที่เกิดจากปัญหาสังคม ได้แก่ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมืองการปกครอง

บทเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพปัญหาครอบครัวพบได้เพียง ๒ ประเด็นคือ

๑.๓.๑ ปัญหาที่เกิดจากตัวสามีภรรยาเองได้แก่เรื่อง อารมณ์ และค่านิยมที่ต่างกันมีจำนวน ๑ เพลง ดังตัวอย่าง

รักเราจะจบลงแค่นี้มีต้องหยิบยกความดี

มาโกหก หกทั้งเพ

...

จึงฝันทนสู้อยู่กับความยากจน เคียงคู่คนจนตรอก

อยู่อย่างคนนอกคอกคนเสเพล

คนอย่างฉันมีดีที่ตรงไหนกันเล่า

มีแต่ความว่างเปล่าอยู่อย่างคนขี้เมาเดินไซเซ

(ลองดูเดะ)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์และค่านิยมที่แตกต่างกันเมื่ออยู่ด้วยกันแล้วพบว่าฝ่ายสามีเป็นคนทำตัว ไร้อารมณ์ ขี้เมา ไม่พบซึ่งความดี จึงเป็นปัญหาให้ต้องเลิกร้างกันไป

๑.๓.๒ ปัญหาที่เกิดจากปัญหาสังคม ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง ซึ่งในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปราบฎเพียงจำนวน ๑ เพลง ดังตัวอย่าง

บ้างเมียก็เสียผัวถูกตัดหัวเสียบประจาน

มันขี้หกลูกหลานว่าสันดานเป็นคอมฯ

...

พรากรูเมียเขาเพื่อเอาเงินแร่ไทยมัน

ชนกันสุดประเมินแล้วยังสรรเสริญเยินยอ

(ถั่งแดง)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาครอบครัวโดยสามีได้ล้มหายตายจากไปเพราะปัญหาทางด้านการเมืองการปกครองโดยฝ่ายสามี ต้องเสียชีวิต เพราะข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ครอบครัวต้องขาดที่พึ่ง

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา พบประเด็นปัญหาครอบครัวน้อยมาก หากแต่พบเพียงปัญหาด้านค่านิยมกับปัญหาจากการเมืองการปกครองเท่านั้น

จากการศึกษาภาพสะท้อนด้านครอบครัวที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา นั้นพบสะท้อนในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัวซึ่ง เริ่มต้นด้วยการเกี่ยวพาราสีซึ่งปรากฏใน ๓ ลักษณะได้แก่ การใช้สื่อ การใช้คารม และการใช้วัตถุสิ่งของงูใจมาเป็นเครื่องมือในการเกี่ยวพาราสี ส่วนการเลือกคู่ครอง ซึ่งเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งสำหรับการเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัวนั้นหนุ่มสาวมีเกณฑ์เลือกคู่ครองโดยใช้ความพึงพอใจเป็นเกณฑ์

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาซึ่งจะต้องมีการมอบความรักความเข้าใจให้กันและกัน มีความซื่อสัตย์ต่อกัน นอกจากนี้ยังประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ซึ่งมีทั้งความสัมพันธ์ในบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาและในบทบาทหน้าที่ของบุตร

๓. ปัญหาครอบครัว ทุกครอบครัวจำเป็นต้องมีปัญหาหากแต่ปัญหาครอบครัวที่พบในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีเพียงปัญหาด้านค่านิยมและปัญหาจากสังคมนั่นคือ การเมืองการปกครองที่ทำให้ครอบครัวต้องขาดหัวหน้าครอบครัวไป อีกทั้งภรรยาและบุตรต้องถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นลูกเมียของผู้ไม่หวังดีต่อชาติมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

๒. สภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม มีความผูกพันโยงใยกันเป็นระบบทางสังคม ระบบเศรษฐกิจก็เป็นระบบหนึ่งที่ผูกโยงความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังที่ มาลินี วนาไสว ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจไว้ว่า

ระบบเศรษฐกิจ คือ หน่วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจหน่วยย่อยมากมายหลายหน่วยมารวมกันดำเนินการผลิตในสังคม โดยใช้หลักการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานย่อย โดยตัวเชื่อม เรียกว่า สถาบัน (Institution) ซึ่งได้แก่ สิ่งที่แสดงคุณลักษณะของสังคมเศรษฐกิจทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

เช่น กรรมสิทธิ์ หน่วยธุรกิจ เงินตรา การวางแผนแนวคิดของการแข่งขัน การแสวงหากำไร เป็นต้น...^๑

กล่าวได้ว่าภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจเป็นภาพที่สามารถมองเห็นถึงสภาพการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคมที่ดำเนินไปตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค ดังที่ ณรงค์ เสงี่ยมประสา ได้กล่าวไว้ว่า “ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนการจ่ายแจก ซึ่งวิธีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวในต่างสังคมกันอาจแตกต่างกันออกไป ”^๒

เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ทำหน้าที่สะท้อนภาพด้านเศรษฐกิจไว้หลายเพลง สามารถแยกเป็น ๒ ข้อ ดังนี้

๒.๑ การประกอบอาชีพ

๒.๒ ปัญหาทางเศรษฐกิจ

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ การประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมได้ อาชีพที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีหลายอาชีพ ดังนี้

๒.๑.๑ อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่ กิจกรรมประกอบอาชีพเกี่ยวกับการใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชรวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ การประมง และการป่าไม้ ซึ่งแบ่งขยายออกได้ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑.๑ อาชีพการทำนา ซึ่งปรากฏการทำนาข้าว มีจำนวนเพลงดังจะนำมายกตัวอย่าง

ฝันไร่นาสุดตาสวดระการ

เราสร้างสรรค์ด้วยแรงงานเบิกบานเมื่อยามมอง

(ทหารการผลิต)

^๑ มาลินี วนาไสว “ เศรษฐกิจ ๑,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ ๘ -๑๕. ๒๕๓๘. หน้า ๕๕-๕๖.

^๒ ณรงค์ เสงี่ยมประสา. มนุษย์กับสังคม. ๒๕๓๘. หน้า ๑๐๒.

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพการทำนา บรรยายสภาพ
ทุ่งนาและมีความสุขเมื่อเห็นต้นข้าวสวยงามที่ร่วมแรงกันปลูก

บางเพลงกล่าวถึงการเตรียมที่นาเพื่อการไถแปร

ร้องเพลงบอกด้วยเสนาหา

หากพญาไบบัญญาก็ตาย

ดินดีดีไถแปรทำไม

(ยกให้ร้อง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพทำนา หากแต่ปัจจุบันมีการ
ใช้ยาฆ่าหญ้ามากำจัดวัชพืชซึ่งต่างจากอดีตที่ไถตะทิ้งไว้ให้วัชพืช กลายเป็นปุ๋ย ก่อนจะทำการ
ไถแปร ทั้งนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายความหมายไว้ว่า ไถตะ ก.ไถตะลุยไป
เป็นทางยาวตามแนวคันนาไถแปร ก. ไถพาดแนวไถตะ ไถกลบ ก. ไถให้ดินปิดทับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่
หว่านลงไปเมื่อไถแปรเสร็จแล้ว (ใช้แก่การทำนาหว่าน)^๑

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่กล่าวถึง
การทำนามีการกล่าวถึงการไถนา และบรรยายสภาพของทุ่งนา

๒.๑.๑.๒ อาชีพการทำสวน ได้แก่การปลูกต้นไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา
มะพร้าว เงาะ ทุเรียน เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา กล่าวถึงอาชีพการทำสวน มี
จำนวน ๘ เพลง เช่น เพลงลำพู เพลงน้องนางผมหยิก เพลงยกให้ร้อง และเพลงคนกับ
ตะเกียง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

คนผู้เดินร่นผืนทนพันฝ่าเรื่อยมา

กรีดยางพารานานมาในความมืดดำ

มีตะเกียงส่องแสงแจ่มตามพอเห็นร่องยาง

(คนกับตะเกียง)

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. ๒๕๓๙.

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอาชีพการทำสวนยางพารา มีตะเกียง
สำหรับให้แสงสว่าง ต้องมีความขยันอดทน

บางเพลงสะท้อนถึงการทำสวนผสมผสานมีพรรณไม้หลายชนิดดังตัวอย่าง

นุ่นลองกองนี่ก็มะละกอปลูกสะตอคู่กับสะเดา

นี่กล้วยไข่ลูกใหญ่ยาวยาว

สวนมะพร้าวพืยกให้ห้อง

(ยกให้ห้อง)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงการทำสวนแบบผสมผสานโดยปลูกพืชหลายชนิดไว้
ในพื้นที่เดียวกัน

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีการกล่าวถึง
อาชีพการทำสวน อันประกอบด้วยสวนยางพารา สวนมะพร้าว และการปลูกพืชผสมผสานทั้ง
ลองกอง มะละกอ สะตอ สะเดา และกล้วยไข่

๒.๑.๑.๓ อาชีพการประมงเป็นอาชีพเกี่ยวกับการจับและการจัดการกับ
สัตว์น้ำตลอดจนธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการจัดการกับสัตว์น้ำด้วยเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่
ปรากฏอาชีพการทำประมงมีจำนวน ๔ เพลง เช่น เพลงชายเรือ เพลงเรือหัวโทง และเพลง
ลำพู เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ลอยเรือกลางเลอยู่หัวโทงโทง

คลื่นซัดเรือโคลงโยงเยงโทงเทง

ปู ปลาในเลหมดเหมงโทรงเหรง

พายเรือเทงตั้งเคว้งคว่างทางไป

(เรือหัวโทง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพอาชีพประมงพื้นบ้านโดยใช้เรือหัวโทงซึ่งเป็นเรือ
ประมงพื้นบ้านฝั่งทะเลอันดามัน

บางเพลงพูดถึงการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ดังตัวอย่าง

หลังคาดินเผาบ้านเก่าที่เราหลับนอน
 โถกร้อโถกถอนชุดทอนเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง

(ลำพู)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการขุดพื้นที่เพื่อทำบ่อเลี้ยงกุ้งดำ ซึ่งเป็นอาชีพ
 หนึ่งที่ทำรายได้ให้กับผู้ประกอบการหากประสบผลสำเร็จ

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปรากฏอาชีพการ
 ทำประมง ทั้งประมงพื้นบ้าน และการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

๒.๑.๒ อาชีพการให้บริการสังคม เป็นการประกอบอาชีพตามความถนัดและการชำนาญ
 เฉพาะด้านของบุคคล เพื่อความกินดีอยู่ดี ความสะดวกสบายของสมาชิกในสังคม อาชีพดังกล่าว
 มีลักษณะหลากหลายออกไปและที่ปรากฏในเพลง มีอาชีพดังต่อไปนี้

๒.๑.๒.๑ อาชีพค้าขาย ซึ่งปรากฏทั้งการค้าขายขนาดเล็ก เช่นการขายของชำ
 การค้าขายในตลาด การค้าขายที่ทำในรูปแบบศูนย์การค้า

เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีปรากฏอาชีพดังกล่าวอยู่จำนวน ๖ เพลง เช่น เพลง
 อะริกะโตะ เพลงนายหัวครก และเพลงกทม. เป็นต้น ดังตัวอย่าง

หมูเห็ดเป็ดไก่ชนกันเข้ามา

ข้าวโพดข้าวนาปลูกุ้งหอย

...

มาเลี้ยงน้าย่อยให้ความอร่อย

มาหยอดคอกหอยคน กทม.

(กทม.)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวพูดถึงสินค้าต่างๆที่นำมาค้าขายมาเป็นสินค้าจากต่างจังหวัด
 เข้าสู่กรุงเทพฯมาเลี้ยงคนกรุงเทพฯ

บางเพลงพูดถึงอาชีพการค้าขายที่ทำในรูปแบบศูนย์การค้าดังตัวอย่าง

ทำเลตรงไหนดีทำศูนย์การค้า

ตึกสูงเสียดฟ้าขอปึงพลาซ่าซูเปอร์มาเก็ต

(อารีกะโตะ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนถึงอาชีพการค้าขายในรูปศูนย์การค้า ซอปปิ้งพลาซ่า และซูเปอร์มาร์เก็ต ซึ่งเป็นคำที่ทับศัพท์มาจากภาษาอังกฤษมีความหมายว่า ตลาด แหล่งรวมสินค้าทุกชนิด

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปราบกฎอาชีพค้าขายโดยมีสินค้าจากจังหวัดเข้าสู่ตลาดกรุงเทพฯกับการค้าขายในรูปศูนย์การค้า

๒.๑.๒.๒ อาชีพรับจ้าง ได้แก่บุคคลที่ใช้แรงงานรับจ้างทำงานหนักโดยเฉพาะงานเกี่ยวกับกิจกรรมก่อสร้าง งานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีการกล่าวถึงอาชีพรับจ้างจำนวน ๕ เพลง เช่น เพลงตงงาน เพลงลำพู และเพลงกาเหว่า ดังตัวอย่าง

จากไปแล้วน้องแก้วไปอยู่ห้องเย็น
จากขายเลนมาเป็นสาวอยู่โรงงาน
(ลำพู)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงอาชีพรับจ้างคือทำงานในโรงงาน ซึ่งจากเพลง คือ โรงงานปลากะปิองซึ่งมีอยู่มากมายหลายโรงงานในพื้นที่ภาคใต้

เพลงกาเหว่าเป็นเพลงที่สะท้อนอาชีพกรรมกรที่ต้องทำงานหนักดังตัวอย่าง

จากนางจำจรลาค่อนที่รัก
ไปใช้แรงหนักเป็นกรรมกร
(คาราวาน : กาเหว่า)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอาชีพกรรมกรที่ต้องรับจ้างใช้แรงงานหนักแม้ต้องจำพรากจากนางอันเป็นที่รัก

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีปราบกฎอาชีพรับจ้างขายแรงงาน ทั้งรับจ้างขายแรงงานในโรงงาน และรับจ้างขายแรงงานในงานก่อสร้าง

๒.๑.๒.๓ อาชีพรับราชการ คืออาชีพให้บริการแก่ประชาชนในหน่วยงานราชการต่างๆ ได้แก่ ตำรวจ ทหาร หมอ ครู เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ได้กล่าวถึงอาชีพข้าราชการจำนวน ๙ เพลง

ทำแทบตายไฉนจึงไม่หายจน

เจ้าคนนายคนทำไมจึงได้สบาย

ตากแดดตากฝนทำงานแทบตาย

ผิดกับเจ้านายนั่งสบายบนหลังคน

โง่ ไม่รบนายก็ไม่หายจน

(ไม่รบนายไม่หายจน)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงอาชีพข้าราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะตำรวจ แต่คำว่า “เจ้าคนนายคน” ซึ่งในยุคหนึ่งของภาคใต้ที่สถานการณ์รุนแรง (ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๕๑๙) จึงมีคำพูดติดปากว่า “ไม่รบนายไม่หายจน”

บางเพลงพูดถึงอาชีพครูดังตัวอย่าง

ครูหยอยสอนศีลธรรมคำสอนนุ่มนวล

ให้ทำความดีสอนเด็กให้รู้จักคิด

สุจริตรับผิดชอบหน้าที่

(ครูหยอย)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงอาชีพข้าราชการ ครู ซึ่งสอนศีลธรรม สอนให้เด็กรู้จักหน้าที่ มีความสุจริต หมั่นทำความดี เป็นภาพของครูสมัยก่อนผิดกับครูในปัจจุบันที่มุ่งให้เด็กเก่งในด้านวิชาการ แต่ขาดด้านศีลธรรมจริยธรรม

จากตัวอย่างเพลงที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีการกล่าวถึงอาชีพข้าราชการทุกแขนง ทั้งครู ตำรวจ โดยเพลงได้ใช้คำกว้าง ๆ ว่า “เจ้าคนนายคน” ซึ่งเป็นคำที่รู้กันว่าหมายถึงอาชีพข้าราชการ

๒.๑.๓ อาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและการบันเทิง เป็นอาชีพที่ให้ความบันเทิง เพลิดเพลินเจริญใจ อาชีพดังกล่าวแบ่งย่อยออกได้ดังต่อไปนี้

๒.๑.๓.๑ อาชีพศิลปิน อาชีพศิลปินมีหลายสาขาได้แก่ศิลปินนักร้อง หมอลำ นายหนังตะลุง โนรา เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงอาชีพศิลปินมีจำนวน ๖ เพลง เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงแสดงสด และเพลง น.ส.จุมลียัต เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ยามเย็นสนธยาชายสามคนเล่นกีตาร์
 เพื่อนคนผมยาวชอบเป่าเม้าท์ออร์แกน
เล่นกันถึงแก่นเข้าถึงเพลงถึงอารมณ์

(แสดงสด)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพชีวิตแง่มุมหนึ่งของอาชีพนักร้อง นักดนตรี สามคน เล่นกีตาร์ อีกหนึ่งคนเป่าเม้าท์ออร์แกน หรือหีบเพลงปาก อย่างสนุกสนานถึงอารมณ์เพลง บางเพลงกล่าวถึงอาชีพศิลปินสาขาต่าง ๆ ในภาคใต้ ดังตัวอย่าง

จำเสียงหนึ่งลุง โนรา
ร้องแฉ่งร้องว่าหวังเหวิดหวังเหวิด

(น.ส.จุมเฝียด)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว ได้ปรากฏภาพสะท้อนถึงอาชีพหนึ่งตระกูล โนราและร้องแฉ่ง จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏอาชีพศิลปิน ๒ ลักษณะคือ ศิลปิน นักร้อง นักดนตรี และศิลปินพื้นบ้านภาคใต้ ได้แก่ หนึ่งตระกูล โนรา และร้องแฉ่ง

๒.๑.๓.๒ อาชีพธุรกิจสถานบริการและแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ต่าง ๆ สถานบริการและแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ต่างๆ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอีกประเภทหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในสังคมแม้ธุรกิจดังกล่าวจะดูเหมือนเป็นแหล่งที่มาของอบายมุข แต่ที่นั่นก็เป็นแหล่งทำมาหากินของคนอีกหลายอาชีพ เช่น พนักงานต้อนรับ พนักงานเสิร์ฟ นักร้องห้องอาหาร ไปจนถึงโสเภณี เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพธุรกิจดังกล่าวมีจำนวน ๔ เพลง เช่น เพลงมารีโกะ เพลงกทม. และเพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) เป็นต้น ดังตัวอย่าง

บ้างมาขายตัวขายบริการ
สาวเสิร์ฟอาหาร ตามภัตตาคาร
มาฝั่งเรือนร่างให้ความสำราญ

(กทม.)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาพธุรกิจสถานบริการและแหล่งบันเทิงเรียมณ์ มีทั้งโสเภณี และพนักงานเสิร์ฟตามภัตตาคาร

บางเพลงสะท้อนถึงอาชีพขายบริการทางเพศหรือโสเภณีสอดคล้องเพลง

หนึ่งเคยหนึ่งฤทัยในมือยาภูเขา

เธอคือสินค้ำราคาถูกลง

(หนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู))

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงอาชีพขายบริการทางเพศ ที่ผู้หญิงต้องเป็นสินค้า เป็นเครื่องรองรับอารมณ์ผู้ชายเพียงเพื่อเงิน

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปราบภูอาชีพ ธุรกิจสถานบริการและแหล่งบันเทิงเรียมณ์ในรูปแบบของภัตตาคารและสถานที่ยขายบริการทางเพศ โดยมีพนักงานเสิร์ฟและโสเภณีไว้คอยให้บริการ

๒.๒ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาลังคมปัญหาหนึ่ง ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคม และคนเห็นว่าควรมีการแก้ไข เพราะสามารถแก้ไขได้ เพียงแต่ต้องมีการร่วมมือกันหลายฝ่ายเท่านั้น ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และปรากฏอยู่ในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้แก่ปัญหาต่อไปนี้

๒.๒.๑ ปัญหาในการประกอบอาชีพ เดิมอาชีพหลักของคนไทยคือการเกษตร อันได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำประมง ทำป่าไม้ เป็นต้น ต่อมาสังคมพัฒนาขึ้น มีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย การประกอบอาชีพมักจะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่เสมอ ดังจะแยกให้เห็นรายละเอียดอาชีพต่อไปนี้

๒.๒.๑.๑ ปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ปัญหาของอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ซึ่งมักมีปัญหาด้านน้ำ น้ำท่วม ผลผลิตตกต่ำ ราคาผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงปัญหาดังกล่าว มี ๗ เพลง เช่น เพลงไม่รบนายไม่หายจน เพลงไล่ที่เป็นพันนี้ เพลงเรือหัวโทง และเพลงคนกับตะเกียง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

สวรรค์คนจนถูกพวงนายทุนฉ้อฉลทำลาย

อวนลาก อวนรุนชุนกันชุนวาย

ปลาน้อยปลาใหญ่หายไปทั้งเล

เหลือเพียงตำนาน เล้าขานทะเล

(เรือหัวโทง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนให้เห็นภาพของในการทำอาชีพประมงพื้นบ้าน ที่ถูกนายทุนเอารัดเอาเปรียบนำอวนลาก อวนรุน ซึ่งเป็นเครื่องมือจับปลาที่มีตาถี่เล็ก กวาดต้อนเอาปลาเล็กปลาน้อย รวมถึงปลาใหญ่ไปเกือบหมด ทั้งนี้เรือประมงพื้นบ้านเป็นเรือเล็ก ๆ ไม่สามารถออกไปนอกฝั่งทะเลลึกได้

บางเพลงสะท้อนถึงปัญหาราคาผลผลิตที่ตกต่ำ ดังตัวอย่าง

ไฉ่ว่าราคาขายพารา มันต่ำเหลือทน

สังคมกินคนสูบเสียนจนต้องล้มละลาย

(คนกับตะเกียง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงปัญหา ราคาขายตกต่ำ ซึ่งราคาต้องขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดโลก

จากตัวอย่าง เพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปราบกัญญะปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในลักษณะการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน ราคาสินค้าตกต่ำ และสัตว์น้ำในทะเลมีไม่เพียงพอ

๒.๒.๑.๒ ปัญหาการประกอบอาชีพการให้บริการแก่สังคม ซึ่งได้แก่อาชีพใช้แรงงานต่าง การรับราชการ แลกการค้าขาย มีปัญหาเกี่ยวกับอาชีพแขนงต่างๆ แตกต่างกันไป เช่นผู้ใช้แรงงานมักประสบปัญหาค่าแรงต่ำ ข้าราชการมักประสบปัญหาหน่วยงานซ้ำซ้อน การค้าขายก็มักประสบปัญหาพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ปราบกัญญะปัญหาการประกอบอาชีพ การให้บริการสังคม มี ๑๒ เพลง เช่น เพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) เพลงตงงาน และเพลงไม่รบนายไม่หายจน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ตงงาน ตงงาน ตงงาน

ทำมาตั้งนานไม่น่าลดยแพ

ลูกเมียคงหิวจะแย

ไฉ่ยหิวจะแย หมาแก่ไล่เนื้อ

(ตงงาน)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพปัญหาในการประกอบอาชีพ เมื่อเจ้าของกิจการปลดคนงานออกเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้เจ้าของกิจการหันมาใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนเพราะราคาถูกกว่า

บางเพลงสะท้อนภาพปัญหา ราคาสินค้าตกต่ำเพราะนายทุนต่างชาติเป็นผู้กำหนดราคา
ดังเพลง

เราทำนาราคาข้าวไม่มี

ยางแผ่นดี ๆ ทำไม่ไม่มีราคา

ปล่อยให้ นายทุนฝรั่งเข้ามา

มันกดราคาชาวประชาจะอดตาย

(ไม่รบนายไม่หายจน)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ตกต่ำ ไม่มีราคา โดยมีพ่อค้า นายทุนต่างชาติเป็นผู้กำหนดราคาสินค้า

จากเนื้อหาของเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า ปัญหาในการประกอบอาชีพถึงการปลดคนงานเพราะปัญหาเศรษฐกิจ โดยเปลี่ยนมาเป็นเครื่องจักรกลแทนแรงงานคน และปัญหาผลผลิตการเกษตรตกต่ำเพราะนายทุนต่างชาติเป็นกำหนดราคาสินค้า

๒.๒.๑.๓ ปัญหาการประกอบอาชีพเกี่ยวกับต้นทุนและการ
บันเทิง อาชีพดังกล่าวมักไม่ค่อยมั่นคงนัก จึงยึดเป็นอาชีพตลอดไปไม่ได้ เพลงเพื่อชีวิตของแสง
ธรรมดา ที่กล่าวถึงปัญหาของการประกอบอาชีพประเภทนี้ มี ๔ เพลง เช่น เพลงพื้นบ้าน ๑
เพลงพื้นบ้าน ๒ และเพลงนางแบบ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ในบ้านปลายของคนชายเงา

ร่างเหี่ยวเฉาซบเซาใครเขาจะมอง

ตกจากพลอร์หล่นจากแฟ้มดาว

ดาวหล่นจากฟ้าถลาจมดิน

(นางแบบ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพปัญหาการประกอบอาชีพการบันเทิง โดยอาชีพดังกล่าวมักไม่ค่อยมั่นคงเมื่อร่างกายแก่ลงหรือหมดชื่อเสียงก็ไม่มีคนจ้าง ไม่มีคนสนใจให้เป็นดารานักแสดงหรือนางแบบอีกต่อไป

บางเพลงกล่าวถึงการถาโถมของวัฒนธรรมใหม่ ไม่สนใจวัฒนธรรมการละเล่นเก่า ๆ ดังตัวอย่างได้แก่ปัญหาจากสังขาร เมื่อหมดชื่อเสียง ก็ไม่มีคนจ้างให้ทำงาน เป็นอาชีพที่ต้องขายเรือนร่างและหน้าตา คือนางแบบหรืออาชีพดารานักแสดง ส่วนอีกปัญหาหนึ่ง คือปัญหาการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาจนไม่สนใจยึดถือวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านดั้งเดิมอีกต่อไป

๒.๒.๒ ปัญหาความยากจน ภาวะความยากจนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเกือบทุกประเทศทั่วโลก เป็นปัญหาที่ทุกประเทศให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในการแก้ปัญหา เนื่องจากความยากจนนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของความยากจนไว้ว่า “คือสภาพของการดำรงชีวิตของบุคคล ซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายและไม่สามารถบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนเป็นสาเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานที่สังคมวางไว้”^๑ จากความหมายดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าปัญหาที่จัดว่าเป็นปัญหาความยากจนมีดังต่อไปนี้

๒.๒.๒.๑ ปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่าย อาจจะมีรายได้น้อยแต่ต้องมีความรับผิดชอบจ่ายมาก หรือรายได้มากแต่รายจ่ายยิ่งมากกว่า จึงเกิดภาวะยากจนขึ้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงความยากจน เนื่องจากรายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีจำนวน ๖ เพลง เช่น เพลงอะริกะโตะ เพลงขายเรือ เพลงเรือหัวโทง และเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

คำมั่นสัญญาของหนุ่มตึงเก

โลเลเสียแล้วละน้อง

ค่าอวนค่าเรือไม่เหลือให้ผ่อน

ให้คอยพี่ก่อนได้ไหมดวงเด

(ขายเรือ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพปัญหา รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ค่าอวน ค่าเรือที่จำต้องผ่อนใช้หนี้เขา ดังนั้นให้ฝ่ายหญิงรอการแต่งงานไปก่อน

^๑ สุพัตรา สุภาพ. แบบเรียน ส.๐๓๒ สังคมไทย. ๒๕๒๐. หน้า ๑๕.

บางเพลงกล่าวถึงปัญหาเนื่องจากการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกมาใช้โดยวิธีเงินผ่อน
ดังเพลง

เครื่องใช้ไฟฟ้าร่อยขายเงินผ่อน

ไม่มีเงินก้อนอยากทันสมัย

เอวระเอาเหวยเอ๋ยพัฒนา

หนี้สินตัวข้าเลยบานตะไท

(เพลงพื้นบ้าน ๒)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนถึงปัญหาการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยกับเครื่องอำนวยความสะดวก จนทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปราบกัญญาหา
รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ซึ่งสาเหตุมาจากการสร้างหนี้สิน โดยการผ่อนชำระ ทำให้ขาดเงินหมุน ทั้ง
การผ่อนอวน ผ่อนเรือ หรือผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน ทำให้เกิดภาวะรายได้ไม่พอกับรายจ่าย

๒.๒.๒.๒ ปัญหาหนี้สิน การเป็นหนี้สินของคนส่วนใหญ่มีผลมาจากความยากจน
เมื่อไม่สามารถหาปัจจัยในการดำรงชีวิตในขณะนั้นได้ ก็ต้องไปขอกู้ยืมมาใช้ก่อน จัดเป็นภาวะ
ยากจนระดับหนึ่ง เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปราบกัญญาหาหนี้สินมีจำนวน ๔ เพลง เช่น
เพลงขายเรือ ครูหยอย และเพลงจิวชน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ครูหยอยสอนศีลธรรม

...

เงินเดือนแค่สองพันสี่

ครูหยอยเป็นหนี้เก้าเก้าทั้งปี

(ครูหยอย)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาวะหนี้สิน เพราะเงินเดือนครูไม่พอใช้จ่าย จึงต้องตกเป็นหนี้
เป็นสินอยู่ตลอดทั้งปี สองพันสี่คงเป็นเงินเดือนครูในสมัยอดีต ซึ่งปัจจุบันได้ปรับเพิ่มขึ้นหากแต่ค่า
ครองชีพในปัจจุบันก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน

บางเพลงกล่าวถึงภาวะหนี้สินอันเกิดจากเรื่องการพนัน ดังตัวอย่าง

จ้วงชนคนสู้ จ้วงอยู่คนเชียร์ มีได้มีเสียเป็นธรรมดา

...

พนันขันเขียนจ้านองที่นา

จ้านาที่ดินเงินทองทรัพย์สินเพชรนิลจินดา

(จ้วงชน)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาวะแห่งการเกิดหนี้สิน จากการเล่นการพนัน จ้วงชน ซึ่งเป็นที่นิยมมากในภาคใต้

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏสภาพการเป็นหนี้จากปัญหารายรับไม่พอรายจ่าย ของครุกับเป็นหนี้เนื่องจากการพนันขั้นต่อคือจ้วงชน

๒.๒.๓ ปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน แรงงานนับได้ว่า เป็นปัจจัยการผลิตทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ดังที่ วิภาวี พิจิตบันดาล กล่าวไว้ว่า “แรงงานในความหมายทางเศรษฐกิจ หมายถึงผู้ที่ทำงานก่อให้เกิดประโยชน์ด้วยแรงกายหรือความคิด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ทุกคน เป็นเจ้าของแรงงาน”^๑ ปัญหาเกี่ยวกับแรงงานในทางเศรษฐกิจ มีดังต่อไปนี้

๒.๒.๓.๑ ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยการจ้างงานหนักแต่ค่าตอบแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานเด็กและสตรี เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงาน มีจำนวน ๓ เพลง เช่น เพลงกทม. เพลงเทพี และเพลงหนึ่งฤทัย (ไบสุนฟู) เป็นต้น ดังตัวอย่าง

กำไรได้ บิให้ขาดทุน

หายแซบหายสอยดอกสร้อยพิกุล

ส่งเจ้าไปหมอนเรียกทุนคืนมา

(เทพี)

^๑ วิภาวี พิจิตบันดาล. “ระบบเศรษฐกิจ ๒, ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ ๘ - ๑๕. ๒๕๓๘. หน้า ๑๐๔.

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงปัญหา การเอาัดเอาเปรียบ มีการกดขี่ทางเพศ กับสตรี ด้วยการบังคับให้ไปขายตัว เพื่อให้ได้ทุนที่สนับสนุนคืนมา

เพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) สะท้อนปัญหาการถูกเอาัดเอาเปรียบจากพวกแมงดา ในต่างประเทศ ดังตัวอย่าง

หนึ่งเคยหนึ่งฤทัยในมียากูซ่า

เธอคือสินค้ำราคาถูถูก

ขูดรีดเอางงวยชีวิตเธอจึง

(หนึ่งฤทัย(ใบซุนฟู))

จากเนื้อเพลงสะท้อนถึงปัญหาการถูกเอาัดเอาเปรียบจากพวกแมงดา ในต่างประเทศอันเป็นการกดขี่ทางเพศ สตรีจากบ้านจากเมืองมาขายเรือนร่างในราคาถูก แล้วยังถูกเอาัดเอาเปรียบอีก

จากตัวอย่างเพลงที่ยกตัวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปราบกฏ ปัญหาการถูกเอาัดเอาเปรียบทางแรงงาน โดยเฉพาะสตรีที่มีอาชีพโสเภณี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๒.๒.๓.๒ ปัญหาการว่างงาน ในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ผู้ประกอบการหลายรายได้ลดจำนวนลูกจ้างลง บางรายเลิกกิจการไปทำให้แรงงานจำนวนหนึ่งต้องประสบภาวะการว่างงาน เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปราบกฏปัญหาการว่างงานมี ๑ เพลง ดังตัวอย่าง

ตงงานตงงานตงงาน

วอนรัฐบาลของประชาชน

มองเห็นปัญหาคนจน

ไม่ใช่เล่นกลอยู่ในสภา

(ตงงาน)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นภาพของการว่างงาน เนื่องจากเจ้าของกิจการปลดออก ต้องกลายเป็นคนว่างงาน อันเป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นกับผู้ใช้แรงงานในสังคม

จากเนื้อหาของเพลงข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปราบกฏภาวะของการตักงานอันเป็นปัญหาการว่างงานในสังคมไทยอีกปัญหาหนึ่ง

๒.๒.๓.๓ ปัญหาการอพยพแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม แรงงานจากเกษตรกรรมที่อพยพเข้ามาทำงานในแหล่งอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ขาดประสบการณ์จึงได้รับค่าแรงถูก ปราบกฏการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งในภาคเกษตรกรรมกล่าวคือต้องขาดประชากรวัยทำงาน ทำให้ผลผลิตภาคเกษตรบางชนิดชะงักงันและส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม กล่าวคือเมื่อแรงงานมีมากขึ้น ค่าแรงจึงถูกลง และเกิดปัญหาการว่างงานตามมา เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงปัญหาการอพยพแรงงานมีจำนวน ๔ เพลง เช่น เพลงพื้นบ้าน ๒ เพลงลำพู และเพลงมารีโกะ ดังตัวอย่าง

ข้าคิดถึงอีสาวมาลี เอ็งบอกข้าที่เอ็งอยู่ยังไ

...

มองเห็นถนนที่เอ็งจากไปต้นอ้อยแกว่งใบ

เอนไหวตามลมชานาล้มแล้วล้มทั้งสังคม

เปลี่ยนแล้วเป็นทุนนิยม

(มารีโกะ)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงแรงงานสาวจากภาคเกษตรกรรมออกไปจากท้องถิ่นสู่ภาคอุตสาหกรรม

เพลงลำพู ก็สะท้อนภาพเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

จากชายเลนมาเป็นสาวอยู่โรงงาน

จาเหอลำพูทั้งรู้ว่าไม่หลบบ้าน

คิดถึงน้องจ้าน นั่งคอยด้วยใจหวังหวาย

นาข้าวขาดยุ้ง นางั่งจะพังเหม็ดแล้ว

(ลำพู)

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้ปรากฏภาพสะท้อนของปัญหาการอพยพแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ภาคเกษตรกรรมค่อย ๆ ล่มสลายไป

จากการศึกษาภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏภาพสะท้อนในประเด็นต่อไปนี้

๑. การประกอบอาชีพ ซึ่งปรากฏอาชีพใน ๓ ประเภท อันประกอบด้วยอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่การทำนา ปลูกข้าว การทำสวนยางพารา และสวนผสมผสานอันได้แก่ มะพร้าว มะละกอสะตอก กัญชง ไข่ สะเดา และลองกอง การประมงมีทั้งการเลี้ยงสัตว์น้ำในธรรมชาติ โดยใช้เรือประมงพื้นบ้านและการเลี้ยงสัตว์น้ำเลี้ยงกึ่งกุลาดำ อาชีพการให้บริการสังคม ได้แก่นำสินค้ามาขายในกรุงเทพฯ ฯ และค้าขายในรูปแบบศูนย์การค้า อาชีพรับจ้าง ทำงานในโรงงาน และขายแรงงานเป็นกรรมกร อาชีพรับราชการ มีอาชีพตำรวจและครู ใช้คำกว้าง ๆ ว่าเจ้าคนนายคน อาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและบันเทิง ได้แก่นักร้องนักดนตรี และศิลปินพื้นบ้าน ได้แก่หนังตะลุง โนรา และร้องเง็ง อาชีพธุรกิจ สถานบริการ และแหล่งบันเทิงเรีงมย์ต่าง ๆ ได้แก่พนักงานเสิร์ฟ ไส้เกณี

๒. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งปรากฏปัญหา ๔ ประเภท อันประกอบด้วย ปัญหาในการประกอบอาชีพได้แก่ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการถูกนายทุนเอาเปรียบราคาสินค้าตกต่ำ และสัตว์น้ำในทะเลไม่มีเพียงพอ ปัญหาการประกอบอาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและการบันเทิง ได้แก่ปัญหาจากสังขาร และปัญหาการรับวัฒนธรรมตะวันตก ปัญหาความยากจน ปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่าย เนื่องจากการสร้างหนี้สินจากของใช้ฟุ่มเฟือย ปัญหาหนี้สินเนื่องจากรายรับไม่พอรายจ่ายของครู และหนี้จากการพนันวัวชน ปัญหาจากการถูกเอาเปรียบ ปรากฏการถูกเอาเปรียบด้านแรงงานโดยเฉพาะสตรี ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ปัญหาการว่างงาน ปรากฏปัญหาการตกงานโดยเจ้าของกิจการปลดออก ปัญหาการอพยพแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ภาคเกษตรกรรมล่มสลาย

๓. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

สังคมจำเป็นต้องมีแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในรูปแบบต่างๆ เอาไว้เพื่อตอบสนองความต้องการในเรื่องความปลอดภัย ความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้าของสังคม แนวคิด รูปแบบ และวิธีการ การกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นเรื่องราวของการเมืองการปกครอง ดังที่ ชรินทร์ สันประเสริฐ กล่าวถึงการเมืองการปกครองไว้ว่า “การเมืองเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาอำนาจ การปกครองเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายในการใช้อำนาจ”^๑ ดังนั้นคนเราต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองตลอด ตราบใดที่เรายังรวมตัวกันเป็นสังคม

เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ทำหน้าที่สะท้อนภาพการเมืองการปกครองของไทยไว้ด้านการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย หากแต่ในยุคหนึ่งของการเมืองไทย ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ทางการเมือง เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เกิดมีนักศึกษาประชาชนหัวก้าวหน้าส่วนหนึ่ง ได้เลือกมีสภรตธาในนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งได้ทำการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมและฟาสซิสต์ จนเป็นผลสำเร็จ ได้รับชัยชนะภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตง กับการใช้ยุทธการป่าล้อมเมือง เป็นสงครามจรรยาที่นำโดยเผด็จศึก เป็นผู้บัญชาการ โดยมูลเหตุสำคัญที่จีนต้องใช้สงครามจรรยาที่นั่น เอ็ดการ์ สโนว์^๒ ได้เรียบเรียงไว้จากคำสัมภาษณ์ เผด็จศึก ผู้บัญชาการสงครามจรรยา สรุปได้ว่า มูลเหตุที่ต้องใช้สงครามจรรยาที่เพราะเศรษฐกิจล้มละลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล้มละลายในชนบท จักรวรรดินิยม ศักดินานิยม สงครามระหว่างชนชั้น ร่วมกันทำลายรากฐานทางเศรษฐกิจของชนบท หากไม่ทำลายศัตรูเหล่านี้ให้สิ้นซาก เศรษฐกิจของชนบทก็ไม่อาจฟื้นฟูกขึ้นมาได้ ภาชีอากรอันหนักหน่วงบวกกับการรุกรานของญี่ปุ่น ทั้งทางการทหารและเศรษฐกิจภายใต้การช่วยเหลือของพวกเจ้าของที่ดิน ยิ่งทำให้การล้มละลายของชาวนาเร็วยิ่งขึ้น การว่างงานในชนบทเพิ่มมากขึ้น ชนชั้นยากจนพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า ดังนั้นเมื่อการใช้สงครามแบบจรรยาในจีนประสบความสำเร็จ ทำให้นักศึกษาประชาชนหัวก้าวหน้าของไทยส่วนหนึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบประชาธิปไตย มาเป็นการปกครองในระบบสังคมนิยมแบบพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่อจะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชาชนบทไทย และต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมศักดินานิยม จึงผันตัวเองเข้าป่าเพื่อใช้สงครามจรรยา เช่นเดียวกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยเฉพาะภายหลังจากเหตุการณ์ล้อมปราบนักศึกษาที่

^๑ ชรินทร์ สันประเสริฐ. “ระบบการเมืองการปกครอง ๑,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑-๗. ๒๕๓๙. หน้า ๑๕๘.

^๒ เอ็ดการ์ สโนว์. “ดาวแดงเหนือแผ่นดินจีน”. ๒๕๔๑. หน้า ๔๑๔-๔๑๕.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ปีพ.ศ.๒๕๑๙ อันเป็นเหตุให้นักศึกษาประชาชน ส่วนหนึ่งต่างมุ่งหน้าสู่พื้นที่ป่าเขา เพื่อเข้าร่วมรบกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แสง ธรรมดา ก็เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงมีเพลงซึ่งปรากฏภาพสะท้อนทางด้านการเมืองการปกครอง โดย ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๓.๑ การเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย

๓.๒ สงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

๓.๑ การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองที่มีรูปแบบและความเป็นมา ดังที่ ลิขิต ธีรเวคิน^๑ กล่าวไว้ ซึ่งสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยกำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษ และต่อมาแผ่ขยายไปยังสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นๆ การปกครองระบบประชาธิปไตยมี ๒ ระบบ คือ ระบบรัฐสภาแบบอังกฤษ และระบบประธานาธิบดีแบบอเมริกา สำหรับประเทศไทยยึดแบบรัฐสภาในการปกครองมาตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี ๒๔๗๕ เพลงที่สะท้อนภาพการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหลายลักษณะ ซึ่งจะแจกแจงรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๓.๑.๑ **รัฐบาล** เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ขอบเขตอำนาจกว้างขวาง สามารถส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกระดับ เพลงที่สะท้อนภาพเกี่ยวกับรัฐบาลมีหลายแง่มุมดังต่อไปนี้

๓.๑.๑.๑ **บทบาทและหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี** ในฐานะหัวหน้ารัฐบาล มีบทบาทหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดหลายประการ เช่น การกำหนดนโยบาย การแต่งตั้งข้าราชการระดับสูง เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏถึงบทบาทและหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี มีจำนวน ๑ เพลง ดังตัวอย่างบางตอน

ลูกชาวบ้านฝันถึงได้เป็นนายก
สัญญาจะไม่ชี้ทัก เป็นนายกยึดมั่นหลักการ

...

เป็นนายกชอบคบกับคนรวยๆ อุ่มชูไฮโซ
สวยๆ เป็นคนรวยแล้วช่วยได้ เหม็ด
เรื่องชาวบ้านนำรำคาญ แผลงกันไม่เสร็จ
เรื่องมีอบแล้วยิ่งชอกแซก ไม่ถูกสเป็คของนายกเค็ด

(นายกเค็ด)

^๑ ลิขิต ธีรเวคิน. การเมืองการปกครองไทย. ๒๕๓๙. หน้า ๑๕๕-๑๕๖

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงวิธีการทำงานของนายกรัฐมนตรี ว่าไม่ชอบเรื่องมือบ หรือกลุ่มผู้ประท้วงจะทำงานตามหลักการที่ตนยึดมั่นหรือได้วางไว้

๓.๑.๑.๒ บทบาทและหน้าที่ของรัฐบาล รัฐบาลมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ดังที่ จุมพล หนีมพานิช^๑ กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลมี ๒ ประเภท คือ หน้าที่ทั่วไป ได้แก่ การกำหนดนโยบายและบริหารตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อสภาผู้แทน เป็นต้น อำนาจหน้าที่ประเภทที่ ๒ คือ อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น เป็นผู้สนองพระบรมราชโองการเกี่ยวกับกฎหมาย เป็นประธานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐบาล มี ๑ เพลง ดังตัวอย่างบางตอน

ตงงาน ตงงาน ตงงาน

วอนรัฐบาลของประชาชน

มองเห็นปัญหาคนจน

ไม่ใช่เล่นกลอยู่ในสภา

(ตงงาน)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐบาลว่า ต้องช่วยแก้ปัญหาการว่างงานให้กับผู้คน ไม่ใช่ดีแต่พูดอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร

๓.๑.๒ ทศนคติของคนไทยต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง หมายถึงแนวความคิดของประชาชนที่มีต่อคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี นักการเมือง และข้าราชการ ซึ่งในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปรากฏทศนคติของคนไทยต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง มีจำนวน ๑๐ เพลง เช่น เพลงไม่รบนายไม่หายจน เพลงเสื่อกระดาศ เพลงความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหน และเพลงถอนทุน ดังตัวอย่าง

ชีเบนชีตรอง ร้องเพลงชาวนา

ไหว้วานตาสาช่วยมาลงคะแนน

เลือกผมเถอะครับเลือกเป็นผู้แทน

^๑ จุมพล หนีมพานิช. “ระบบการเมืองการปกครอง ๒,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคมหน่วยที่ ๑-๗. ๒๕๓๙. หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

เข้าไปนั่งแทนแอนอยู่ในสภา

...

สมตั้งใจกลายเป็นผู้แทน

ยกมือชูแขนเป็นผู้แทนของใคร

กลายเป็นผู้แทนไม่ทันเท่าไร

ร่ำรวยกันใหญ่แปลกใจเสียจริง

(ถอนทุน)

จากเนื้อหาของเพลง ได้สะท้อนทัศนคติต่อนักการเมืองอันเป็นทัศนคติที่ไม่ดี เป็นผู้แทน
ได้ไม่นานก็มีเงินทองร่ำรวยมากมาย

บางเพลงสะท้อนถึงการทำงานของข้าราชการบางคนไปในทางไม่ดี ดังตัวอย่าง

พวกเจ้านายมันพวกใครกัน

ดูชินมันฆ่าคนจน

โกงกินกันอย่างมากล้น

(ความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหน)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงทัศนคติต่อข้าราชการบางคนว่า มีการเช่นฆ่าประชาชน
และมีการคอร์รัปชันกันในวงราชการ

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมา สรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ได้สะท้อนถึงทัศนคติ
ของประชาชนที่มีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ทั้งผู้แทนราษฎรและข้าราชการโดย
มีทัศนคติที่ไม่ดี คือชอบโกงกิน มีการคอร์รัปชันในวงราชการ

๓.๒ สงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

คอมมิวนิสต์ คือลัทธิเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ซึ่งพจนานุกรมฉบับราช
บัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า คอมมิวนิสต์ น. ลัทธิเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมที่ยึดหลักว่า
การรวมกันของบรรดาทรัพย์สินทั้งหลายเป็นของกลางร่วมกันทั้งหมด เอกชนจะถือกรรมสิทธิ์ใน
อสังหาริมทรัพย์มิได้, ผู้ที่นิยมในลัทธินั้น.ว.เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ (อ. Communism,
Communist) °

° ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. ๒๕๓๙.

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ถือกำเนิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในอันจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบประชาธิปไตย เป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ด้วยวิธีการสงครามจรยุทธ์ของเหมาเจ๋อตง ที่เคยใช้ได้ผลในประเทศจีน ดังนั้นจึงมีเข้าป่าเพื่อศึกษาถึงลัทธิและหน้การปราบปรามของฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยใช้ยุทธการป่าล้อมเมืองปลูกระดุมมวลง ซึ่ง เป็นชาวบ้านในละแวกพื้นที่ที่ใช้เป็นฐานที่มั่น ซึ่งมีอยู่ตามป่าเขากระจัดกระจายอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย แต่กระทำการไม่สำเร็จ อันเนื่องมาจากการทำงานล้มเหลวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเอง ประกอบกับแนวนโยบายที่ดีของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาซึ่งตรงกับรัฐบาลที่มีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงทำให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลายไปในที่สุด บทเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้สะท้อนภาพสงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยไว้ มีจำนวน ๑๗ เพลง เช่น เพลงเสรีภาพ เพลงเสือกระดาษ เพลงภูบรทัดปฏิวัติ และเพลงคนกับตะเกียง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ธงแห่งพรรคสะบัดพริ้ว

เหนือทิวเขาบรรทัด

เรานักรบปฏิวัติยืนตระหง่าน

ยืนหยัดสู้ทำสงครามอันยาวนาน

...

ไม่กลัวเกรงความตายรุดหน้าไป

ตามพรรคนำ

(ภูบรทัดปฏิวัติ)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงการลุกขึ้นจับปืนขึ้นสู้ เป็นนักรบเพื่อปฏิวัติการเมืองการปกครองในเขตป่าเขาเทือกเขาบรรทัด ซึ่งมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกัน ๓ จังหวัดหลัก คือ พัทลุง ตรัง สตูล และบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

บางเพลงสะท้อนถึงการปลูกระดุมมวลงตามแนวพื้นที่ โดยนำสภาพปัญหาในการดำรงชีพมาเป็นตัวชี้นำประชาชน ดังเพลง

ไฉ่ว่าราคาขายงพาวามันต่ำเหลือทน

สังคมกินคนสูบเสี้ยจนต้องล้มละลาย

ดาวแดงสาดแสงแจ้เงำไปสู่นหนทาง

ปลุกชาวสวนยางพาไปล้างโลกทุนนิยม

(คนกับตะเกียง)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงการปลุกกระดมมวลชนตามแนวพื้นที่ด้วยการชี้ให้เห็นถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคมโลกทุนนิยม โดยมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งใช้สัญลักษณ์ดาวแดงเช่นเดียวกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นตัวชี้ทาง

บางเพลงสะท้อนถึงเหล่านักรบที่ต้องสูญเสียชีวิตจากการสู้รบกับกองกำลังของรัฐบาล ดังตัวอย่าง

เสี้ยปืนลั่นบั้งสะท้านดั่งท้าวแนวป่า

ประชาสูญเสียคนกล้าเลือดทาปฐพี

ไฉ่นักรบภูบรทัดของไทยเรานี้

อุทิศร่างกายยอมพลีเพื่อเสรีของมาตุภูมิ

(บุรุษเหล็กเพชร)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงเหล่านักรบในป่าเขาแห่งภูบรทัด ที่ต้องเสียชีวิตจากการปะทะกันกับกองกำลังของทางราชการด้วยการยอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิต

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏภาพสะท้อนการทำสงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นการจับป็นขึ้นลู่กับอำนาจรัฐกับกองกำลังของทางราชการ ด้วยการยอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิตและชี้นำประชาชนให้เห็นถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากโลกทุนนิยม โดยมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นตัวชี้ทาง

จากการศึกษาภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครองที่ปรากฏภาพสะท้อน ในประเด็นต่อไปนี

๑. การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสะท้อนภาพของรัฐบาลในประเด็นของบทบาทและหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี ว่าไม่ชอบมีอบหรือกลุ่มผู้ประท้วงซึ่งจะทำงานตามหลักการ

ที่ตนยึดมั่นหรือได้วางไว้ บทบาทและหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้คน เกี่ยวกับปัญหาการว่างงานทั้งยังสะท้อนภาพของทัศนคติของคนไทยต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ซึ่งในส่วนทัศนคติต่อนักการเมืองมักถูกมองว่าไม่ซื่อสัตย์ ไม่จริงใจต่อประชาชน และในส่วนของข้าราชการถูกมองว่ามีการโกงกิน มีการคอร์รัปชันในวงราชการ

๒. สงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้สะท้อนภาพสงครามจรยุทธ์ในเขตเทือกเขาบรรทัด ซึ่งอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกัน ๓ จังหวัดหลักคือ พัทลุง ตรัง สตูล และบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยชี้้นำให้ประชาชนลุกขึ้นจับปืนเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐ อันจะแก้ไขปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากโลกทุนนิยม โดยมีดาวแดงเป็นสัญลักษณ์ของพรรค อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการเสียสละชีวิต และเลือดเนื้อของเหล่านักรบเมื่อยามต้องปะทะกับกองกำลังของทางราชการ

๔. ภาพสะท้อนด้านภาษา

ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อสารกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์เรียนรู้ สร้างสรรค์ และสืบทอดวัฒนธรรมได้โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ ภาษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มี ๒ ลักษณะใหญ่ๆ ดังที่ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์^๑ ได้เสนอไว้สรุปได้ว่าภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ วัจนภาษา หมายถึงภาษาพูดและภาษาเขียน กับอวัจนภาษา หมายถึง ภาษาท่าทางต่างๆ

ภาษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ ในภาษาจะประกอบไปด้วยคำ หน่วยคำและโครงสร้างทางไวยากรณ์ต่างๆ อันเป็นเรื่องของความเป็นศาสตร์ที่สามารถศึกษาและพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ ส่วนภาษาเป็นเรื่องของศิลป์นั้น เนื่องจากสามารถนำภาษาไปใช้ในฐานะสื่อที่ทำให้เกิดความงดงามและอารมณ์สะเทือนใจ เพลงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ด้านภาษาของเพลงร้อง (Vocal Music) เป็นบทเพลงที่ประกอบขึ้นด้วยทำนองและคำร้อง คำร้องนั้นเป็นศิลปะการประพันธ์ที่ใช้ภาษาเป็นองค์ประกอบหลัก กล่าวได้ว่าเพลงทุกเพลงมีภาพสะท้อนด้านภาษาปรากฏอยู่ และเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ก็อยู่บนพื้นฐานเดียวกันนี้ในการศึกษาภาพสะท้อนด้านภาษาที่ปรากฏในเพลงครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะศิลปะทรงภาษาบางแง่มุมคือ

๔.๑ ศิลปะในการใช้คำ

๔.๒ ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพ

๔.๓ ศิลปะการใช้ภาพพจน์

^๑ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. ภาษากับวัฒนธรรม. ๒๕๓๕. หน้า ๑.

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

๔.๑ ศิลปะการใช้ถ้อยคำ เป็นภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์เพลงที่สามารถเลือกสรรคำนำเสนอให้ผู้รับฟังเข้าใจถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของบทเพลงนั้นๆ ศิลปะการใช้ถ้อยคำที่ปรากฏ ในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดานั้นมีหลายลักษณะดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑.๑ การใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ตรงใจผู้ฟัง เช่น รักก็ใช้คำว่ารัก สามีกก็ใช้คำว่าผัว หรือ โรงภาพยนตร์ ใช้คำว่า โรงหนัง เป็นต้น การใช้คำลักษณะนี้มีปรากฏอยู่ในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา อยู่จำนวน 72 เพลง เช่น เพลงนายหัวครก เพลงอ้ออ้ออ้อรัก เพลงถึงแดง และเพลงเด็กเลง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

บึง ๆ โวยวายเสียงเจ้านายรบกวน
 คำมีดลมหวนเสียงมันชวนครางครัน
 กระโดดลงใต้ถุนหลบกระสุนนายกลิ้นความตายไซโยมา

...

บ้างเมียก็เสียผัวถูกตัดหัวเสียบประจาน

(ถึงแดง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของผู้ประพันธ์เพลงอย่างตรงไปตรงมา เพื่อเสนอความเป็นสามัญชนระดับชาวบ้านธรรมดา ๆ โดยใช้คำว่า “ผัวเมีย” แทนคู่สามีภรรยา ใช้คำว่า “เจ้านาย” แทนตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รัฐรวมถึงการใช้คำว่า “บึง ๆ” หมายถึงเสียงปืนซึ่งเป็นคำที่นำมาเสนอให้ผู้ฟังเข้าใจได้ทันทีโดยไม่ต้องตีความ

หรือคำว่า “โรงภาพยนตร์” ใช้คำว่า “โรงหนัง” ดังเพลง

ผมเป็นเด็กเลงชอบเดินโครงเครื่องอยู่หน้าโรงหนัง
 สาว ๆ เดี่ยวนี้ดูสวยจังสวยเหมือนฝรั่งขาวเหมือนญี่ปุ่น

(เด็กเลง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนถึงการใช้ง่าย ๆ ฟังแล้วไม่ต้องแปล หรือตีความหมาย คือตัวเขาเป็นเด็กวัยรุ่นที่ชอบเฝ้าอยู่ตามหน้าโรงภาพยนตร์ ทั้งนี้โรงภาพยนตร์น่าจะเป็นแหล่งรวมวัยรุ่นทั้งชายหญิง นั่นหมายถึงแฟชั่นต่าง ๆ ตามแบบชาติตะวันตก และชาติญี่ปุ่นซึ่งสามารถพบเห็นอยู่อย่างมากมาย

หรือการใช้คำว่า “กุ” แทนสรรพนามที่ใช้เรียกตัวเองแทนคำว่า “กระผม ดิฉัน” ดังตัวอย่าง
เพลง

กุคือซาไกกินอยู่ง่าย ๆ นอนใต้ต้นไม้
ปาเต๊ะที่พันกายขอให้เป็นลายแดงแดง
(ซาไก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนถึงการใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมาคือผมเป็นคนป่าที่มี
ชีวิตง่าย ๆ ไม่มีบ้าน อาศัยร่มไม้เป็นที่หลบนอนโดยมีผ้าปาเต๊ะสีแดง ๆ เพียงผืนเดียวห่อหุ้ม
ร่างกายไว้

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปรากฏการใช้
คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมาในการนำเสนอความเป็นสามัญชนเป็นชาวบ้านธรรมดา ๆ โดยการใช้คำ
เหล่านี้ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายตรงใจผู้ฟังไม่ต้องตีความหมายก็สามารถเข้าถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่
ตามที่แสง ธรรมดา เจตนาจะถ่ายทอด

๔.๑.๒ การคำสองแง่สองง่าม หมายถึงใช้คำเป็นนัยสามารถตีความได้ สองทาง
หรือหลายทาง เป็นศิลปะการใช้ภาษาที่แยบยลเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้
คำสองแง่สองง่ามมีลักษณะ การใช้ความหมายของคำเป็นตัวนำเสนอหมายถึงเมื่ออ่านและแปล
ความหมายแล้วจึงจะพบความหมายในนัยที่สองมีจำนวน ๔ เพลง เช่น เพลงมารีโกะ เพลง
ชายเรือ และเพลงนายหัวครก เป็นต้น ดังตัวอย่าง

คราบน้ำมันลอยเต็มทะเล ไข่โข่งไข่ไข่ยังลอยน้ำตาย
อึหอยที่ไหนจะมาวางไข่ใหลำ ที่ไหนจะได้แต่งงาน
(ชายเรือ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีศิลปะการใช้คำสองแง่สองง่าม คำคืออึหอย ซึ่งแง่ที่หนึ่ง
คือเป็นเรื่องของสัตว์น้ำที่เป็นอาหารของมนุษย์ และแง่ที่สองมีความหมายโดยนัยที่แสง ธรรมดา
แฝงไว้ให้คิดคือ ให้อหอยแทนอวัยวะเพศของคนหรือสัตว์เพศเมีย ถ้าแปลความหมายโดยนัยที่หนึ่ง
เป็นเรื่องของสัตว์น้ำธรรมดาทั่วไป หากแต่แปลเป็นความหมายนัยที่สอง ก็หมายถึงอวัยวะเพศ
ผู้หญิง เป็นต้น

บางเพลงมีการใช้ศิลปะการใช้คำ เช่นเดียวกับประโยคข้างต้นดังเพลง

นายหัวครกนายท้ายเรือหัวครก

คนบ้านนอกไม่ใช่บางกอกเมืองหลวง

นายหัวครกเขาว่าแหล่งทองแดง

แหล่งไม่เก้งไม่ใช่ภาษาตายาย

(นายหัวครก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีศิลปะการใช้คำสองความหมาย คือ คำว่า “ หัวครก ” ซึ่ง นิยม ศรีสุข^๑ ได้ให้ความหมายของคำ “หัวครก” สรุปได้ว่า หมายถึง ผลของมะม่วงหิมพานต์ และอีกความหมายหนึ่งหมายถึงอวัยวะเพศชาย

บางเพลงมีการใช้ศิลปะการใช้คำสองแง่สองงามเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศ แอบแฝงอยู่ดังเพลง

เห็นแล้วใจซึ้งถึงน้องบ้านลุ่มชายเลน

นั่นเรือเคยเขจากเลเมื่อวันเย็น ๆ

เขเรือมาเล่นหยอดหลุมหมากขุมกับน้อง

(ลำพู)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงศิลปะการใช้คำซึ่งมีความหมายสองนัย คือ นัยที่หนึ่งเป็นการเล่นหมากขุม ซึ่งเป็นการเล่นเพื่อฝึกความไว และทักษะการคิดโดยมีวางหมากขุม ทำเป็นรูปเรือมีหลุมสองฝั่งเท่า ๆ กันข้างละ ๗-๘ หลุม และมีหลุมใหญ่เป็นหลุมแม่สำหรับใส่ลูกหวาดหรือลูกแก้วเมื่อเดินผ่านหลุมใหญ่ต้องหยอดทุกครั้ง ใครหยอดหลุมใหญ่ได้มากกว่าจะเป็นผู้ชนะ ส่วนอีกนัยหนึ่ง หมายถึง กิจกรรมทางเพศของหนุ่มสาว

^๑ นิยม ศรีสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลโคกม่วง อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗.

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปราบฎการใช้ความหมายของคำนำเสนอให้เกิดความหมายสองแง่สองง่ามในเรื่องให้ความหมายนัยที่สองเป็นอวัยวะเพศและการปฏิบัติกิจกรรมทางเพศของชายหญิงแฝงอยู่

๔.๑.๓ การใช้คำฉวน คนไทยเป็นคนชอบสนุกมีอารมณ์ขันคำที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันก็นำมาฉวนกันเล่น ๆ เพื่อให้เกิดความบันเทิงใจในหมู่เพื่อนฝูง เช่น คุยเลย เคยลุย หานยู หุยาน ตกที่อิฐ ติดที่อก เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดาปราบฎการใช้คำฉวน ๓ เพลง เช่น เพลงยกให้ห้อง เพลงนายกเค็ด และเพลงแย้เหม็ด เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ลูกชาวบ้านถึงวันได้เป็นนายก
สร้างกันสวยแต่ภาพพจน์ดีทั้งหมดช่างประเสริฐศรี
เผด็จการยกกันขึ้นเป็นเพื่อนซี้
การสื่อในครอบครัวได้เท่านี้แหละนายกเค็ดนายกเค็ด
(นายกเค็ด)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการใช้คำฉวน คือคำว่า “นายกเค็ด” มาต่อว่าผู้นำตามแบบฉบับของคนชาวดำได้

บางเพลงก็มีศิลปะการใช้คำฉวนมาด่าทอ ดังตัวอย่าง

มันซัดในใจระหม้อโรงแก๊สขึ้นท่อนกก็ไม่ขัน
ปล้ำยอนปล้ำจุกไม่ลูกสักวันนงเขาไม่ขันพินนี้มันแย้เหม็ด
แย้เหม็ด แย้เหม็ด ท่อแก๊ส ปตท.
(แย้เหม็ด)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการใช้คำฉวน คือคำว่าแย้เหม็ดซึ่งเป็นคำด่าเมื่อฉวนคำกลับมาเป็นคำต่อว่าโครงการรัฐ

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดามีศิลปะการใช้คำฉวนปรากฏให้เห็นซึ่งคำดังกล่าวเป็นคำที่ชนชาวภาคใต้มักใช้เป็นคำพูดกันติดปากเพื่อให้เกิดความตลกขบขันในชีวิตประจำวันอยู่แล้วนั่นเอง

๔.๑.๔ การใช้คำภาษาถิ่น ภาษาถิ่น คือ สาขาย่อยของภาษาไทยใช้แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆในประเทศไทย การนำภาษาถิ่นมาใช้ในการประพันธ์เพลง ทำให้เพลงนั้นได้อารมณ์ร่วมกับผู้ฟังเฉพาะถิ่น และเป็นการนำเสนอความเป็นท้องถิ่นนั้นออกสู่ท้องถิ่นอื่น เพลงเพื่อชีวิตของแสลง ธรรมดา มีภาษาถิ่นปรากฏอยู่ ๔ ประเภทได้แก่

๔.๑.๔.๑ ภาษาถิ่นเหนือ ซึ่ง แสลง ธรรมดา ได้ประพันธ์และขับร้องไว้ในชุดเพลงเถื่อนโดยมีปรากฏภาษาถิ่นเหนืออยู่จำนวน ๑ เพลง ดังจะยกตัวอย่าง

แม่โถมสองคังงามแต่เถื่อเถื่อ

...

คารีลีมตัวม่วนแต่ดีใจกินกับได้นอนกับหลับ

พลาดท่าเสียฮู้ฮู้เขาไปได้

(เทพี)

จากเนื้อหาเพลงดังกล่าวมีศิลปะการใช้คำภาษาเหนือ ๕ คำ ได้แก่ งามแต่เถื่อเถื่อ ม่วนแต่กิน บ่ ฮู้ ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของ ยุพิน จันทรสิงห์^๑ ได้ให้ความหมายของคำเหล่านี้ว่า

งามแต่เถื่อเถื่อ	หมายถึง	งามจริง, สวยมาก
ม่วนแต่	หมายถึง	สนุกจริงๆ
กิน	หมายถึง	กิน
บ่	หมายถึง	ไม่
ฮู้	หมายถึง	รู้

๔.๑.๔.๒ ภาษาถิ่นใต้คือภาษาที่ใช้กันในภาคใต้ของไทยและบางรัฐในประเทศมาเลเซีย เพลงเพื่อชีวิตของ แสลง ธรรมดา ที่ปรากฏภาษาถิ่นใต้มีจำนวนถึง ๒๗ เพลง เช่น เพลงถึงแดง เพลงบ่าวผมยาว เพลงของกูทั้งเพ เพลงนายหัวครก และเพลงอ้อร้ออ้อรัก เป็นต้น ดังตัวอย่าง

หรอยขาดมันหรอยได้รวยเป็นร้อยร้อยล้าน

ฝืนเอาหวานหวานทั้งรถทั้งบ้านนั้นของกูทั้งเพ

^๑ ยุพิน จันทรสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๒๓/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

ทั้งดินทั้งเขาทั้งน้ำทั้งเกล้าว่าเอว้าเห่ของภูทั้งเพ

...

ผลงานเถเถของภูทั้งเพ

(ของภูทั้งเพ)

จากเนื้อหาเพลงดังกล่าวมีการใช้คำภาษาถิ่นใต้ ๗ คำ อันได้แก่ คำว่า หรอย ชาดมัน หรอย ทั้งเพ ดิน เขา เล และเถเถ ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของ จ้าย รัตนารมณ^๑ ได้ให้ความหมายของคำเหล่านี้โดยสรุปดังนี้

หรอย	หมายถึง	สะใจ ถึงใจ อร่อย
ชาดมันหรอย	หมายถึง	สะใจมาก ถึงใจมาก อร่อยมาก
ทั้งเพ	หมายถึง	ทั้งหมด ทั้งสิ้น
ดิน	หมายถึง	แผ่นดิน
เขา	หมายถึง	ภูเขา
เล	หมายถึง	ทะเล
เถเถ	หมายถึง	อุบาทว์ ไม่ดี

เพลงนายหัวครกเป็นเพลงที่พูดถึงคนภาคใต้ ในที่นี้หมายถึงผู้ชาย ที่มาอาศัยกรุงเทพฯ เป็นที่ประกอบอาชีพ บ้างมาเรียนหนังสือ บางคนได้เป็นถึงนายกรัฐมนตรี โดยในเพลงยังพูดถึงลักษณะนิสัยเด่น ๆ ของคนภาคใต้ ดังเพลง

นายหัวครกเข่าว่าแหล่งทองแดง
แหล่งไม่เก่งไม่ใช่ภาษาของตายาย
มาเรียนรามก็ได้เป็นบัณฑิตพูดอังกฤษเราก็พอแค้นได้

...

นายหัวครกเราก็เป็นคนกันเองไหมไ้เทิง
ไม่ใช่หนักเลงเมืองไ้อยู่ที่ไหนก็เป็นคนไทยทั้งเพ
ไม่เกรแต่อย่างกางกลางกับคนไ้

(นายหัวครก)

^๑ จ้าย รัตนารมณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๗ หมู่ที่ ๗ ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวปรากฏใช้ภาษาถิ่นใต้ ๑๐ คำ อันได้แก่ หัวครก แผลง ทองแดง ตายาย ราม แคน่ได้ โหม ใ้เทิง ทั้งเพ และกางกลาง ซึ่งจากคำให้สัมผัสภษณ์ของ จ้าย รัตนารมณั คนเดิมได้ให้ความหมายโดยสรุปของคำเหล่านี้ไว้ ดังนี้

หัวครก	หมายถึง	ผลมะม่วงหิมพานต์ , อวัยวะเพศชาย
แผลง	หมายถึง	พูด
ทองแดง	หมายถึง	สำเนียงพูดภาษากลางเพี้ยน
ตายาย	หมายถึง	โครตเหง่า
ราม	หมายถึง	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แคน่ได้	หมายถึง	ทำได้, กินได้, พอใช้ได้
โหม	หมายถึง	พวก
ใ้เทิง	หมายถึง	ตัวตลกหนังตลุง, ลักษณะบางประการของคนใต้ คือ ผิวคำ ผมหยิก พูดเสียงดัง พูดจาโผงผาง
ทั้งเพ	หมายถึง	ทั้งหมด
กางกลาง	หมายถึง	เกเร อันธพาล

เพลงอ้อร้ออ้อรักเป็นเพลงที่ใช้ภาษาถิ่นใต้มากเพลงหนึ่ง ดังตัวอย่าง

หยุดอ้อร้อให้พ่อไปขอ หยุดอ้อร้อให้แม่ไปแหล่ง
หยุดอ้อร้ออ้อรักแก้มแดงพี่จะแต่งจะไม่แหล่งซี้หก
เรียนไม่จบก็หลบมาเถิดอย่าเตลิดเปิดผ้าเปิดผอน
พียงรักรับนางขวัญอ่อนกลับนาครบ้านเกิดดีหว่า
(อ้อร้อ อ้อรัก)

จากเนื้อหาเพลงดังกล่าวปรากฏการใช้ภาษาถิ่นใต้ ๗ คำ อันได้แก่ อ้อร้อ ไปขอไปแหล่ง แผลง ซี้หก หลบมาเถิด และดีหว่า ซึ่งจากคำให้สัมผัสภษณ์ของ จ้าย รัตนารมณัคนเดิมได้ให้ความหมายโดยสรุปของคำเหล่านี้ไว้ ดังนี้

อ้อร้อ	หมายถึง	ชอบสนุกสนานไปในทางไม่ดีงาม
ไปขอ	หมายถึง	ไปสู้ขอแต่งงาน
ไปแหล่ง	หมายถึง	ไปตกลงเจรจาก่อนทำการสู้ขอ
แผลง	หมายถึง	พูด

ชี้หก	หมายถึง	โกหก
หลบมาเถิด	หมายถึง	กลับมามีเถิด
ดีหว่า	หมายถึง	ดีกว่า

จากตัวอย่างเพลงที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีศิลปะการใช้ภาษาถิ่นได้ผสมผสานอยู่ในผลงานเพลงซึ่งจะพบได้ในหลายเพลงตามแต่ความเหมาะสมของตัวของเพลงนั้น ๆ

๔.๑.๕ การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ หมายถึง การนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนใด ๆ ทั้งสิ้นเพียงนำมาเขียนด้วยภาษาไทยเท่านั้น จากการศึกษาพบว่าในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศหลายลักษณะดังต่อไปนี้

๔.๑.๕.๑ คำทับศัพท์ภาษาตะวันตก หมายถึง คำภาษาทางยุโรปและอเมริกา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี รัสเซีย และอเมริกา บางคำไทยยังไม่ได้บัญญัติคำใหม่มาใช้ แต่บางคำบัญญัติแล้วไม่เป็นที่นิยมจึงใช้คำทับศัพท์แทน เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีคำทับศัพท์ภาษาตะวันตกจำนวน ๑๙ เพลง เช่น เพลงบ่าวผมยาว เพลงกะโหลกกะลา และเพลงเจแปน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ตีตะโพนทอมบ้าดีดกีตาร์หรือว่าดีดพิณ
 เดี่ยวซอหรือไวโอลินตีซิมหรือดีดเปียโน
 เป่าขลุ่ยน้องว่าไม่ให้ชอบนิโกรเป่าแซกโซโฟน
 (กะโหลกกะลา)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก ๖ คำ มีทั้งสามานยนามและคำวิสามานยนามซึ่งจะแจกแจงให้เห็นดังนี้

คำภาษาตะวันตกที่เป็นสามานยนาม คือ คำนามที่ใช้เรียกชื่อคน สัตว์ สิ่งของ ได้แก่ คำว่า นิโกร หมายถึง คำ Negroid ในภาษาอังกฤษตรงกับคำศัพท์บัญญัติคำว่าชนชาติผิวดำ ผมหยิก ปากหนา ในภาษาไทย

คำภาษาตะวันตกที่เป็นคำวิสามานยนาม คือ คำนามที่ใช้เป็นชื่อเฉพาะตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่เพื่อให้รู้แน่ชัดว่าเป็นใครหรืออะไรได้แก่คำ

ทอมบ้า หมายถึง คำ Tomba กลอง ๒ ใบ เป็นเครื่องดนตรีใช้สำหรับตี

กีตาร์ หมายถึง คำ Guitar ในภาษาอังกฤษเป็นเครื่องดนตรีมี ๖ สายใช้ สำหรับดีด
ไวโอลิน หมายถึง คำ Violin ในภาษาอังกฤษเป็นเครื่องดนตรีมี ๔ สาย ใช้สำหรับสี
เปียโน หมายถึง คำ Piano ในภาษาอังกฤษเป็นเครื่องดนตรีมีลิ้นนิ้วใช้สำหรับดีด
แซกโซโฟน หมายถึง คำ Saxophone ในภาษาอังกฤษเป็นเครื่องดนตรีใช้สำหรับเป่า

บางเพลงใช้คำศัพท์เป็นประโยคสมบูรณดังเพลง

เธอว่าฉันบ้าฉันว่าเธอบ๊องส์เราสองร่วมกันเล่นดนตรี

Good Vibration From Thailand Song

For You Sing-Sing a Song

ขับขานเพลงสันติภาพ

(เจแปน เจแปน)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีการใช้ประโยคภาษาอังกฤษมาใส่ในเนื้อเพลงซึ่งประโยคดังกล่าวแปลเป็นไทยว่า คือเพลงสร้างสรรค์สิ่งดีจากประเทศไทยเพื่อคุณ

จากบทเพลงที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปราบกฏการ
ใช้คำทับศัพท์ภาษาตะวันตกทั้งรูปของการใช้คำสมายนาม คำวิสามานยนามและรูปประโยค
ภาษาอังกฤษที่สมบูรณ

๔.๑.๕.๒ คำทับศัพท์ภาษาตะวันออก หมายถึง คำภาษาทางซีกโลกตะวันออกอันได้แก่
จีน ญี่ปุ่น เกาหลี อาหรับ และมลายู เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดามีคำทับศัพท์ภาษาตะวันออก
จำนวน ๘ เพลง เช่น เพลงอะริกะโตะ เพลงไทยนิปปอน และเพลงปอนนะ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

กลับถึงบ้านฟังเทปโซนี่เปิดทีวีหือชันโย

หมუნหาช่องกาไม่ เคนได้ เห็นวากุโม่ชณาเต็มจอ

เปิดซาร์ปตู้เย็นเครื่องใหม่ของใช้เมดอินเจแปน

ซาญูริเป็นชื่อของแฟนช่างสุดแสนเพลินเพลงญี่ปุ่น

(ไทยนิปปอน)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีการใช้คำภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นคำวิสามานยนามคือคำนามที่ใช้เป็นชื่อเฉพาะตั้งขึ้นสำหรับเรียก คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ได้แก่คำ

โซนี่ หมายถึง เครื่องใช้ไฟฟ้ายี่ห้อ Sony ผลิตในประเทศญี่ปุ่น

ซันโย หมายถึง เครื่องใช้ไฟฟ้ายี่ห้อ Sunyo ผลิตในประเทศญี่ปุ่น

กาโมะ หมายถึง ภาพยนตร์การ์ตูนญี่ปุ่น

เคนไต หมายถึง ภาพยนตร์การ์ตูนญี่ปุ่น

วาโก้ หมายถึง ชุดชั้นในยี่ห้อ Wacoe ผลิตในประเทศญี่ปุ่น

ชาร์ป หมายถึง เครื่องใช้ไฟฟ้ายี่ห้อ Sharp ผลิตในประเทศญี่ปุ่น

เจแปน หมายถึง ประเทศญี่ปุ่น

ซาอูริ หมายถึง ชื่อคนเป็นภาษาญี่ปุ่น

บางเพลงมีการใช้คำทับศัพท์ภาษามลายู ซึ่งเป็นภาษาราชการของมาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน ดังตัวอย่าง

ปอเนาะคือโรงเรียนของเราอยู่ติดสุเหร่า

ชายเขาลุ่มน้ำตานี้

(ปอเนาะ)

จากเนื้อหาของเพลงมีการใช้คำทับศัพท์ภาษามลายูในเพลงอยู่ ๑ คำ คือ สุเหร่า หมายถึง สถานที่ประกอบศาสนกิจของชาวมุสลิมดังที่ มาโนชญ์ บุญญานุกรวัตร กล่าวไว้ว่า “สุเหร่าเป็นภาษามลายูไว้เรียกมัสยิดที่ก่อสร้างด้วยไม้ไมถาวรมันคงมีขนาดเล็ก”^๑

จากบทเพลงที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีการใช้คำทับศัพท์ภาษาตะวันออกทั้งภาษาญี่ปุ่นและภาษามลายูโดยมีลักษณะเฉพาะคือ ภาษาญี่ปุ่นจะเกี่ยวข้องกับเครื่องหมายการค้าและชื่อของภาพยนตร์การ์ตูนหรือชื่อคนส่วนภาษามลายูจะเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

๔.๒ ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพ นับเป็นภูมิปัญญาอีกลักษณะหนึ่งของ แสง ธรรมดาที่สามารถเลือกสรรหาสุนทรียภาพของคำมาสร้างเป็นสุนทรียภาพของงานเพลงกล่าวคือ ความสามารถเลือกคำที่มีความงดงามลึกซึ้งตรงใจของผู้ประพันธ์ นำเสนอให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก

^๑ มาโนชญ์ บุญญานุกรวัตร. “มัสยิด,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.๒๕๒๙ เล่ม ๗. ๒๕๒๙. หน้า ๒๗๖๗.

เดียวกับเจตนาอารมณ์ของผู้ประพันธ์ นับเป็นการยากและสำคัญ ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่ดังกล่าวที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีหลายประเด็นดังจะแจกแจงรายละเอียดในข้างต่อการศึกษาวិเคราะห์ตามประเด็นต่อไปนี้

๔.๒.๑ การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ หมายถึง คำที่ผู้รับสารได้ยินได้ฟังได้อ่านแล้วเกิดอารมณ์สะท้อนใจตามความต้องการของผู้ส่งสาร ดังนั้นคำเหล่านี้ต้องมีความหมายลึกซึ้งแฝงไว้ด้วยแนวคิด ประสบการณ์ บรรยากาศ และต้องไพเราะ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์ในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา มีปรากฏในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ อารมณ์รัก อารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัย อารมณ์โกรธแค้นชิงชัง อารมณ์โศกเศร้าเสียใจ ดังจะกล่าวตามลำดับต่อไปนี้

๔.๒.๑.๑ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์รักและห่วงใย คือ ถ้อยคำที่ แสง ธรรมดา ต้องการถ่ายทอดให้ผู้ฟังรู้สึกตรงตามเจตนาอารมณ์ที่เขานำเสนอว่า กำลังอยู่อารมณ์รักและห่วงใยซึ่งมีทั้งความรักและห่วงใยในสรรพสิ่ง ในพวกพ้อง ในพ่อแม่บุพการี ในถิ่นกำเนิดและในคนรักเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์รักและห่วงใยมีจำนวน ๔๒ เพลง เช่น เพลงบาปทუნบุญกำไร เพลงชายเรือ และเพลงปักชำใต้แดนทอง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ห่วงทะเลจะไม่มีปลา ปะการังยังถูกทำลาย
ชายทะเลต้นไม้มันไม่มีเอาสารเคมีเทลงทะเล
คราบน้ำมันลอยเต็มทะเล ไข่ไข่งไข่ยังลอยน้ำตาย
 (ชายเรือ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอารมณ์รักและห่วงใยในธรรมชาติของภาคใต้ ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดโดยเพลงได้พูดถึงสภาพของทะเลด้วยความเป็นห่วง

บางเพลงกล่าวถึงความรักต่อผืนแผ่นดินอันเป็นที่เกิดดังตัวอย่าง

ใต้ปักชำใต้แดนไทยแผ่นดินนี้
ปลูฟิรักยิ่งสุดชื่อว่า ไร่นาสินแร่ยางพารา
ป่าไม้งามตาท้องทะเลสมบูรณ
 (ปักชำใต้แดนทอง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอารมณ์รักต่อผืนแผ่นดินอันเป็นที่เกิดที่มี
ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์

บางเพลงกล่าวถึงอารมณ์รักและห่วงใยต่อคนรัก ดังตัวอย่าง

ข้าคิดถึงอิสวามาลีเอ็งบอกข้าที่เอ็งอยู่ยังงัย

เมืองนอกเมืองนา คงสุขสบาย

เอ็งถึงลืมข้าลงได้ ใ้หนุ่มเลี้ยงควายที่อยู่เดิมบาง

(มารีโกะ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวแสดงถึงอารมณ์รักและห่วงใยเมื่อคนรักจากไปทำงานยังต่าง
ประเทศทำให้เป็นห่วง อยากรู้ข่าวคราวว่าอยู่ดีมีสุขหรือเปล่า

บางเพลงกล่าวถึงอารมณ์รักและห่วงใยระหว่างเพื่อนพ้องรวมถึงอุดมการณ์อันผืนไฟ ดัง
ตัวอย่าง

เพราะเรามีรักผูกพันด้วยอุดมการณ์

ร่วมใจไฟผืนมันในศรัทธายิ่งใหญ่

อุทิศชีวิตเลือดเนื้อเพื่อมวลประชาชนไทย

นี่คือรักอันยิ่งใหญ่ศัตรูใด ๆ ไม่อาจทำลาย

(ฝากใจสู่นาคอ)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงความรักที่มีต่อเพื่อนพ้องและอุดมการณ์ทางการ
เมืองที่จะร่วมกันต่อสู้เพื่อประชาชนชาวไทยทุกคนโดยยอมเสียสละได้แม้กระทั่งชีวิต

จากตัวอย่างของเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ปรากฏ
การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์รักและห่วงใยปรากฏในลักษณะของการรักและห่วงใย
ทรัพยากรธรรมชาติ รักในพวักพ้อง รักในอุดมการณ์ทางการเมือง รักในถิ่นกำเนิด และรักในคนรัก

๔.๒.๑.๒ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัย คือถ้อยคำที่
แสง ธรรมดา ต้องการแสดงให้เห็นให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมว่ากำลังอยู่ในอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัย เพลง
ที่มีการใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์ดังกล่าว ปรากฏอยู่ ๒๐ เพลง เช่น เพลงมารีโกะ เพลงกาเหว่า
และเพลงลาแล้วเขาแก้ว เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ฟังเอ๋ยฟังเสียงนกไร้คู่คอน

ลาเอ๋ยลาก่อนน้องอย่าหมองเศร้า

จดจำความหลังครั้งก่อนของเรา

นี่คือกาเหว่า ฦ ลุ่มตาปี

(วงคาราวาน:กาเหว่า)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์คิดถึง ห่วงหาอาลัยต่อนางผู้เป็นที่รักเมื่อยามที่ต้องจากกัน ขอเธออย่าได้หมองเศร้า

บางเพลงกล่าวถึงอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัยอาวรณ์ต่อถิ่นที่เคยอยู่อาศัยและต่อเพื่อนพ้อง ดังตัวอย่าง

ขอลาเขาแก้วมาแล้วต้องขอลาก่อน

ด้วยอาวรณ์อาลัยรักมัน

คิดถึงวันเคยอยู่คิดถึงผู้สัมพันธ์

ถึงวันจากไปใจหายมิวายน้ำตาร่วงริน

(ลาแล้วเขาแก้ว)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัยอาวรณ์ต่อถิ่นที่เคยอยู่อาศัย และต่อเพื่อนพ้องเมื่อยามต้องจากลา

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ปรากฏศิลปะการใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัยต่อคนรัก ต่อถิ่นที่เคยอาศัยและเพื่อนพ้อง

๔.๒.๑.๓ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์โกรธแค้นชิงชัง เพลงที่มีคำแสดงถึงอารมณ์โกรธแค้นชิงชัง ที่ แสง ธรรมดา เจตนานำเสนอขึ้นเป็นคำที่มีพลังอำนาจ และสามารถโน้มน้าวให้เกิดความรู้สึกโกรธแค้นชิงชังตาม เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์ดังกล่าว มี ๑๔ เพลง เช่น เพลงเลื้อยกระดาศ เพลงความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหน และเพลงถึงแดง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหนสังคมเมืองไทยนั้นมีไหมเล่า

คนรวยเหมือนอยู่บนฟ้าคนจนซึ่ซึ่เข้าไป

เป็นต้นเป็นเต่าเขาไม่เหลียวแล

...

พวกเจ้านายมันพวกใครกัน

ดูซิมันฆ่าคนจน โกงกินกันอย่างมากล้น

ทั้งชุดทั้งรีดทั้งปล้นเหม็นสาบคนจนเหยียดหยามกันจริง

(ความเป็นธรรมอยู่ที่ไหน)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว แสง ธรรมดา ใช้คำตรงไปตรงมาแสดงอารมณ์โกรธแค้น ชิงชังเพราะความไม่เท่าเทียมกันในสังคม มีพวกข้าราชการที่โกงกินคอร์รัปชัน และยังมี การเช่นฆ่าประชาชน ซึ่งเพลงได้ตั้งคำถามถึงความเป็นธรรมในสังคมพร้อมกับตีแผ่ปัญหาให้ผู้ฟังเกิดความ คิดเกิดอารมณ์ร่วมและมองเห็นปัญหาไปในทางเดียวกัน

บางเพลงมีคำแสดงการใช้อารมณ์โกรธแค้นชนิดให้อภัยไม่ได้ ดังเพลง

บ้างเมียก็เสียตัวถูกตัดหัวเสียบประจาน

มันชี้หูกหลูหลานว่าสันดานเป็นคอมฯ

แท้จริงมันคือเจ้านายหัวหน้าตัวร้ายไอ้สอพลอ

มึงต้องออกไปไอ้หัวหมอไอ้พวกหัวดอต้องออกไป

(ถังแดง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว แสง ธรรมดา ใช้คำแสดงอารมณ์โกรธแค้นชนิดที่จะอยู่ร่วม แผ่นดินเดียวกันไม่ได้ต้องออกไปจากพื้นที่โดยเร็วทำให้ผู้ฟังแล้วโกรธแค้นตามแล้วร่วมกันขับไล่ พวกข้าราชการที่ประพฤติมิชอบกระทำการรุนแรงต่อประชาชน

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์โกรธแค้นชิงชังที่ป รากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปรากฏการใช้ถ้อยคำที่รุนแรงเพื่อระบายความแค้นอย่าง ตรงไปตรงมาซึ่งเป็นคำดำในระดับชาวบ้านสามัญชนทั่ว ๆ ไป

๔.๒.๑.๔ การใช้ถ้อยคำโคกเศร้ายิ่งเสียใจส่วนใหญ่จะมีการใช้คำที่ฟังแล้ว ให้ความรู้สึกหดหู่ เศร้าสะเทือนใจที่ต้องจากหรือสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินหรือคนที่ตนรัก เพลง ที่มีการแสดงอารมณ์ดังกล่าวมีจำนวน ๑๒ เพลง เช่น เพลงพิราบแดง เพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) และเพลงคืนนี้ไม่มีดวงดาว เป็นต้น ดังตัวอย่าง

พายุพัดฮือครวญคราง กระหน่ำซ้ำใจหวนให้สับสน

เหน็บหนาวปวดร้าวใจสิ้น

ไอชีวิตฉันนั้นใครจะเข้าใจ

ภูผานั้นต้องร้องไห้เจ็บปวดเพียงไหน

ขมใจสุดฝันสังกรรมหม่นหมองกล้ำกลืน

ฉันจะกลับคืนดินแดนแสนเศร้า

(คืนนี้ไม่มีดวงดาว)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว แสดง ธรรมชาติ บรรยายถึงอารมณ์ โศกเศร้าหดหู่สะท้อนใจ อย่างรุนแรง ถึงหยิบยกเอาภูเขาซึ่งแข็งแกร่งหนักแน่นยังร่ำไห้ ใช้พายุเป็นตัวบอกถึงสภาพของ ปัญหาที่คอยขัดกระหน่ำเจ็บปวดเข้าไปถึงหัวใจ แต่สักวันหนึ่งก็จะกลับมาแม้ว่าจะต้องพบกับ ความโศกเศร้าเพียงใดก็ตาม

บางเพลงบรรยายถึงความเศร้าตรมของคนซึ่งต้องจากแผ่นดินถิ่นเกิดไปทำงานยังต่างประเทศดังตัวอย่าง

เธอคือสินค้าราคาถูกถูกขูดรีดเอา

งวงวยชีวิตเธอจึงเสพติดสิ่งมีนเมา

ร้องไห้กับเหล่าคลูกเค้าน้ำตา

แผ่นดินที่เธอถามหา แผ่นฟ้าที่เธอฝันถึง

ใครเล่ารักเธอที่หนึ่งจะตราตรึงซึ่งเท่าบ้านเรา

(หนึ่งฤทัย(ไบซันฟู))

จากเนื้อหาของเพลง บรรยายถึงอารมณ์หมองเศร้า ทุกข์ตรมของคนที่ต้องจากบ้านเกิด ไปตกระกำลำบากยังต่างประเทศ โดยมีสิ่งเสพติด เหล้า และน้ำตาเป็นเพื่อน ซึ่งเหล่าตามทีหลาย คนเข้าใจว่าจะช่วยให้คลายทุกข์หายเศร้าได้ ดังนั้นจึงใช้เหล้าเป็นเพื่อนคลายทุกข์โศก เมื่อคิดถึง บ้านคิดถึงแผ่นดินถิ่นกำเนิด

จากตัวอย่างเพลงที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมชาติ ปราบกฎ ศิลปะการใช้ถ้อยคำ แสดงอารมณ์โศกเศร้าเสียใจในรูปแบบของการเปรียบเทียบว่า แม้แต่ภูเขาที่หนักแน่นแข็งแกร่งก็ยังร้องไห้เศร้าโศกเสียใจ และใช้เหล้าเพื่อให้คลายโศกคลายความทุกข์ระทม ในยามคิดถึงบ้าน คิดถึงถิ่นกำเนิด

๔.๒.๒ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ หมายถึงการถ่ายทอดเสียงของสรรพสิ่ง ออกมาเป็นภาษามนุษย์ เสียงนั้นจะมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับ จินตนาการของผู้ฟัง เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ มีเพียงเสียง ที่เกิดจากการทำงานของเครื่องยนต์กลไก เช่นเสียงรถ เสียงเรือ เสียงนาฬิกา เสียงปืน เป็นต้น ซึ่งมี เพียง ๑ เพลง คือเพลงถั่งแตง ดังตัวอย่าง

ปัง ๆ โวยวายเสียงเจ้านายรบกวน
 คำมีดลมหวน เสียงมันชวนครางครัน
 กระโดดลงใต้ถุนหลบกระสุนนาย
 กลืนความตายไชยมา
 (ถั่งแตง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการเลียนเสียงปืนว่า ดัง “ปัง ๆ”

๔.๓ ศิลปะการใช้ภาพพจน์ สุจิต เพียรชอบ^๑ ได้กล่าวถึงการใช้ภาพพจน์ในภาษาไทย สรุปได้ว่า ภาพพจน์ หรือ Figure of Speech หมายถึง คำที่ทำให้เกิดภาพหรือเห็นภาพเป็นสิ่งที่ ช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเห็นภาพได้กระจ่างชัด เข้าใจความหมาย เข้าถึงความคิดและความรู้สึกของผู้ ประพันธ์ และสามารถถ่ายทอดความรู้สึกและความคิดเหล่านั้นมาเป็นของผู้อ่านเอง จนเกิด ความซาบซึ้งในวรรณกรรมที่ได้อ่านได้ฟังนั้น ภาพพจน์ที่ใช้กันในภาษาไทยนั้นมีหลายลักษณะ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย อนุนามนัย อธิพจน์ ปฏิพจน์ สัทพจน์ การลดความหมายของคำ และการใช้ประโยคคำถาม เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา มีศิลปะการใช้ภาพพจน์หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ การใช้อุปมา (Simile) คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่ง มีคำ เชื้อสิ่งที่เปรียบเทียบเป็น เหมือน เปรียบ ประดุจ ร่าย รวากับ ประหนึ่ง ละม้าย เสมอเหมือน ปาน เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ภาพพจน์อุปมามี ๒๓ เพลง เช่น เพลง นายหัวครก เพลงพิราบแดง เพลงฝากใจสู่่นาคร และเพลงนายยอดทอง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

^๑ สุจิต เพียรชอบ. ศิลปะการใช้ภาษา. ๒๕๓๙. หน้า ๘๔-๙๑.

ขอให้ศรัทธาเราเป็นเหมือนดั่งดวงดาว
ทอแสงสกาพร่างพราวพลังยิ่งใหญ่
โหมเพลิงแห่งความคับแค้น
ที่ยังฝังแน่นอยู่ในดวงใจ

(ฝากใจสู่นคร)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้อุปมาโดยใช้ตัวเชื่อม “เหมือนดั่ง” ในที่นี้หมายถึง ความศรัทธาในอุดมการณ์ทางการเมืองที่สูงส่งห่างไกล แต่ยิ่งใหญ่ สว่างไสว เพลงนายยอดทองมีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาเช่นเดียวกัน ดังเพลง

เมืองไทยก็เป็นพັນนี้ ถ้าคนดีดี หายหมดหายหมด
คนดีอยู่ข้างคนจนขอให้อยู่ทนเหมือนพลอยเหมือนเพชร
โลกหมุนก้าวไปตั้งนานถึงจักรวาล ทั่วดาวสะเก็ด
งุ่นง่านคลานไปเหมือน เต่ามี้อถือไม้เท้า คอเคล็ดคอเคล็ด

(นายยอดทอง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้อุปมาโดยใช้ตัวเชื่อม “เหมือน” ในที่นี้หมายถึง ความเป็นอมตะของเพชร พลอย ที่แม้จะนานแค่ไหนก็ยังคงทนมีค่า และใช้สัตว์คือเต่าที่ค่อยๆ คลานไปอย่างช้าๆ เป็นสัญลักษณ์ของการทำอะไรที่เชื่องช้าเรื่อยๆ

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏการใช้ อุปมาในการเปรียบเทียบการทำงาน เปรียบเทียบอุดมการณ์อันแน่วแน่ โดยมีการเชื่อมคำเหมือน และดั่ง

๔.๓.๒ การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor) อุปลักษณ์เป็นการกล่าวเปรียบเทียบอีกวิธี หนึ่ง ต่างกับอุปมาตรงที่อุปลักษณ์จะไม่กล่าวโดยตรง แต่ใช้วิธีกล่าวเป็นนัยๆ ให้เข้าใจเอาเอง เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้อุปลักษณ์ในการเปรียบเทียบมีจำนวน ๕๖ เพลง เช่น เพลงพิราบแดง เพลงคนเสเพล และเพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ล่องลอยชูคอแว้งคว้างอยู่กลางทะเล
ทูนทวยรำร่าเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ

ชิงสุกก่อนห่าม ช้าง ๆ คู ๆ

ใส่ใจไฝหาความรู้มาเก่งเกินครู ๆ ปลา ๆ

(คนเสเพล)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้อุปสรรค ๔ ประโยค ดังนี้
 กลางทะเล เป็นคำนามที่บอกถึงความโดดเดี่ยวเดียวดาย
 ชิงสุกก่อนห่าม เป็นสำนวน หมายถึง ด่วนทำสิ่งที่ยังไม่สมควรแก่วัยหรือยังไม่ถึง
 เวลา
 ช้าง ๆ คู ๆ เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง ออกนอกแถวนอกเรื่องอย่างไม่สมเหตุผลผล
 ู ๆ ปลา ๆ เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง มีความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่รู้จริง
 เพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) ก็มีคำอุปสรรคอยู่หลายคำดังตัวอย่าง

ฉันจะตั้งตัวจึงเลือกหนทางที่มีดมัวชั่ว

...

ซากูระผลิดอกขาวขาว

ไม่สวยเท่าพฤษชาติของไทย

บ้านเรายังมีน้ำใจ มาชบอุ้นไถแผ่นดินแม่เอ๋ย

(หนึ่งฤทัย(ใบซุนฟู))

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีคำอุปสรรคอยู่ ๕ คำ ดังนี้

ทางที่มีดมัวชั่ว หมายถึง วิถีทางแห่งอาชีพที่ไม่ชัดเจน ไม่เห็นจุดหมายปลายทาง

ซากูระ หมายถึง ผู้หญิงชาวญี่ปุ่น

พฤษชาติของไทย หมายถึง ผู้หญิงไทย

มาชบ หมายถึง กลับมา

แผ่นดินแม่ หมายถึง บ้านเกิดเมืองนอนหรือประเทศไทยนั่นเอง

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏการใช้
 อุปสรรคเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ แต่โดยมากมักเป็นสำนวนเช่นชิงสุกก่อนห่าม เป็นต้น

๔.๓.๓ การใช้บุคลาธิษฐาน (Personification) อัครวิทย์ เรื่องรอง ได้ให้คำจำกัดความว่า “คือภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบ โดยนำสิ่งไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวราวกับเป็นคน”^๑ การใช้ภาพพจน์ในลักษณะนี้ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา จำนวน ๑๑ เพลง เช่น เพลงฝากใจสู่นาคกร เพลงพิราบแดง และเพลงคีนี่ไม่มีดวงดาว เป็นต้น ดังตัวอย่าง

พิราบขาว เจ้าเรียกหา ปราบธนา สิทธิเสรี
 ถูกเข่นฆ่า ถูกข่มขู่ หนีเลือดนี้ของทวงคืน
 (พิราบแดง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้ภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน กล่าวคือใช้นกพิราบขาว ซึ่งเป็นสัตว์ แต่มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์

เช่นเดียวกับเพลงคีนี่ไม่มีดวงดาว ที่เป็นลักษณะเปรียบเทียบสิ่งไม่มีชีวิต ว่ามีความรู้สึกเช่นเดียวกับ มนุษย์ ดังเช่น

ภูพานันต้องร้องไห้
 เจ็บปวดเพียงไหน ข่มใจสุดฝัน
 (คีนี่ไม่มีดวงดาว)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้บุคลาธิษฐานเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์กล่าวคือมีการนำเอาภูเขา ซึ่งไม่มีชีวิตมาให้ความรู้สึกนึกคิด มีอารมณ์เศร้าโศกเสียใจ เจ็บปวดรวดร้าวแต่ต้องจำทน

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน ในลักษณะเปรียบเทียบสิ่งมีชีวิต คือสัตว์แต่มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ หรือเปรียบเทียบสิ่งไม่มีชีวิตเช่น ภูเขาให้ความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์คือรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ เจ็บปวด เป็นต้น

^๑ อัครวิทย์ เรื่องรอง. “ภาษาไทยในเพลง” สารสถาบันภาษาไทย. ๓(๔) : ๙๔ :

๔.๓.๔ การใช้นามนัย (Metonymy) เป็นภาพพจน์ที่เรียกชื่อของสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน ไม่เรียกตรงๆ ส่วนใหญ่จะเป็นคำรู้จักกันทั่วไป และเมื่อกล่าวแล้วผู้คนก็จะเข้าใจได้ง่าย เช่น ใช้บุหงาเมืองใต้ สาวสะตอ แทนผู้หญิงชาวภาคใต้ เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดา มีการใช้ภาพพจน์แบบนี้ ๑๖ เพลง เช่น เพลงสันกาลาคีรี เพลงครูหยอย และเพลงดอกยาง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ครูหยอยชาติแกหรือจ้าน
ชีวิตเรือจ้างสร้างแต่ความดี
ถึงเป็นแม่พิมพ์เก่าแก่
แต่ก็มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี

(ครูหยอย)

จากเนื้อหาของเพลงมีการใช้ภาพพจน์แบบนามนัย ๒ คำ คือคำว่า เรือจ้างและแม่พิมพ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันว่า คำทั้ง ๒ นั้น หมายถึง ครู บางเพลงมีการใช้นามนัย แทนผู้หญิงดังตัวอย่าง

กลิ่นหอมติดตราตรึงต้องใจ
บุหงาเมืองใต้จริงใจไม่ฉ้อฉล
พลัดพรากถึงไหนแม่นไกลโพ้นนานแสนนาน
ด้วยดวงวิญญาณหวนให้โยยหาดอกยาง

(ดอกยาง)

จากเนื้อหาของเพลงมีการใช้ภาพพจน์แบบนามนัย ๓ คำ คือคำว่า บุหงาเมืองใต้ ดอกยาง ซึ่งหมายถึงหญิงสาวชาวภาคใต้ ส่วนคำว่า กลิ่นหอม หมายถึงความสวยงามความประทับใจในความงาม

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสงธรรมดา ปรากฏการใช้ นามนัยแทนคำว่า ครู แทนหญิงสาวชาวภาคใต้ แทนความสวยงามความประทับใจในความงาม

๔.๓.๕ การใช้อนุนามนัย (Synecdoch) เป็นภาพพจน์ที่นำส่วนน้อยหรือส่วนย่อย หรือส่วนที่เด่นชัดมากกล่าวให้หมายถึงส่วนรวม เช่น คำสะตอแทนคนภาคใต้ ใช้เมืองมะขามหวาน แทนจังหวัดเพชรบูรณ์ หรือใช้คำเมืองหอยใหญ่ใช้แดงแทนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสลง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบอนุนามนัยมีจำนวน ๙ เพลง เช่น เพลง ดอกยาง เพลงบุรุษเหล็กเพชร และเพลงนายหัวครก เป็นต้น ดังตัวอย่าง

นายหัวครกเราเป็นคนกันเอง
โหมไ้เทิง ไม่ใช่นักเลงเมืองใต้
(นายหัวครก)

จากเนื้อหาของเพลงมีการใช้อนุนามนัย ๒ คำ คือคำว่า ไ้เทิง คือตัวตลกของหนังตะลุง ซึ่งหมายถึงผู้ชายชาวภาคใต้ มีลักษณะเด่นคือหัวหยิก ตัวดำ ซอบพูดจาโผงผาง ตรงไปตรงมา แบบขวานผ่าซาก และคำว่าเมืองใต้ หมายถึงภาคใต้ทั้ง ๑๔ จังหวัด

เพลงบุรุษเหล็กเพชรมีการใช้คำว่าพรรคดาวแดง แทนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ดังตัวอย่าง

จักก้าวตามบนหนทางที่ท่านถากถาง
มั่นใจร่วมกันสรรค์สร้าง
อุดมการณ์แห่งพรรคดาวแดง
(บุรุษเหล็กเพชร)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้ภาพพจน์แบบอนุนามนัย เรียกชื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยว่า “พรรคดาวแดง”

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสลง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบอนุนามนัย โดยใช้ตัวตลกของหนังตะลุง คือไ้เทิงแทนผู้ชายชาวภาคใต้ และใช้ดาวแดง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มาเป็นภาพพจน์

๔.๓.๖ การใช้อธิพจน์ (Hyperbole) คือ การกล่าวเกินจริง ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง เกิดความสนุก เกิดอารมณ์คล้อยตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ร้องให้จนน้ำตาท่วมโลก หิวจนไส้จะขาด ผอมเหมือนกระดูกเดินได้ เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ภาพพจน์ในลักษณะดังกล่าว มีจำนวน ๑๘ เพลง เช่น เพลงพิราบแดง เพลงสายสัมพันธ์ เพลงแสดงสด เป็นต้น ดังตัวอย่าง

คำมั่นของเรา ร่วมกันสร้างสรรค์
จักสร้างสรรค์ฟ้าใหม่สีทอง
ความหวังของเรา สดใสเรื่องรอง
 ความฝันสมปองเรา ต้องร่วมใจ
 (สายสัมพันธ์)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้อธิพจน์คือกล่าวเกินจริง คือ “จักสร้างสรรค์ฟ้าใหม่สีทอง” และคำว่า “ความหวังของเรา สดใสเรื่องรอง”

เพลงแสดงสดก็ปรากฏการใช้ธิพจน์เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

เราเล่นดนตรีด้วยชีวิต และวิญญาณ
ใช่เพียงทางผ่าน แข่งกันคว้าหาดวงดาว
 ทอแสงพรราวภาพลวงตา
 ...
ส่งรอยยิ้มอันพิมพ์ใจ ในสายลมมีชื่อเธอ
 (แสดงสด)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้อธิพจน์ กล่าวเกินจริงให้เห็นภาพพจน์ว่า กำลังเล่นดนตรีกันด้วยจิตวิญญาณ ไม่ใช่เล่นแค่ผ่าน ๆ ไปหรือเล่นกันเพื่อให้โด่งดังประสบความสำเร็จ มีรอยยิ้มงดงามแห่งมิตรภาพที่ตราตรึงไว้ในหัวใจ และในสายลมที่พัดผ่านมานั้น ก็มีเธออยู่ข้าง ๆ ภาณ

บางเพลงกล่าวเกินจริงให้เห็นความรักและผูกพันที่มีต่อเพื่อนพ้อง ดังตัวอย่าง

ถึงไกลกันสุดของฟ้า
 ภูผาพนาหรือมาขวางกัน
 สายใยสัมพันธ์ผูกพันแน่นแฟ้น

(ฝากใจสู่นาคร)

จากเนื้อหาของเพลงมีการกล่าวเกินจริง เพื่อให้เห็นภาพพจน์ว่าถึงจะมีสิ่งใดมาขวางกัน
 แต่ไม่อาจขวางความรักความผูกพันที่มีต่อเพื่อนได้

จากตัวอย่างเพลงที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฎการ
 ใช้ภาพพจน์แบบอภิปจน์ในเรื่องของความรัก อุดมการณ์ทางการเมือง และความประทับใจในสาย
 ใยแห่งมิตรภาพ

๔.๓.๗ การใช้ปฏิกิริยา (Paradox) สุจริต เพียรชอบ กล่าวถึงภาพพจน์แบบนี้ว่า
 “คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมากกล่าวอย่างกลมกลืน คล้องจองทำ
 ให้ได้ความหมายกินใจ ลึกซึ้ง ภาพพจน์ชนิดนี้ผู้ฟังจะต้องวิเคราะห์ความหมายให้ลึกซึ้งลงไป จะได้
 อรรถรสและเห็นความงาม เพราะส่วนใหญ่มักจะออกในทำนองแนวคิดหรือปรัชญา”^๑ เพลงเพื่อ
 ชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏการใช้ปฏิกิริยามี ๙ เพลง เช่น เพลงเสรีภาพ เพลงพิราบแดง
 และเพลงฝากใจสู่นาคร ดังตัวอย่าง

บินต่อไปในห้วงดาว จากสีขาวเป็นสีแดง
อาบด้วยแสงแห่งตะวัน
 บินฝ่าพินพินธนา

(พิราบแดง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีการใช้คำ “จากสีขาวเป็นสีแดง” ซึ่งมีความหมายขัดแย้ง
 กันมาเรียงร้อยได้อย่างกลมกลืนและนำคำ “อาบด้วยแสงแห่งตะวัน” มาเรียงร้อยโดยแสงของดวง
 อาทิตย์จะเป็นสิ่งที่ทำให้ทุกสิ่งแห่งผาก ซึ่งสิ่งที่จะนำมาอาบควรจะเป็นน้ำมากกว่า ดังนั้นทั้ง ๒ คำ
 นี้จึงเป็นแนวคิดหรือปรัชญามากกว่าเป็นจริง

บางเพลงใช้ความขัดแย้งมากกล่าวอย่างกลมกลืน ดังตัวอย่าง

^๑ สุจริต เพียรชอบ. ศิลปะการใช้ภาษา. ๒๕๓๙. หน้า ๙๐.

มุ่งไปเถิดหนา ฝ่าผองภัยด้วยใจระรื่น
 ยิ้มเย้ยกับความขมขื่น

(ฝากใจสู่นาค)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวมีการใช้คำซึ่งขัดแย้งกัน มากกล่าวได้อย่างกลมกลืน นั่นคือให้
 ยิ้มเย้ยหยันความทุกข์ระทม ทั้งนี้ในความเป็นจริงเมื่อเราทุกข์ระทมขมขื่นเราจะเศร้าหรือร้องไห้

จากตัวอย่างเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา มีปรากฏการใช้ปฏิพจน์ ส่วนใหญ่มักออกใน
 แนวคิดหรือปรัชญา

๔.๓.๘ การใช้ปฏิพจน์ (Rhetoric Question) วิภา กงกะนันท์^๑ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ
 ภาพพจน์ประเภทนี้ สรุปได้ว่า เป็นการใช้ข้อความที่มีลักษณะเป็นคำถาม แต่ไม่ต้องการคำตอบ
 เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ใช้ภาพพจน์ลักษณะนี้มี ๑๘ เพลง เช่น เพลงไล่ที่เป็นพินนี้
 เพลงกระบอกไม้ไผ่ และเพลงความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ฝรั่งหนึ่งญี่ปุ่นครั้งหนึ่ง

แล้วของโครตเหง้ากูจะไว้ที่ใด

เปล่งภาษาญี่ปุ่นปนไทย

ฟุตฟิตฟอพายไทยปนฝรั่ง

(กระบอกไม้ไผ่)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีภาพพจน์แบบการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ซึ่งแปล
 ความหมายเชิงถามประชดประชัน

ความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหน

สังคมเมืองไทยนั้นมีไหมแล้ว

คนรวยเหมือนอยู่บนฟ้า

(ความเป็นธรรมนั้นอยู่ที่ไหน)

^๑ วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. ๒๕๒๓. หน้า ๕๗.

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว มีภาพพจน์แบบการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบอันเป็นคำถามในเชิงปรารภ

จากเพลงตัวอย่างข้างต้นสรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบประโยคคำถามในลักษณะการถามโดยไม่ต้องคำตอบ เป็นการถามแบบประศดประชันและเชิงปรารภมากกว่า

จากการศึกษาภาพสะท้อนด้านภาษาที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏภาพสะท้อนในประเด็นต่อไปนี้

๑. ศิลปะการใช้คำซึ่งปรากฏใช้คำในห้าลักษณะอันประกอบด้วย ศิลปะการใช้คำง่ายๆ ตรงไปตรงมา นำเสนอความเป็นสามัญชนให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ตรงใจผู้ฟัง ไม่ต้องตีความหมายก็เข้าใจได้ ศิลปะการใช้คำสองแง่สองง่ามโดยมีทั้งการซ่อนศิลปะไว้ในลักษณะของการใช้ความหมายของคำเป็นตัวนำเสนอใช้บริบทบรรยายคำ ศิลปะการใช้คำฉวนหรือคำที่พูดทวนกลับแล้วมีความหมายหนึ่งจะปรากฏ ทั้งฉวนและมีความหมายหยาบโลน ฉวนแล้วมีความหมายตลกขบขัน และฉวนแล้วเป็นคำด่า ศิลปะการใช้คำภาษาถิ่นมีทั้งภาษาถิ่นเหนือ และภาษาถิ่นใต้ ซึ่งปริมาณการใช้คำภาษาถิ่นได้มากที่สุด ศิลปะการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศมีทั้งการทับศัพท์ในรูปของสามัญนาม วิสามัญนาม และรูปประโยคที่สมบูรณ์ ส่วนภาษาที่นำมาทับศัพท์นั้นมีทั้งภาษาตะวันตก คือภาษาอังกฤษและภาษาตะวันออกได้แก่ ภาษาญี่ปุ่นและมลายู โดยมีลักษณะเฉพาะตรงที่ภาษาญี่ปุ่นจะปรากฏในรูปของเครื่องหมายการค้าส่วนภาษามลายูจะเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

๒. ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการเลือกถ้อยคำมานำเสนอเนื้อหาของเพลงนั้นมีการใช้ศิลปะในเรื่องของถ้อยคำแสดงอารมณ์ปรากฏใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์รักในสรรพสิ่งรักในธรรมชาติ รักในพวกพ้อง และรักในคนรัก การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์คิดถึงคนรัก และแผ่นดินถิ่นกำเนิด การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์โกรธแค้นซึ่งปรากฏการใช้ถ้อยคำที่มีน้ำหนักรุนแรงมาเปรียบเทียบค่าความโกรธแค้นและบางคำเป็นาคำที่ใช้ด่ากันในระดับสามัญชนระดับชาวบ้านทั่วไป การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์โศกเศร้าเสียใจในรูปแบบของการสร้างบรรยากาศให้เศร้าสร้อยเพื่อเพิ่มน้ำหนักของความโศกเศร้าให้ทวีคูณ การใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบว่าแม้แต่ภูเขาที่หนักแน่นแข็งแกร่งยังร้องไห้เศร้าโศกเสียใจ ศิลปะการใช้คำเลียนเสียงป็น

๓. ศิลปะการใช้ภาพพจน์ หมายถึง การใช้คำที่ทำให้เกิดภาพพจน์หรือเห็นภาพ ช่วยให้ผู้ฟังเห็นภาพกระฉ่างชัดมีการใช้ภาพพจน์ ๘ ชนิด ได้แก่ การใช้อุปมาเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ โดยมีการใช้คำเชื่อมคำ เช่น เหมือน ดัง เปรียบ เป็นต้น การใช้อุปลักษณ์เปรียบเทียบเป็นนัย ๆ ให้ผู้

ฟังคิดเอง โดยการเปรียบเทียบการกระทำของคนและเปรียบเทียบวัตถุหรือต้นไม้กับคน เป็นต้น การใช้นุเคราะห์ฐาน คือนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวเหมือนมีชีวิต และนำสิ่งมีชีวิตคือสัตว์ให้มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ การใช้นามนัยเป็นภาพพจน์ที่ใช้เรียกชื่อของสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน เช่น นูหงาเมืองใต้ แทนสาวชาวภาคใต้ เป็นต้น การใช้นุชามนัยซึ่งเป็นภาพพจน์ที่นำส่วนน้อยมาแทนส่วนใหญ่ ซึ่งใช้ไต่ท่งซึ่งเป็นตัวตลกเอกของหนังตะลุงมาแทนผู้ชายชาวภาคใต้ เป็นต้น การใช้ อธิพจน์ คือการกล่าวเกินจริงทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ซาบซึ้งกินใจคล้อยตาม โดยกล่าวเกินจริงในเรื่องความรักและความผูกพันที่มีต่อเพื่อนพ้อง ความงามแห่งมิตรภาพและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ผืนไฟ การใช้ปฏิพจน์ คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งหรือตรงข้ามกันมากล่าวอย่างกลมกลืน และภาพพจน์สุดท้ายที่มีการใช้ คือ ปฏิพจน์ คือการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเป็นคำถามเชิงประชดประชันและคำถามเชิงปรารภ เป็นต้น

๕. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

ในแต่ละหน่วยของสังคมมนุษย์มีหลักคิดหลักปฏิบัติตามทฤษฎีของหน่วยตน ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกับสังคมหน่วยอื่นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทเบื้องต้นของหน่วยสังคมนั้น ๆ สังคมหน่วยที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่างกัน มักมีหลักคิดหลักปฏิบัติบางเรื่องต่างกัน เช่น สังคมในเขตร้อนมีฝนตกชุกตลอดปี จึงต้องสร้างบ้านให้โปร่งเพื่ออากาศถ่ายเทได้สะดวก หลังคาบ้านต้องลาดเอียงค่อนข้างมากกว่าเขตอื่น เพื่อให้ให้น้ำฝนไหลผ่านได้รวดเร็ว ตรงข้ามกับสังคมในเขตหนาว ซึ่งต้องสร้างบ้านให้มิดชิดมีประตูหน้าต่างน้อย เพื่อรักษาความอบอุ่นภายในบ้าน ซึ่งทั้งสองหน่วยสังคมเห็นว่าหลักคิดหลักปฏิบัติของตนดีแล้ว เหมาะสมแล้วสำหรับสังคมที่ตนดำรงอยู่ และเรียกขานหลักคิดหลักปฏิบัติรวมนี้ว่า “ค่านิยม”

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของค่านิยมไว้คล้ายๆ กัน เช่น สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า “ค่านิยม คือ สิ่งที่สังคมหนึ่งๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ นำกระทำ นำยกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง”^๑ ส่วนสุนทรี โคมิน ได้กล่าวถึงความหมายค่านิยมว่า “ค่านิยม เป็นผลผลิตของสังคมวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บุคคล สถาบันสังคม และวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ เห็นดี เห็นมีค่าควรแก่การยึดถือปฏิบัติ โดยผ่านการสอน การเรียนรู้ ทางสังคมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน”^๒

^๑สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี.

๒๕๓๖. หน้า ๒๓.

^๒สุนทรี โคมิน. “การพัฒนาสังคมกับค่านิยม,” ใน การศึกษาและวัฒนธรรม. ๒๕๒๖. หน้า ๑๙๒.

และนิคม เกลियวประดิษฐ์ ได้ให้ความหมายของคำนิยามว่า “หมายถึงสิ่งที่คนส่วนใหญ่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมเห็นว่าดี และยึดมั่นเป็นแนวทางสำหรับประพฤติปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ใช้ในการตัดสินใจของมนุษย์ว่า สิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่อย่างไร โดยวัดจากการยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม”^๑

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า คำนิยามเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าดี ควรยึดเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติ เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ทำหน้าที่สะท้อนภาพด้านคำนิยามของคนในสังคมไทยไว้บางลักษณะ ดังจะแยกให้เห็นดังนี้

๕.๑ คำนิยามเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม

๕.๒ คำนิยามเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

๕.๑ คำนิยามที่เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม หมายถึง คำนิยามในสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ หรือจับต้องได้ ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของวัตถุต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะแยกศึกษาใน ๒กรณี คือ

๕.๑.๑ คำนิยามเกี่ยวกับทรัพย์สิน คำว่าทรัพย์สิน^๒ มรกต ศรีจรุณรัตน์^๒ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า คือวัตถุที่มีรูปร่าง อาจมีราคาได้และถือเอาได้ ทรัพย์สิน มี ๒ ประเภท คือ สหกริทธิทรัพย์ และอสังหกริทธิทรัพย์ ในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา มีการกล่าวถึงคำนิยามในทรัพย์สินทั้ง ๒ ประเภท ดังนี้

๕.๑.๑.๑ คำนิยามในสังหกริทธิทรัพย์ หมายถึง คำนิยามในทรัพย์สินทั้งหลาย อันอาจขนเคลื่อนที่ได้ ไม่ว่าจะเคลื่อนที่ด้วยแรงเดินแห่งตัวทรัพย์สินนั่นเอง หรือเคลื่อนที่ด้วยกำลังภายนอก เช่น สัตว์ต่าง ๆ เครื่องประดับ รถประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพคำนิยามในทรัพย์สินประเภทดังกล่าวมี ๑๐ เพลง เช่น เพลงคนเสเพล เพลงของกูทั้งเพ เพลงเทพี เป็นต้น ดังตัวอย่าง

^๑นิคม เกลियวประดิษฐ์. วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้าน ตำบลอ่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ๒๕๓๗. หน้า ๑๕๙.

^๒มรกต ศรีจรุณรัตน์. คู่มือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน. ๒๕๒๕. หน้า ๑-๑๑.

หรอย ชาดมันหรอย ได้รวยเป็นร้อยร้อยล้าน
 ฝืนเอาหวานหวานทั้งรถทั้งบ้านนั้นของกูทั้งเพ
 (ของกูทั้งเพ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพให้เห็นว่าคนในสังคมนิยมมีทรัพย์สิน อยาก
 ร่ำรวย มีเงินเป็นร้อยร้อยล้าน มีบ้าน มีรถยนต์

เพลงเทพีเป็นเพลงที่สะท้อนภาพค่านิยมในสังหาริมทรัพย์อีกรูปแบบหนึ่ง ดังเพลง

หมายมั่นปั้นมือเลื่องลือสยาม
 ไปเป็นนางงามเป็นนางสาวไทย
สวมมงกุฎเพชรเม็ดโตเท่าไข่
สวมสายสะพายเป็นหมายเลขหนึ่ง
 (เทพี)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพค่านิยมที่มีต่อตำแหน่งเทพีอันจะเป็นบันไดให้มี
 เงินทองมีชื่อเสียง หากได้รับการสวมมงกุฎเพชร สวมสายสะพายนางสาวไทย

จากตัวอย่างเพลงที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏว่า
 ภาพสะท้อนด้านค่านิยมในสังหาริมทรัพย์ได้แก่จำพวกแก้ว แหวน เงินทอง มงกุฎเพชร และรถยนต์

๕.๑.๑.๒ ค่านิยมในสังหาริมทรัพย์ หมายถึงค่านิยมในที่ดินกับทรัพย์
 อันติดกับที่ดินนั้น หรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น เช่น ที่ดิน ไร่ นา สวนยางพารา บ้าน
 เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่สะท้อนค่านิยมในสังหาริมทรัพย์มี ๖ เพลง เช่น เพลง
 น้องนางผมหยิก เพลงอ้อรักอ้อรัก และเพลงยกให้น้อง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

มีบ้านมีรถทั้งหมดพี่ยกให้น้อง
 ไซ้พี่คุยกพี่ยกให้เหม็ด
 ยกให้น้องทั้งไร่ทั้งสวน
 ยกแถมนวลเป็นคู่ชีวิต

(ยกให้น้อง)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพค่านิยมในอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ บ้าน ซึ่งชาวชนบทถือว่าเรียกสวน ไร่นา เป็นทรัพย์ที่พึงมีไว้เพื่อทำมาหากิน

บางเพลงกล่าวถึงค่านิยมทางการศึกษา แต่สะท้อนในอสังหาริมทรัพย์ดังตัวอย่าง

ปริญญาไม่มีไม่พว้อ

อย่าไปถือให้มันหนักแรง

ที่ดินสวนยางหลายแปลง

มาช่วยแต่งให้ออกดอกออกผล

(อ้อรัก อ้อรัก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพค่านิยมในอสังหาริมทรัพย์ คือที่ดิน สวนยางพารา ซึ่งเป็นพืชสวนเศรษฐกิจของภาคใต้

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา สะท้อนภาพค่านิยมในอสังหาริมทรัพย์ อันได้แก่ค่านิยมที่ดินที่ทำกินและบ้าน

๕.๑.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล หมายถึงค่านิยมในตัวบุคคล ที่เห็นจากลักษณะภายนอกเช่นดูจากรูปร่างหน้าตา ดูเครื่องประดับตกแต่ง ดูว่ามีอำนาจวาสนา โดยมีผู้ติดตามห้อมล้อมหรือไม่ เป็นต้น ในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่มีการกล่าวถึงค่านิยมดังกล่าว ในลักษณะดังนี้

๕.๑.๒.๑ ค่านิยมในรูปลักษณ์ภายนอก หมายถึงค่านิยมในรูปร่างลักษณะภายนอก เช่น หน้าตา ผิวพรรณ ความอ้วน ผอม สูงต่ำ เป็นต้น เพลงที่กล่าวถึงค่านิยมในลักษณะนี้มี ๔ เพลง เช่น เพลงนายหัวครก เพลงบ่าวผมยาว และเพลงอ้อรักอ้อรัก เป็นต้น ดังตัวอย่าง

อยู่อย่างเธอก็สวยแล้วแหละ

ไม่ต้องแคะให้หมูกโด่งโด่ง

อยู่อย่างไถยงดงามคิ้วโก่ง

นุ่งกระโปรงผ้าลายดอกไม้

(อ้อรัก อ้อรัก)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพค่านิยมที่มีต่อบุคคลที่นิยมคนที่มีรูปร่างหน้าตาสมส่วน โดยในเพลงสะท้อนว่าไม่ต้องแต่งให้สวยมาก เธอก็งามอยู่แล้ว ไม่ต้องกระเดาะเสริมนั้นเสริมนี้เข้าไป

บางเพลงสะท้อนถึงค่านิยมว่า ผู้ชายต้องตัดผมสั้น เรียบร้อย หากผมยาวก็จะดูเป็นอันธพาล เป็นจ๊กโก้ไป ดังตัวอย่าง

ป่าวผมยาวไว้หนวดไว้เครารั้ง

...

ผมยาวๆ ไม่ใช่เป็นป่าวรายบ้า

มีวิชาพอหาเลี้ยงตัวอยู่ได้

(ป่าวผมยาว)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาพค่านิยมว่า ผู้ชายที่ไว้ผมยาวนั้นดูเป็นอันธพาล มีชีวิตที่ไร้สาระแก่นสาร เป็นค่านิยมในสังคมว่า ผู้ชายต้องไว้ผมสั้น

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปราบภูค่านิยมในรูปลักษณะภายนอกโดยผู้หญิงต้องมีหน้าตาสวยสมส่วน ส่วนผู้ชายต้องไว้ผมสั้น หากผมยาวจะดูเป็นคนไม่ดี ไร้สาระหรืออันธพาล ซึ่งเป็นการพิจารณาจากลักษณะภายนอกเพียงผิวเผินเท่านั้น

๕.๑.๒.๒ ค่านิยมในฐานะทางสังคมของคน หมายถึง นิยมในสิ่งที่เป็นอารมณ์ระดับภายนอก ที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันด้านฐานะในสังคม เช่น ความร่ำรวย ยศศักดิ์ อำนาจ ความรู้ เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่กล่าวถึงค่านิยมลักษณะดังกล่าวมี ๕ เพลง เช่น เพลงเทพี เพลงนายยอดทอง และเพลงหนึ่งฤทัย (ใบซุนฟู) เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ใครเขาว่าชั่วมันไปแคร์อะไร

ร่ำรวยเงินทองเมื่อใด

เขาเรียกคุณนายนิปอน-เจแปน

(หนึ่งฤทัย(ใบซุนฟู))

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนภาพค่านิยมที่มีต่อฐานะของบุคคลอย่างชัดเจน กล่าวคือแม้ใครจะว่าช่วยอย่างไร แต่ขอให้เงินทองให้รั่วรวย ก็จะมีคนยกย่อง นับหน้าถือตา บางเพลงสะท้อนถึงค่านิยมในเรื่องยศศักดิ์ อำนาจ ดังตัวอย่าง

ยอดเอี้ยยอดทองบ้านาย

คอยเฝ้ารับใช้ ได้เหม็ด ได้เหม็ด

นายชอบตัวนุ้ยตัวอ่อน

คอยหามาป้อนหาเด็ก หาเด็ก

(นายยอดทอง)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาพค่านิยมในเรื่องยศศักดิ์ อำนาจ หากเป็นผู้มีอำนาจเป็น คนใหญ่คนโต ก็จะมีผู้น้อยคอยสยบยอมรับใช้ ให้ทำเรื่องอะไรก็จะคอยเป็นเบ้าทำให้เจ้านายชอบ ผู้หญิงก็จะจัดหามาให้

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรางกุภาพ สะท้อนด้านค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีอำนาจ บารมีและบุคคลที่ร่ำรวย มีเงินมีทอง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

๕.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม หมายถึงค่านิยมในสิ่งที่ไม่มีรูป คือรู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รู้ได้เฉพาะทางใจเท่านั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะแยกศึกษาเป็น ๒กรณี คือ

๕.๒.๑ ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา สังคมมนุษย์ย่อมต้องสร้างระเบียบแบบแผน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติต่อกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีมิตรภาพต่อกันอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างแนวทางดังกล่าวคือศาสนา เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏค่านิยมทางด้านศาสนาของไทย มีปรากฏ ๒ ศาสนา คือพุทธศาสนา และศาสนาอิสลาม โดยการยึดมั่นในคำสั่งสอนของศาสนาทุกศาสนา สอนให้คนประพฤติตนเป็นคนดี ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพค่านิยมลักษณะนี้มี ๔ เพลง เช่น เพลงปอเนาะ เพลงสันกาลาคีรี และเพลงดาวโจร เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ความหิวเข้ามาครอบงำ

สิ้นขันติธรรมคำสอนมลายู

หยิบปิ่นขึ้นมาลั่นไก

ข้าต้องจำใจกลายเป็นดาวโจร

(ดาวโจร)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาพการขาดสันติ คือความอดทนอดกลั้น เมื่อความหิวเข้ามารุมเร้าจึงทำให้เขาจับปิ่นเพื่อปล้นจี้เขากิน อันเป็นการผิดศีลตามหลักพุทธศาสนา

บางเพลงกล่าวถึงการยึดมั่นในคำสั่งสอนของอิสลามิกชนที่ให้มุ่งทำความดีดังตัวอย่าง

มีคำสอนให้ทำความดี

จากคัมภีร์อัลกุรอาน

เราอยู่ร่วมเป็นสายธาร

เพื่อสืบสานอารยธรรม

(สันกาลาศิรี)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงการยึดมั่นในคำสั่งสอนของพระผู้เป็นเจ้า หมายถึง พระอัลเลาะห์อย่างเคร่งครัด

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาดังกล่าว สะท้อนภาพค่านิยมเกี่ยวกับศาสนาของทั้ง ๒ ศาสนา โดยมุ่งให้ทำความดี มีขันติธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๕.๒.๒ ค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภค คนไทยเป็นชนชาติที่มีพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งมีแบบแผนปฏิบัติโดยมีปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ด้วยการสรรสร้างสิ่งเหล่านี้จากภูมิปัญญาของคนไทยมาช้านาน ปัจจุบันวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตไทย ค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภคของไทยจึงแตกต่างไปจากเดิมในหลายลักษณะ เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภคมีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๒.๑ ค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เดิมคนไทยมีวัฒนธรรมการบริโภคปัจจัยเหล่านี้เหมาะสมกับสภาพอาชีพและสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น เมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น ค่านิยมในการบริโภคปัจจัยดังกล่าวก็ได้รับอิทธิพลด้วย เพลงเพื่อชีวิตของแสง

ธรรมดา ที่สะท้อนภาพค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภคปัจเจก ๔ มีจำนวน ๗ เพลง เช่น เพลง อาริยะโตะ เพลงบ่าวผมยาว และเพลงลำพู เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ไอ้ดอกลำพู เคยคู่กับหิ้งห้อย
ส่องแสงเพียงน้อยก็หรอยที่ใจเฝือกพัน
ผักนึ่งน้ำซุบ คลุกข้าวแบ่งปันกัน
เหลือเป็นความหลังเล่ากันได้แสงนีออน
(ลำพู)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภคของคนไทยภาคใต้ ที่กินอยู่อย่างง่ายๆ เก็บผักหญ้าข้างบ้านมาทำเป็นผักจิ้มกับน้ำพริก (น้ำซุบ) ซึ่งชาวภาคใต้โดยมากกินอาหารพวกที่ผสมกะปิจนเป็นวัฒนธรรมการบริโภคมาช้านาน

บางเพลงกล่าวถึงค่านิยมการบริโภควัฒนธรรมตะวันตก ดังเพลง

บ่าวผมยาวไว้หนวดไว้เครารั้ง
แต่งหรอยจิ้งใส่เกือกบูทหนังนุ่งยีนส์
(บ่าวผมยาว)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาพค่านิยมในการบริโภคปัจเจก ๔ ในเรื่องเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ว่า ไม่ได้บริโภคตามความเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมเหมือนสมัยก่อน แต่นิยมแต่งตามแฟชั่น คือ นุ่งกางเกงยีนส์ ใส่รองเท้าบูท เป็นแบบคาวบอย ในประเทศอเมริกาเพื่อความเท่

จากตัวอย่างเพลงที่ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา สะท้อนภาพค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภคปัจเจก ๔ ว่ากำลังเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม กำลังเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมตะวันตก

๕.๒.๒.๒ ค่านิยมในการบริโภคเทคโนโลยีและข่าวสาร หมายถึง ค่านิยมในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมในการรับรู้ข่าวสารด้วยวิธีต่าง ๆ ในปัจจุบัน ความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญรุดหน้าไปมาก ค่านิยมในการใช้ก็มีลักษณะแตกต่าง

เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมดังกล่าว มี ๓ เพลง เช่น เพลงบาปบุญกัไร เพลงอะริกะโตะ และเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ไฟฟ้าถึงบ้านสื่อสารทันใจ
 เอารถมาวิ่งซึ่งตามถนน
 รับส่งผู้คนล้นแต่ไฟน้ไกล
 มีทีวีมาให้ดู ดูมวดยด์
 ก็อยากจะดูแต่ नियงนิยาย
 มีวิดีโอมาฉายแต่หนังเอ็กซ์
 ว่ากันเรื่องเซ็กซ์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่
 (เพลงพื้นบ้าน ๒)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงค่านิยมในการบริโภคเทคโนโลยีและข่าวสาร โดยมุ่งบริโภคตามค่านิยมแห่งยุคสมัย จนกลายเป็นความฟุ่มเฟือยและหมกมุ่นในเรื่องเพศ

บางเพลงสะท้อนถึงค่านิยมในการบริโภคเทคโนโลยีจนทำให้ประเทศไทยขาดดุลย์ทางการค้า เพราะความฟุ่มเฟือยดังตัวอย่าง

เมืองไทยแสนดีมีสินแร่ธาตุ
 ก๊าซธรรมชาติและยางพารา
 ถือเป็นสินค้ำราคาถูกรูๆ
 ...
 นำเครื่องจักรกล ขนมากมาขาย
 เทคนิคล้ำยุคสมัย เครื่องไฮโดรลิก
 อิเล็กทรอนิกส์ ออโตเมติก คอมพิวเตอร์
 (อะริกะโตะ)

จากเนื้อหาของเพลงดังกล่าว สะท้อนให้เห็นค่านิยมในการบริโภคเทคโนโลยีอย่างมาก หากแต่ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ทำให้ขาดดุลย์การค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น

จากตัวอย่างเพลงที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้สะท้อนภาพค่านิยมในการบริโภคเทคโนโลยีและข่าวสารว่านิยมใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ อันเป็นสิ่งที่ทันสมัย จนกลายเป็นความฟุ่มเฟือย และทำให้ประเทศไทยเสียดุลย์การค้าต่อประเทศเจ้าของเทคโนโลยี นั่นคือประเทศญี่ปุ่น

จากการศึกษาภาพสะท้อนด้านค่านิยมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏภาพสะท้อนในประเด็นต่อไปนี้

๑. ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม หมายถึงค่านิยมในสิ่งที่เป็นวัตถุ สามารถจับต้องได้ จะปรากฏในลักษณะของค่านิยมในทรัพย์ ทั้งแก้ว แหวน เงิน ทอง เพชร รถยนต์ บ้าน ที่ดิน โดยนิยมมีไว้ในครอบครอง ค่านิยมในบุคคลมีทั้งนิยมในรูปลักษณะภายนอก คือต้องมีหน้าตาดี หล่อสวย ผมเผ้าเรียบร้อย ตลอดจนค่านิยมในฐานะทางสังคมของคน โดยปรากฏค่านิยมในฐานะทางสังคมของคน โดยปรากฏค่านิยมในคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี คนที่มีอำนาจบารมี

๒. ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม หมายถึงนิยมในสิ่งที่ยึดต้องไม่ได้ รับรู้ได้ด้วยจิตใจ เท่านั้น ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ยึดมั่นในคำสอนของศาสนาทั้งของไทยพุทธและมุสลิม และสุดท้าย คือค่านิยมในวัฒนธรรมการบริโภค ซึ่งประกอบด้วยการบริโภคปัจจัย ๔ สะท้อนภาพว่ากำลังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การบริโภคเทคโนโลยีและข่าวสารโดยนิยมบริโภคเทคโนโลยีจนกลายเป็นความฟุ่มเฟือยและทำให้ประเทศชาติต้องขาดดุลย์การค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศเจ้าของเทคโนโลยี

๖. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

ในสังคมหนึ่ง ๆ มักมีการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชินแล้วประพฤติปฏิบัติแบบนี้สืบกันมาจนกลายเป็นมรดกอย่างหนึ่งของสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น ในสังคมชาวพุทธจะปฏิบัติตนเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยการ ฟังเทศน์ ฟังธรรม ถวายศีล ทำบุญ เป็นต้น การประพฤติปฏิบัติดังกล่าวรวมเรียกว่า การทำตนตามประเพณี

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงประเพณีไว้หลายทรวงศ์นะ เช่น วิทยา เทพยา ให้คำจำกัดความของประเพณีว่า “คือ ความประพฤติของสังคมที่กระทำซ้ำ ๆ อยู่บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน”^๑ ส่วนรัชณีกร เศรษฐ์ กล่าวไว้ว่า “ประเพณี คือ ความประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคน

^๑ วิทยา เทพยา. มนุษย์สัมพันธ์. ๒๕๒๐. หน้า ๑๑๕.

ส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคมที่เกิดจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่นที่อยู่รอบ ๆ ตน”^๑ จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ประเพณี คือ การประพฤติปฏิบัติที่กระทำซ้ำ ๆ สืบมาจนเป็นมรดกของสังคม ประเพณีมีหลายประเภท ดังที่ สายทิพย์ นุกูลกิจ^๒ ได้แบ่งไว้สรุปได้ดังนี้

๑. แบ่งตามฐานะของบุคคลผู้ประกอบประเพณี มีประเพณีของราษฎรและประเพณีของพระมหากษัตริย์

๒. แบ่งตามฐานะของบุคคลผู้ประกอบประเพณี มีประเพณีส่วนบุคคล ประเพณีส่วนชุมชน และประเพณีส่วนของรัฐบาล

๓. แบ่งตามจุดประสงค์ของประเพณี มีจารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี

เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพด้านประเพณี โดยในที่นี้ผู้วิจัยจะแยกประเพณีเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๖.๑ ประเพณีในรอบชีวิต

๖.๒ ประเพณีในรอบปี

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

๖.๑ ประเพณีในรอบชีวิต หมายถึง ประเพณีที่มีการปฏิบัติกันในรอบชีวิตหนึ่งของคนในสังคม เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งมีหลายประเพณี เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน และประเพณีเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้สะท้อนภาพประเพณีรอบชีวิตไว้เพียงประเพณีเดียว คือประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน โดยในสังคมไทยให้ความสำคัญของประเพณีการแต่งงานมากพอสมควร การแต่งงานที่ถูกต้องและผ่านการยอมรับของสังคมนั้น จะมีพิธีการเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย ตั้งแต่การสู่ขอ การหมั้น การยกขันหมาก การส่งตัว เป็นต้น เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ที่สะท้อนภาพประเพณีการแต่งงานดังตัวอย่าง

หยุดอ้อรอให้พ่อไปขอ

หยุดอ้อรอให้แม่ไปหลง

หยุดอ้อรออ้อรักแก้มแดง

พี่จะแต่งจะไม่หลงซี้ท

^๑ รัชนีกร เศรษฐโชติ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. ๒๕๓๒. หน้า ๑๕๑.

^๒ สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี. ๒๕๓๓. หน้า ๔๘-๕๐.

....

หากตกลงปลงใจว่าแต่ง

พี่จะแกงจืดัวอ้วนพี

หนังโนรา ประชันกับดนตรี

สมศักดิ์ศรีอ้อร้อย อ้อรัก

(อ้อร้อย อ้อรัก)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนภาพของประเพณีการแต่งงาน โดยมีการพูดจาตกลงกันของผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย หลังจากนั้นก็จะเป็นการสู้ออกโดยมีการจัดงานแต่งงานอย่างเอิกเกริกยิ่งใหญ่ ภายในงานมีมหรสพทั้งหนังตะลุง โนรา และวงดนตรี ส่วนอาหารที่จัดสำหรับเลี้ยงแขกหรือที่มานในงานก็มีการแกงจืดัวใหญ่ ๆ โดยวัฒนธรรมทางภาคใต้เมื่อมีงานใหญ่ จะมีการล้่มวัวหรือฆ่าวัว เพื่อเป็นอาหารอันเป็นการบ่งบอกถึงฐานะ ว่าเป็นผู้มีอันจะกิน มีหน้ามีตาในสังคม

๖.๒ ประเพณีในรอบปี หมายถึง ประเพณีที่มีการปฏิบัติกันในรอบปีหนึ่งของคนในสังคม ซึ่งสังคมไทยจะเริ่มนับตั้งแต่เดือนอ้ายตามจันทรคติไปถึงเดือนสิบสอง ในแต่ละเดือนจะมีประเพณีแตกต่างผลัดเปลี่ยนกันไป เช่น เดือนสามจะมีประเพณีวันมาฆบูชา เดือนห้าจะมีประเพณีวันสงกรานต์ และเดือนแปดมีประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น

เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้สะท้อนภาพประเพณีในรอบปีของสังคมไทยไว้เพียงประเพณีเดียวคือ ประเพณีที่เกี่ยวกับอาชีพการทำนา ดังตัวอย่าง

เกี่ยวเถาะนะแม่เกี่ยว ไย้นไย้น

เกี่ยวเถาะนะพ่อเกี่ยว

เจ้าล้่มชะแ่แลเหลียว

เพลงเกี่ยว แล้วละเอย

(เพลงพื้นบ้าน)

จากเนื้อหาของเพลงสะท้อนถึงประเพณีการละเล่นของไทย เมื่อเสร็จจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว

จากตัวอย่างเพลงที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น สรุปได้ว่า เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้ปรากฏประเพณีในรอบชีวิตคือประเพณีแต่งงาน โดยมีการพูดจากตกลงกันของผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย หลังจากนั้นก็เป็นการสู่ขอ โดยมีการจัดงานแต่งงานตามมาและประเพณีในรอบปีนั้น ก็ได้ปรากฏประเพณีการละเล่นสนุกสนาน เมื่อเสร็จจากการทำนาคือเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้ว

จากการศึกษาภาพสะท้อนด้านประเพณีที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏภาพสะท้อนดังต่อไปนี้

๑. ประเพณีในรอบชีวิต หมายถึงประเพณีที่มีการปฏิบัติกันในรอบชีวิตหนึ่ง เริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย หากแต่ในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ปรากฏประเพณีในรอบชีวิตคือประเพณีแต่งงาน โดยมีการพูดจากตกลงกันของผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย หลังจากนั้นก็เป็นการสู่ขอ แล้วทำพิธีแต่งงาน บางงานจัดให้มีมหรสพภายในงานตามแต่ฐานะของเจ้าของงาน

๒. ประเพณีในรอบปี หมายถึง ประเพณีที่มีการปฏิบัติกันในรอบปีหนึ่งของในสังคม ซึ่งได้สะท้อนประเพณีการละเล่นสนุกสนาน อันเป็นกิจกรรมนันทนาการภายหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

บทที่ ๔

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ที่ได้รับการบันทึกเสียงออกเผยแพร่แก่สาธารณชนแล้ว ซึ่งสามารถรวบรวมได้ทั้งสิ้น ๗๒ เพลง แล้วทำการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ตามเค้าโครงต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านข้อมูล ประกอบด้วย

๑.๑ ข้อมูลที่เป็นเอกสาร เช่น หนังสือเพลง แถบบันทึกเสียง แผ่นซีดีที่เกี่ยวข้องกับเพลงที่ประพันธ์คำร้องหรือขับร้องโดยแสง ธรรมดา จำนวน ๗๒ เพลง

๑.๒ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสง ธรรมดา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงบางคน เช่น ผู้เรียบเรียงดนตรี เรียบเรียงเสียงประสาน ผู้ที่นำเพลงของแสง ธรรมดา ไปบันทึกเสียงขับร้อง นักคิด นักเขียน ผู้ร่วมวงดนตรี ตลอดจนผู้ฟังเพลง จำนวน ๑๐ คน

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในประเด็นต่อไปนี้

๒.๑ ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

๒.๒ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

๒.๓ ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

๒.๔ ภาพสะท้อนด้านภาษา

๒.๕ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

๒.๖ ภาพสะท้อนด้านประเพณี

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

๑.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑.๑.๑ เอกสารที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม

๑.๑.๒ เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเพลงเพื่อชีวิต

๑.๑.๓ เอกสารที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางสังคมและ วัฒนธรรม

๑.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น ๒ ลักษณะดังนี้

๑.๒.๑ การเก็บรวบรวมจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือเพลง แถบบันทึกเสียง แผ่น ซีดีที่เกี่ยวข้องกับเพลงของแสง ธรรมดา จำนวน ๗๒ เพลง

๑.๒.๒ เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์แสง ธรรมดา ผู้เรียบเรียงดนตรี เรียบเรียงเสียงประสาน ผู้นำเพลงของแสง ธรรมดา ไปบันทึกเสียงขับร้อง นักคิด นักเขียน ผู้ร่วมวงดนตรี ตลอดจนผู้ฟังเพลงจำนวน ๑๐ คน

๒. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

๒.๑ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียงมาถอดความ ด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

๒.๒ นำข้อมูลที่เป็นแถบบันทึกเสียง แผ่นเสียงและแผ่นซีดี มาถอดความคัดลอกคำร้องของเพลงทุกเพลง

๒.๓ จำแนกข้อมูลที่เป็นคำร้องของเพลง เรียงลำดับตัวอักษร โดยยึดชื่อเพลงเป็นหลัก

๓. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

๔. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผล

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ในครั้งนี้ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

๑. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

๑.๑ การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว

๑.๑.๑ การเกี่ยวพาราสิ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่หนุ่มสาวใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการทำ ความรู้จักกัน มีหลายวิธีดังเช่น

๑.๑.๑.๑ การใช้สื่อในการเกี่ยวพาราสิ โดยการใช้สื่อเป็นเสียงเพลง การละเล่นพื้นบ้านเช่นการเต้นรอกเง็ง และแต่งบทกวี ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๑.๑.๑.๒ การใช้คารมในการเกี่ยวพาราสิ ซึ่งเป็นการใช้คารมออกอ้อนขอ ความรักให้ฝ่ายหญิงเห็นใจ ปรากฏในเพลง ๘ เพลง

๑.๑.๑.๓ การใช้วัตถุสิ่งของเป็นเครื่องมือได้แก่ เงิน ทอง บ้าน ที่ดิน รถยนต์ และจัดงานยิ่งใหญ่ ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๑.๑.๒ การเลือกคู่ครอง ซึ่งเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งสำหรับการเข้าสู่ภาวะความเป็น ครอบครัวปรากฏใช้ความพึงพอใจเป็นเกณฑ์ ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัว

๑.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา การมอบความรักความเข้าใจให้กันและกัน มีการมั่นคงต่อกันปรากฏในเพลง ๕ เพลง

๑.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร เป็นเรื่องของการให้ความรัก ความหวังดีต่อบุตร ปรากฏในเพลง ๒ เพลง

๑.๓ ปัญหาครอบครัว

๑.๓.๑ ปัญหาที่เกิดจากตัวสามีภรรยาเอง ได้เรื่องอารมณ์และค่านิยม ปรากฏใน เพลง ๑ เพลง

๑.๓.๒ ปัญหาที่เกิดจากปัญหาสังคม ได้แก่ปัญหาเศรษฐกิจและการเมือง การปกครองปรากฏในเพลง ๑ เพลง

๒. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

๒.๑ การประกอบอาชีพ

๒.๑.๑ อาชีพเกษตรกรรม

๒.๑.๑.๑ อาชีพการทำนา ปรากฏในเพลง ๒ เพลง

๒.๑.๑.๒ อาชีพการทำสวน มีการทำสวนยางพารา สวนผสมผสวน อาทิ มะพร้าว มะละกอ ตะตอก สะเดา กัลยไช และลองกอง ปรากฏในเพลงจำนวน ๘ เพลง

๒.๑.๑.๓ อาชีพการทำประมง มีทั้งการจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติ และ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๒.๑.๒ อาชีพการให้บริการสังคม

๒.๑.๒.๑ อาชีพค้าขาย มีทั้งค้าขายส่งกรุงเทพฯ และค้าขายแบบศูนย์การค้า
ค้าปลีกในเพลง ๖ เพลง

๒.๑.๒.๒ อาชีพรับจ้าง มีทั้งอาชีพรับจ้างขายแรงงานในโรงงาน และแรงงาน
ในงานก่อสร้าง ปรากฏในเพลงจำนวน ๕ เพลง

๒.๑.๒.๓ อาชีพรับราชการ ประกอบด้วยอาชีพรับราชการทุกแขนง ทั้งครู
ตำรวจ ทหาร เป็นต้น ปรากฏในเพลง ๙ เพลง

๒.๑.๓ อาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและการบันเทิง

๒.๑.๓.๑ อาชีพศิลปิน มีทั้งศิลปินนักร้อง นักดนตรี และศิลปินพื้นบ้าน
ภาพใต้ได้แก่ หนึ่งตะลุง โนรา และรองเง็ง ปรากฏในเพลง ๖ เพลง

๒.๑.๓.๒ อาชีพธุรกิจสถานบริการและแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ ปรากฏในรูป
ภัตตาคาร และสถานที่ขายบริการทางเพศ ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๒.๒ ปัญหาทางเศรษฐกิจ

๒.๒.๑ ปัญหาการประกอบอาชีพ

๒.๒.๑.๑ ปัญหาการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ได้แก่ การถูกเอารัดเอา
เปรียบจากนายทุน ราคาสินค้าตกต่ำ และสัตว์น้ำไม่เพียงพอ ปรากฏในเพลง ๗ เพลง

๒.๒.๑.๒ ปัญหาการประกอบอาชีพการให้บริการสังคม ได้แก่ การปลด
คนงานและปัญหาผลผลิตตกต่ำ เพราะนายทุนต่างชาติเป็นผู้กำหนดราคา ปรากฏในเพลง ๑๒
เพลง

๒.๒.๑.๓ ปัญหาการประกอบอาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและการบันเทิง
ได้แก่ความไม่มั่นคงและการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตก โดยไม่สนใจต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิม
ปรากฏในเพลงจำนวน ๔ เพลง

๒.๒.๒ ปัญหาความยากจน

๒.๒.๒.๑ ปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่าย เนื่องจากการสร้างหนี้สิน
ปรากฏในเพลง ๖ เพลง

๒.๒.๒.๒ ปัญหาหนี้สิน เกิดจากเรื่องการพนันชั่ว การผ่อนสินค้า
เครื่องใช้ฟุ่มเฟือย ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๒.๒.๓ ปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน

๒.๒.๓.๑ ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบแรงงาน โดยเฉพาะสตรีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปรากฏในเพลง ๓ เพลง

๒.๒.๓.๒ ปัญหาการว่างงาน เกิดภาวะการตกงานอันเนื่องจากวิกฤติทางเศรษฐกิจ ปรากฏในเพลง ๑ เพลง

๒.๒.๓.๓ ปัญหาการอพยพแรงงานออกนอกภาคเกษตรกรรม ผู้ภาคอุตสาหกรรม ปรากฏในเพลงจำนวน ๔ เพลง

๓. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

๓.๑ การเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย

๓.๑.๑ รัฐบาล

๓.๑.๑.๑ บทบาทและหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี มีปรากฏในเพลงจำนวน ๑ เพลง

๓.๑.๑.๒ บทบาทและหน้าที่ของรัฐบาล มีบทบาทและหน้าที่ที่ต้องช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน ปรากฏในเพลง ๑ เพลง

๓.๑.๒ ทักษะคติของคนไทยต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง โดยมีทัศนคติที่ไม่ได้ต่อนักการเมืองและข้าราชการ ปรากฏในเพลง ๑๐ เพลง

๓.๒ สงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ปรากฏในเพลงจำนวน ๑๗ เพลง

๔. ภาพสะท้อนด้านภาษา

๔.๑ ศิลปะการใช้คำ

๔.๑.๑ การใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ปรากฏในเพลง ๗๒ เพลง

๔.๑.๒ การใช้คำสองแง่สองง่าม ลักษณะการใช้ความหมายของคำเป็นตัวเสนอในเรื่องให้ความหมายนัยที่สองเป็นอวัยวะเพศ ปรากฏในเพลง ๔ เพลง

๔.๑.๓ การใช้คำผวน มีทั้งผวนไปแล้วเป็นลักษณะหยาบโตน และเป็นคำด่า ปรากฏในเพลง ๓ เพลง

๔.๑.๔ การใช้คำภาษาถิ่น

๔.๑.๔.๑ การใช้คำภาษาถิ่นเหนือ ปรากฏในเพลง ๑ เพลง

๔.๑.๔.๒ การใช้คำในภาษาถิ่นใต้ ปรากฏในเพลง ๒๗ เพลง

๔.๑.๕ การใช้ทับภาษาต่างประเทศ

- ๔.๑.๕.๑ คำทับศัพท์ภาษาตะวันตก ปรากฏจำนวน ๑๙ เพลง
- ๔.๑.๕.๒ คำทับศัพท์ภาษาตะวันออก มีปรากฏจำนวน ๘ เพลง
- ๔.๒ ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพ
- ๔.๒.๑ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์
- ๔.๒.๑.๑ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์รักและห่วงใย ปรากฏจำนวน ๔๒ เพลง
- ๔.๒.๑.๒ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัย ปรากฏจำนวน ๒๐ เพลง
- ๔.๒.๑.๓ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์โกรธแค้นชิงชัง ปรากฏในเพลง ๑๔ เพลง
- ๔.๒.๑.๔ การใช้ถ้อยคำโคกเส้าเสียใจ ปรากฏในเพลง ๑๒ เพลง
- ๔.๒.๒ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ปรากฏในเพลง ๑ เพลง
- ๔.๓ ศิลปะการใช้ภาพพจน์
- ๔.๓.๑ การใช้อุปมาในการเปรียบเทียบ โดยมีคำเชื่อมหลายคำได้แก่ เหมือน ดัง ปาน คือ ปรากฏในเพลงจำนวน ๒๓ เพลง
- ๔.๓.๒ การใช้อุปลักษณ์ เป็นการกล่าวเปรียบเทียบวิธีหนึ่ง ปรากฏในเพลง จำนวน ๕๖ เพลง
- ๔.๓.๓ การใช้อุปมาธิษฐาน ปรากฏในเพลง ๑๑ เพลง
- ๔.๓.๔ การใช้นามนัย โดยใช้คำอื่นแทน ไม่เรียกตรงๆ ปรากฏในเพลง ๑๖ เพลง
- ๔.๓.๕ การใช้อุปนุนามนัย โดยการนำส่วนน้อยหรือส่วนเด่นชัดมากกล่าวหมายถึง ส่วนรวม ปรากฏในเพลง ๙ เพลง
- ๔.๓.๖ การใช้อธิพจน์ คือการกล่าวเกินจริง ปรากฏในเพลง ๑๘ เพลง
- ๔.๓.๗ การใช้ปฏิพจน์ คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงข้ามหรือขัดแย้งมา กล่าว ปรากฏในเพลง ๙ เพลง
- ๔.๓.๘ การใช้ปฏิปุจฉา คือการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ๑๘ เพลง
๕. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม
- ๕.๑ ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม
- ๕.๑.๑ ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์

- ๕.๑.๑.๑ ค่านิยมในสังฆาริทธิพรพ์ ปรากฏในเพลง ๑๐ เพลง
- ๕.๑.๑.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับบอสังฆาริทธิพรพ์ ปรากฏในเพลง ๖ เพลง
- ๕.๑.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล
 - ๕.๑.๒.๑ ค่านิยมในรูปลักษณ์ภายนอก ปรากฏในเพลง ๔ เพลง
 - ๕.๑.๒.๒ ค่านิยมในฐานะทางสังคม ปรากฏในเพลง ๕ เพลง
- ๕.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม
 - ๕.๒.๑ ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา เป็นค่านิยมในการยึดมั่นในคำสั่งสอนของศาสนา มีปรากฏใน ๔ เพลง
 - ๕.๒.๒ ค่านิยมใน วัฒนธรรมการบริโภค
 - ๕.๒.๒.๑ ค่านิยมในการบริโภคปัจจัย ๔ มีปรากฏ ๗ เพลง
 - ๕.๒.๒.๒ ค่านิยมในการบริโภคเทคโนโลยีและข่าวสาร มีปรากฏในเพลง ๓ เพลง
- ๖. ภาพสะท้อนด้านประเพณี
 - ๖.๑ ประเพณีในรอบชีวิต ปรากฏประเพณีการแต่งงาน โดยปรากฏในเพลง ๑ เพลง
 - ๖.๒ ประเพณีในรอบปี ปรากฏประเพณีเกี่ยวกับอาชีพทำนา โดยปรากฏในเพลง ๑ เพลง

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ผลการศึกษาได้ปรากฏภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ ทั้ง ๖ ด้าน ตามขอบเขตเนื้อหาที่วางไว้ ซึ่งภาพสะท้อนที่ปรากฏนั้น มีทั้งภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทย โดยส่วนรวม และภาพสะท้อนของชาวไทยภาคใต้ ปรากฏอยู่จำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากแสง ธรรมดา นั้น นับได้ว่าเป็นเสมือนผู้บุกเบิกงานศิลปประเพณีดนตรีในแนวเพื่อชีวิตของชนชาวภาคใต้ ในถ้อยสำเนียง ภาษาใต้ และด้วยความเป็นคนใต้ แสง ธรรมดา จึงพยายามนำเสนอความเป็นปักษ์ใต้ของไทย ออกสู่สาธารณะ แม้มีบางบทเพลงที่แสง ธรรมดา ประพันธ์คำร้อง นำเสนอในความเป็นสากลไทย แต่ลักษณะคำร้องที่เรียบง่ายตรงไปตรงมา โฉงผาง แบบขวานผ่าซาก กลับแสดงออกมาให้รู้ให้เห็นว่า นี่แหละคนภาคใต้ นี่คือลักษณะนิสัย ลักษณะแห่งตัวตนของคนไทยของชาวใต้ ซึ่งภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมมีประเด็นสำคัญจะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ได้สะท้อนด้านครอบครัวไว้หลายแง่มุม เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ของหนุ่มสาว ก่อนจะมีการสร้างครอบครัวใหม่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวตลอดจนปัญหาของครอบครัว ส่วนใหญ่จะสะท้อนภาพครอบครัวในชนบท และครอบครัวชนชั้นกลางตลอดจนชนชั้นกรรมาชีพมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากเอกลักษณ์ของเพลงเพื่อชีวิตนั้น เปรียบเสมือนบันทึกเหตุการณ์และบรรยายความรู้สึกนึกคิดให้เพื่อนร่วมสังคมได้รับรู้ ตื่นตัวและตระหนักต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และภาพสะท้อนด้านครอบครัวในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ได้กล่าวถึงความรัก ซึ่งมีผลมาจากค่านิยมในการรักพวกพ้องของคนภาคใต้ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ตัวหนึ่งของความสัมพันธ์ด้านครอบครัว เป็นต้น

๒. ภาพสะท้อนภาพด้านเศรษฐกิจ ได้สะท้อนภาพของการทำมาหากินในลักษณะต่างๆ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมตลอดจนแนวโน้มของความเป็นไปในวิถีชีวิตของคนในสังคมภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ได้สะท้อนภาพของเศรษฐกิจของคนส่วนรวมทั้งประเทศว่า มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และในแต่ละสาขาอาชีพ ก็จะมีปัญหาอุปสรรคแตกต่างกันไป และเนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อนภาพของสังคมคนภาคใต้เป็นหลักเช่นกัน จากผลการศึกษาพบว่าภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจมักกล่าวถึงอาชีพประมง ทำสวนยางพารา เป็นต้น ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวภาคใต้

๓. ภาพสะท้อนภาพด้านการเมืองการปกครอง ได้สะท้อนถึงภาพการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและทัศนคติของคนไทยต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นอุปนิสัยของคนไทยชาวภาคใต้อย่างหนึ่งที่จะสนใจกับการเมืองการปกครองตลอดเวลา ดังเราจะสังเกตได้จากร้านกาแฟยามเช้าที่คนไทยภาคใต้มักใช้เป็นเวทีถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเมืองกัน และด้วยอุปนิสัยที่ไม่ยอมใครนี่เอง ทำให้คนไทยภาคใต้ส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างกันทางการเมือง จึงหันไปศึกษาลัทธิการเมืองการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยเข้าร่วมสงครามจรยุทธ์กับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีการเข้าป่าเพื่อจับปืนต่อสู้กับอำนาจรัฐ โดยมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นผู้ชี้นำตามแบบเหมาเจ๋อตง ภายใต้สัญลักษณ์ดาวแดง

๔. ภาพสะท้อนภาพด้านภาษา ได้สะท้อนภาพของความเป็นอัจฉริยะของแสง ธรรมดา ที่เลือกสรรคำมาร้อยเรียงเป็นบทเพลง ให้มีความไพเราะ ให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตาม โดยนำเสนอเนื้อหาที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา ด้วยลีลาแห่งภาษาและที่โดดเด่นคือการนำภาษาถิ่นใต้มาผูกร้อยรัดทำนองของดนตรีออกมาได้อย่างหมดจดงดงาม

๕. ภาพสะท้อนภาพด้านค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมในสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรม และค่านิยมบางประการนั้น มีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่สงบสุข สามารถสร้างความเจริญแก่ตนเองและสังคมได้ ทั้งนี้โดยมากจะเป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับชาวภาคใต้

๖. ภาพสะท้อนด้านประเพณี ได้สะท้อนภาพประเพณีเพียง ๒ ประการเท่านั้น เพราะด้วยความคิดจากการศึกษาลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งมุ่งหวังเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง และหรืออาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในทุกสิ่ง แม้กระทั่งประเพณีจึงไม่ค่อยมีปรากฏภาพสะท้อนด้านประเพณีเท่าใดนักในงานเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา

ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป

๑.๑ ควรส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆ ของไทยนำไปศึกษาเพื่อจะได้ทราบสภาพสังคมไทยทั้งในระดับมหัพภาพและจุลภาคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างตรงจุด

๑.๒ ควรนำผลของการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการศึกษาหาแนวโน้มของเนื้อหาสาระเพลงเพื่อชีวิตในอนาคต เพื่อประโยชน์ในการผลิตผลงานเพลงที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของสังคม

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

๒.๑ ควรมีการศึกษาภาพสะท้อนในแง่มุมอื่นๆ ที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา

๒.๒ ควรมีการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา เพื่อเปรียบเทียบกับเพลงเพื่อชีวิตที่ประพันธ์โดยนักร้องชาวภาคใต้คนอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

๒.๓ ควรมีการศึกษาถึงโลกทัศน์ด้านสังคมและวัฒนธรรมของศิลปินเพื่อชีวิตชาวภาคใต้สมัยใหม่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กลุ่มศิลปะวัฒนธรรมเพื่อชีวิต. เส้นทางเพลงเพื่อชีวิตจาก พ.ศ.๒๕๔๐ ถึงปัจจุบัน.

กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑.

แคน สาลิกก. เสียงเพลงจากภูพาน. กรุงเทพฯ : สาลิกา, ๒๕๓๖.

โครงการเฉพาะกิจกลุ่มภูบรรทัด. บนเส้นทางภูบรรทัด. กรุงเทพฯ : อาร์ต เอจ กราฟฟิค, ๒๕๔๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

จรัญ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

จรรยา หยุดทอง. สมรภูมิได้สงครามประชาชน. สงขลา : คณะกรรมการสมัชชาจังหวัดสงขลาเพื่อ

การปฏิรูปการเมือง, ๒๕๔๔.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่นๆ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

จิตร ภูมิศักดิ์. ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน. โดยที่ปกร(นามแฝง). พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ :

ศรีปัญญา, ๒๕๔๑.

จิรภัทร อังศุมาลี. ผีเพลงดนตรีขบถที่เปลี่ยนแปลงโลก. โดสิเฮอร์ (นามแฝง). พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพฯ : แสงงา, ๒๕๓๓.

จุมพล หินนิพานิช. "ระบบการเมืองการปกครอง ๒," ในเอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม

หน่วย ๑-๗ : กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ ๑-๗.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓.

เฉลียว บุญยงค์. การศึกษาชีวิตครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๒๘.

ชรินทร์ สันประเสริฐ. "ระบบการเมืองการปกครอง ๑," ในเอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม

หน่วยที่ ๑-๗. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

ณรงค์ เส็งประชา. มนุษยกับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.

ณัจฉลดา พิษิตบัญญัติ. มานุษยวิทยาประยุกต์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘.

ธีรวัฒน์ นิเจนตร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๒๘.

นพพร ด้านสกุล. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจุลเยี่ยม กิ่งทอง. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.

สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๘. ถ่ายเอกสาร.

นคินี วิทธีรศาสนต์. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์,

๒๕๑๙.

นิพนธ์ อินสิน. "วิเคราะห์เพลงต่อสู้และประท้วง," ใน คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : ศึกษานิตยสาร

กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙.

นิภาณิธยาณ . การปรับตัวและบุคลิกภาพจิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนไตร์,

๒๕๓๐.

บรรจง บรรเจิดศิลป์. ศิลปกรรมคดีกับชีวิต. กรุงเทพฯ : สายทิพย์, ๒๕๒๔.

บุญยงค์ เกตุเทศ. วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม, ๒๕๓๖.

ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙.

พรเพ็ญ ต้นประเสริฐ. เพลงไทยระหว่างปี พ.ศ.๒๕๒๙-๒๕๓๑ : การศึกษาในด้านลักษณะภาษา

และการสะท้อนวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๓. ถ่ายเอกสาร.

มาโนชญ์ บุญญานูวัตร. "มัสยิด," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙ เล่ม ๗.

กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง, ๒๕๒๙.

มาลินี วนาไสว. "เศรษฐกิจ ๑," ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๘-๑๕.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๒๙.

ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์. มโนทัศน์ทางสังคมวิทยา เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการจัดระเบียบ

สังคม โครงการฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ทางสังคมวิทยาและมนุษย์วิทยาภาคฤดูร้อน
ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.

รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ. สังคมวิทยา. สงขลา : โรงพิมพ์ไทรย่นา, ๒๕๓๐.

รัชนีกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒.

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ :

อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

ลิขิต ธีรเวคิน. การเมืองการปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ลือชัย จิรวินิจนันท์. เพลงเพื่อชีวิต : การนำเสนออุดมการณ์ใหม่. (ศึกษาเฉพาะช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖-ตุลาคม ๒๕๑๙). ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒. ถ่ายเอกสาร.

วรุณ ฮอลลิงก้า. การวิเคราะห์เพลงเพื่อชีวิตระหว่าง พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๓๔. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖.

วัฒน์ วรลยางกูร. คีตกวีลูกทุ่ง : ไพฑูริย์ บุตรขัน. กรุงเทพฯ : แพร่สำนักพิมพ์, ๒๕๔๑.
..... หอมดินเคล้ากลิ่นไอฟัน. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๔๔.

วิทยา เทพยา. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๒๐.

วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

ส. สมพร บี ๓. ประกายไฟลามทุ่ง. ม.ป.ท., ๒๕๔๒.

สงบ ส่งเมือง. "ประวัติศาสตร์ภาคใต้," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.๒๕๒๙ เล่ม ๕. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

สถาพร ศรีสังข์. "หล่อแห่ง," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.๒๕๒๙ เล่ม ๑๐. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, ๒๕๒๙.

สนธิ สมัครการ. "การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมในยุคเศรษฐกิจกำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว : ประเทศไทยในทศวรรษหน้า (๑๙๙๑-๒๐๐๐)," พัฒนาบริหารศาสตร์. ๓๑(๒) : ๓๘-๔๒ : เมษายน-มิถุนายน ๒๕๒๙.

สนธิ สมัครการ. วิศึกษาสังคมมนุษย์กับต้นแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

..... วิวัฒนาการวัฒนธรรมของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔.

สมบัติ อารงค์ธัญวงศ์. วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : เอส แอนสวี กราฟฟิค, ๒๕๓๘.

สมยศ หุ่นหว่า. สังคมวิทยากับการพัฒนา. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๔.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, ๒๕๓๔.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

..... ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุกรี เจริญสุข. “เพลงเพื่อชีวิต,” ภาษาและวัฒนธรรม. มกราคม-มิถุนายน ๒๕๓๒.

สุนันท์ อินทนิล. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔. ถ่ายเอกสาร.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

สุภาคย์ อินทองคง. “ความคิดเห็นทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการพัฒนาดนตรีไทย,”

ในดนตรีพื้นเมืองภาคใต้. กรุงเทพฯ : ประสานมิตรการพิมพ์. ๒๕๒๔.

สุมาลี หวังพุดิ. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้าน ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๖. ถ่ายเอกสาร.

อมร พงศาพิชญ์. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อัมพร จิตรักษ์า. ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้อง

โดยเอกชัย ศรีวิชัย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๓.

ถ่ายเอกสาร.

อุทัย หิรัญโต. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๒.

อุดม รุ่งเรืองศรี. สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๒๒.

เอโการ์ สโนว์. ดาวแดงเหนือแผ่นดินจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ. ๒๕๔๑.

บุคลากรกรม

บุคลากรกรม

กัลยา ศิริรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์บริการการศึกษา
นอกโรงเรียนอำเภอเทพา ตำบลเทพา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๔
เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

เกรียงไกร ทองจาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านบ้านนายหัว
ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

จ่าย รัตนารมณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๗ หมู่ที่ ๗
ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

ชาคริต โภชะเรือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๖๐/๑
หมู่ที่ ๑ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๓ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๔๗

นิยม ศรีสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๖
ตำบลโคกม่วง อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๔๗

พิชิต เขียดสมสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๓๐ หมู่ที่ ๗
ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

มณฑิยา แสงสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ปาล์มชาเลย์รีสอร์ท
ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

ยุพิน จันทรสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๒๓/๑
หมู่ที่ ๖ ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๔๗

วิเชียร ศรีสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๖
ตำบลโคกม่วง อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๔๗

แสง ธรรมดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดุสิต ศิริรักษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านบ้านนายหัว
ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ภาคผนวก

วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏ
ในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา

บทคัดย่อ
ของ
ดุสิต ศิริรักษ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๔๗

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏใน เพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้าคือ วิเคราะห์ภาพสะท้อนทาง สังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา ใน ๖ ด้าน คือ ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ภาษา ค่านิยมและประเพณี โดยศึกษาจากผลงานเพลง จำนวน ๗๒ เพลง ซึ่งเป็นผลงานเพลงที่ได้รับการบันทึกเสียง เผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้วทั้งสิ้น มีวิธีการเก็บข้อมูลเพลงและข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ โดยคัดลอกคำร้องจากแถบบันทึกเสียง แผ่นซีดี เอกสาร และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องบางคน โดยเฉพาะแสง ธรรมดา และผู้มีความรู้ด้านสังคมและ วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ การศึกษาค้นคว้าปรากฏผล ดังนี้

ภาพสะท้อนด้านครอบครัว มีภาพสะท้อน ๓ ประเด็น อันได้แก่การเข้าสู่ภาวะความ เป็นครอบครัว ประเด็นที่ ๒ คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว และประเด็นสุดท้ายเป็น ภาพสะท้อนปัญหาครอบครัว

ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ มีภาพสะท้อนใน ๒ ประเด็นใหญ่ ๆ อันได้แก่ประเด็นที่ ๑ การประกอบอาชีพในการทำมาหากินของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วยอาชีพเกษตรกรรม อาชีพ ให้บริการสังคม ประเด็นที่ ๒ คือ ปัญหาทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยปัญหาในการประกอบ อาชีพ ส่วนใหญ่ปัญหา มักสรุปลงที่รายได้ไม่พอกับรายจ่าย

ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง มีภาพสะท้อนใน ๒ ประเด็น อันได้แก่ประเด็น ที่ ๑ การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย ประเด็นที่ ๒ สะท้อนภาพสงคราม จรยุทธกับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ภาพสะท้อนด้านภาษา มีภาพสะท้อน ๓ ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ ๑ ศิลปะ การใช้คำ ประเด็นที่ ๒ ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์ ต่าง ๆ และประเด็นที่ ๓ ศิลปะการใช้ภาพพจน์

ภาพสะท้อนด้านค่านิยม มีภาพสะท้อนใน ๒ ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ ๑ ค่านิยม เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ส่วนประเด็นที่ ๒ สะท้อนเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม อันเกี่ยวกับการบริโภคทั้งปัจจัย ๔ และเทคโนโลยีและข่าวสาร

ภาพสะท้อนด้านประเพณีมีภาพสะท้อน ๒ ประเด็น ได้แก่ภาพสะท้อนของประเพณีใน รอบชีวิต ส่วนประเพณีในรอบปี เกี่ยวกับอาชีพการทำนา

AN ANALYSIS OF SOCIO-CULTURAL REFLECTIONS AS APPEARED IN SONGS
FOR LIFE COMPOSED AND SUNG BY SAENG THAMMADA

AN ABSTRACT

BY

DUSIT SIRIRUK

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts degree in Thai Studies

May 2004

This research analyzed the socio-cultural reflections as appeared in songs for life composed and sung by Saeng Thammada. The study focused on the reflections in six aspects – family, economics, politics and governance, language, values, and customs. Data were collected from 72 songs recorded and publicized. The song lyrics were transcribed from tapes and CD's. Data were collected by interviewing people concerned, especially Seang Thammada and experts on society and cultural aspects. The study results were as follows.

On family aspect, there were three reflections – approaching being a family, relationship among family members, and family problems.

Concerning economics, there were two reflections – jobs done by people to earn their livings such as agriculture and services, and economic problems which was concerned with earning lower incomes than everyday expenses.

As for political and governing aspects, two reflections could be observed – democracy in the Thai society and war against the Communist Party of Thailand.

As for the reflections on language, there were three kinds – word art, esthetic use of words to convey feelings, and the use of figurative language.

Two reflections on values could be observed – values concerning concrete things and those dealing with abstract things such as the four necessities for life, technology and news.

Two reflections on customs could be observed – customs concerning with people's cycles of life and yearly customs concerning rice farming.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายดุสิต ศิริรักษ์
วันเดือนปีเกิด	๓ เมษายน ๒๕๐๙
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๒๙๒ ถ.ริมทางรถไฟนอก ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๒๗	ม.๖ จากโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๔๐	ศศ.บ.(ศิลปศาสตร์) วิชาเอกประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๔๗	ศศ.ม. สาขาวิชาไทยคดีศึกษา จากมหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา